

J. Selye University

16th International Conference of J. Selye University

Theological Section

Conference Proceedings

September 11-12, 2024 Komárno, Slovak Republic

Title: 16th International Conference of J. Selye University.
Theological Section.
Conference Proceedings

Editors: Attila Petheő
Ferenc Tömösközi

The conference proceedings include articles which were reviewed by two anonymous and independent experts.

Published by J. Selye University, 2024

ISBN 978-80-8122-507-9

TARTALOMJEGYZÉK – OBSAH

Előszó – Predslov	5
Programbizottság – Programový výbor	6
Szervezőbizottság – Organizačný výbor	7
Benjámín BACSÓ	9
ADALÉKOK A KISEGYHÁZAK TÖRTÉNETÉBŐL A HOLOKAUSZT KAPCSÁN	
György BÁNDY	19
TAKAYAMA UKON, A SZENTTÉ AVATOTT SZAMURÁJ	
Aranka CSONTHÓ	27
A TEMETÉSI RÍTUSOK SZEREPE A HALÁL UTÁNI ÉLET FELFOGÁSÁBAN A HINDUIZMUSBAN	
Gábor CZAGÁNY	35
AZ EURÓPAI EGYHÁZAK KONFERENCIÁJA ÉS A MAGYAR PROTESTÁNS EGYHÁZAK - AZ ELSŐ ÖTVEN ÉV	
Szilárd HARIS	53
A DIAKÓNIA MINT AJTÓ AZ EGYHÁZBA	
Lilla SZÉNÁSI	63
ÓVODAI KATECHÉZIS A KOMÁROMI REFORMÁTUS EGY-HÁZMEGYÉBEN	
A konferencia programja – Program konferencie	79

Előszó

A komáromi Selye János Egyetem Dr. habil. PaedDr. Juhász György, PhD. rektor úr védnöksége alatt rendezi meg a XVI. Nemzetközi Tudományos Konferenciáját. A konferencia 2024. szeptember 11–12-én kerül megrendezésre.

A rendezvény elsődleges célja az előző évfolyamokhoz hasonlóan hazai és a külföldi egyetemi oktatók és kutatók tudományos eredményeinek prezentálása. Elsősorban a humán tudományok, a társadalomtudományok, a neveléstudományok, a közgazdaságtan és a vállalatirányítás és a teológia területein tevékenykedő szakemberek számára nyit teret, továbbá az informatikai és az IKT tudományterület művelői számára, azonban részt vehetnek a rokon szakterületeken dolgozó kutatók is.

Az előadások anyagait ebben az évben is a résztvevők és a leadott tanulmányok nagy számának köszönhetően külön konferenciakötetekben adjuk ki a szekciók tudományágakba való besorolása szerint. A megjelent tanulmányok két független anonim szakmai lektorálás után kerültek a kötetbe.

Az elfogadott publikációkat tartalmazó kötetet szabadon elérhetővé tesszük az interneten, a közlemények DOI azonosítóval lesznek ellátva.

Komárom, 2024.9.12.

Bukor József

Predslov

V dňoch 11–12. septembra 2024 sa koná pod záštitou Dr. habil. PaedDr. Györgya Juhásza, PhD., rektora Univerzity J. Selyeho XVI. Medzinárodná vedecká konferencia UJS – 2024.

Cieľom konferencie je v súlade s cieľmi predchádzajúcich ročníkov prezentácia výsledkov vedecko-výskumnej práce vedeckých a vedecko-pedagogických pracovníkov univerzít z domova a zo zahraničia. Konferencia dá priestor predovšetkým pre odborníkov zaoberajúcich sa vednými oblasťami: humanitné vedy, spoločenské vedy, pedagogické vedy, ekonomické vedy a riadenie podniku, ďalej informatické vedy a IKT, ale vítaní sú aj účastníci z príbuzných vedných odborov.

Jednotlivé príspevky z dôvodu vysokého počtu prihlásených a veľkého množstva odovzdaných príspevkov sme zaradili do zborníkov podľa vedných odborov jednotlivých sekcií. Do zborníka boli zaradené iba príspevky, ktoré prešli dvoma nezávislými anonymnými odbornými recenziými konaniami.

Zborník bude voľne dostupný na internete, prijatým publikáciám bude pridelený identifikátor DOI.

V Komárne, 12. 9. 2024

József Bukor

PROGRAMBIZOTTSÁG

Elnök:

Dr. habil. PaedDr. Juhász György, PhD.
Selye János Egyetem, Szlovákia

Tagok:

Dr. habil. PaedDr. Horváth Kinga, PhD.
Selye János Egyetem, Komárom, Szlovákia

Dr. habil. RNDr. Csiba Peter, PhD.
Selye János Egyetem, Komárom, Szlovákia

Doc. ThDr. Somogyi Alfréd, PhD.
Selye János Egyetem, Komárom, Szlovákia

Dr. habil. Cservák Csaba, PhD.
Károli Gáspár Református Egyetem, Budapest,
Magyarország

Prof. Dr. Józsa Krisztián, PhD.
Selye János Egyetem, Komárom, Szlovákia

Dr. habil. Kókai Nagy Viktor
Debreceni Református Hittudományi Egyetem,
Debrecen, Magyarország

Prof. Dr. Kolumbán Vilmos József
Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet,
Kolozsvár, Románia

Prof. Dr. Pukánszki Béla István, DSc.
Selye János Egyetem, Komárom, Szlovákia

Prof. Dr. Poór József, DSc.
Selye János Egyetem, Komárom, Szlovákia

Prof. Dr. Tóth Péter, PhD.
Selye János Egyetem, Komárom, Szlovákia

Prof. RNDr. Tóth János, PhD.
Selye János Egyetem, Komárom, Szlovákia

Dr. habil. Ing. Hajabáč Machová Renáta, PhD.
Selye János Egyetem, Komárom, Szlovákia

Dr. habil. PedDr. Nagy Melinda, PhD.
Selye János Egyetem, Komárom, Szlovákia

Doc. RNDr. Bukor József, PhD.
Selye János Egyetem, Komárom, Szlovákia

PROGRAMOVÝ VÝBOR

Predseda:

Dr. habil. PaedDr. György Juhász, PhD.
Univerzita J. Selyeho, Slovenská republika

Členovia:

Dr. habil. PaedDr. Kinga Horváth, PhD.
Univerzita J. Selyeho, Komárno

Dr. habil. RNDr. Peter Csiba, PhD.
Univerzita J. Selyeho, Komárno

Doc. ThDr. Alfréd Somogyi, PhD.
Univerzita J. Selyeho, Komárno

Dr. habil. Csaba Cservák, PhD.
Károli Gáspár University, the Reformed Church
in Hungary, Budapest, Maďarsko

Prof. Dr. Krisztián Józsa, PhD.
Univerzita J. Selyeho, Komárno

Dr. habil. Viktor Kókai Nagy
Debrecen Reformed Theological University,
Debrecen, Maďarsko

Prof. Dr. Vilmos József Kolumbán
Protestant Theological Institute of Cluj Napoca,
Cluj Napoca, Rumunsko

Prof. Dr. Béla István Pukánszki, DSc.
Univerzita J. Selyeho, Komárno

Prof. Dr. József Poór, DSc.
Univerzita J. Selyeho, Komárno

Prof. Dr. Péter Tóth, PhD.
Univerzita J. Selyeho, Komárno

Prof. RNDr. János Tóth, PhD.
Univerzita J. Selyeho, Komárno

Dr. habil. Ing. Renáta Hajabáč Machová, PhD.
Univerzita J. Selyeho, Komárno

Dr. habil. PedDr. Melinda Nagy, PhD.
Univerzita J. Selyeho, Komárno

Doc. RNDr. József Bukor, PhD.
Univerzita J. Selyeho, Komárno

SZERVEZŐBIZOTTSÁG

Doc. RNDr. Bukor József, PhD.
Doc. dr. univ. Csehi Ágota, PhD.
Doc. RNDr. Filip Ferdinánd, PhD.
Dr. habil. T. Litovkina Anna, PhD.
Dr. phil. Mgr. Mészáros Attila
Dr. habil. Vajda Barnabás, PhD.
PaedDr. Baka Patrik, PhD.
PaedDr. Borbélyová Diana, PhD.
RNDr. Gubo Štefan, PhD.
PhDr. Kahler Korcsmáros Enikő, PhD.
Kanczné Nagy Katalin, PhD.
PaedDr. Kiss Beáta
Mgr. Orsovics Yvette, PhD.
PaedDr. Petheő Attila, PhD.
Simon Szabolcs, PhD.
Ing. Szencziová Iveta, PhD.
PhDr. Tóbiás Kosár Silvia, PhD.
Mgr. Hernády Adrienn

ORGANIZAČNÝ VÝBOR

Doc. RNDr. József Bukor, PhD.
Doc. dr. univ. Ágota Csehi, PhD.
Doc. RNDr. Ferdinánd Filip, PhD.
Dr. habil. Anna T. Litovkina, PhD.
Dr. phil. Mgr. Attila Mészáros
Dr. habil. Barnabás Vajda, PhD.
PaedDr. Patrik Baka, PhD.
PaedDr. Diana Borbélyová, PhD.,
RNDr. Štefan Gubo, PhD.
PhDr. Enikő Kahler Korcsmáros, PhD.
Katalin Kanczné Nagy, PhD.
PaedDr. Beáta Kiss
Mgr. Yvette Orsovics, PhD.
PaedDr. Attila Petheő, PhD.
Szabolcs Simon, PhD.
Ing. Iveta Szencziová, PhD.
PhDr. Silvia Tóbiás Kosár, PhD.
Mgr. Adrienn Hernády

ADALÉKOK A KISEGYHÁZAK TÖRTÉNETÉBŐL A HOLOKAUSZT KAPCSÁN

Benjámín BACSÓ¹

Abstract

ADDITIONS TO THE HISTORY OF FREE CHURCHES IN THE TIME OF THE HOLOCAUST

The purpose of this article is to explore the role of the denominations represented by the Association of Free Churches of Hungary during the period of World War II, with a particular focus on the question of their involvement in the life of society and the potential responsibility that can be attributed to them during the emergency period. While the roles of church institutions and leaders in the analysis of the Holocaust have been examined by the defining professional publications, smaller denominations have only been marginally affected by these domestic researches, and it is this gap that I aim to fill.

Keywords

Free church, Holocaust, baptist, methodist,

Bevezetés

A Magyarországi Szabadegyházak Szövetségébe tömörült felekezetek a II. világháború egyik legsötétebb időszakában tanúsított magatartása kevésbé ismert. Írásomban arra keresem a választ, hogy ezen szabadegyházak, amelyek jelentős nemzetközi kapcsolatokkal rendelkeztek, milyen szerepet töltek be a társadalom életében, s milyen felelősséget lehet az ő esetükben megállapítani a vészidőszak alatt? Az egyházi intézmények és vezetők szerepeit a holokauszt elemzése során meghatározó szakmai publikációk vizsgálták már korábban, azonban a kisebb létszámú felekezeteket csak marginálisan érintették ezek a hazai kutatások. Ezen hiányosság pótlásához kívánok hozzájárulni. Kutatásom során azonban azzal szembesültem, hogy az ezen időszakra vonatkozó adatok sporadikussága nem teszi lehetővé egy általános kép megalkotását. Sokkal inkább töredékek és benyomások azok, amelyek a kutatás jelenlegi fázisában rendelkezésemre állnak. Ennek ellenére hasznosnak gondolom írásomban bemutatni a baptisták, adventisták, nazarénusok és metodisták ezen időszakban megnyilvánuló törekvéseit. A fő kérdéseim: Hogyan viszonyultak a zsidókérdéshez ezen szabadegyházi entitások? Milyen cselekvési terük és lehetőségük nyílt a segítségre? Tudták-e használni széles nemzetközi kapcsolataikat? Egyre többet tudunk a holokauszt magyar vonatkozásai kapcsán, azonban speciális témám kutatása során azzal szembesültem, hogy ha a zsidókérdés korabeli kontextusait, különösen a szabadegyházak és a zsidóság kérdését vizsgáljuk, a téma szinte teljességgel

¹ Bacsó Benjámín, oktató, Baptista Teológiai Akadémia, bacso.benjamin@oktato.bta.hu

feldolgozatlan. Utalások és kitekintések vannak, de a szabadegyházak álláspontjának és cselekvésének szisztematikus vizsgálata kifejezetten a holokauszt kapcsán, még igencsak kezdetleges.

Szabadegyházak fogalmi tisztázás

Az egyház valóságát többféle tudományos módszerrel lehet vizsgálni, de ebben az írásban kifejezetten történeti nézőpontból közelítünk a kérdéshez. Mivel ebben az írásban fogom használni a „kisegyházak” és a „szabadegyházak” kifejezést is, ráadásul szinonimaként, ezért fontosnak tartom a fogalmi tisztázás végett, röviden definiálni, hogy mit is értek ezen kifejezések alatt. Eddigi ismereteink szerint a II. világháború végéig az új protestáns entitások tagjai, vezetői általánosan elfogadott összefoglaló elnevezést nem használtak magukra vonatkozóan Magyarországon. A II. világháború éveiben, a nehéz közjogi helyzetük okán, mely során védekezésre kényszerültek, keresték azokat a gyűjtő fogalmakat, kifejezéseket, amelyek törekvésüket összefoglalták és segítették őket ebben a közjogi harcban. Itt találkozzunk az olyan kifejezésekkel, mint „evangéliumi mozgalmak”(Kiss,1936) vagy „kicsi szabad mozgalmak”(Békehírnök, 1943.1.szám.4.old). Az angol „free church” illetve a német „Freikirche” nyomán elvétve megjelenik a „szabadegyház” kifejezés is ebben az időszakban már. A „szabadegyházak” megjelölés először az angolszász nyelvterületen tűnt fel és az amerikai zarándok atyák különböző protestáns típusú szervezeteiben vált általánossá. A szabad jelző az állami befolyás, irányítás alatt álló egyházi szervezetektől való elhatárolódást jelentette. Az alapvető jelszót „szabad államban szabad egyház” először egy amerikai baptista lelkész, Roger Williams a Rhode Island állam alapítója és első kormányzója fogalmazta meg. Tőle aztán széles körben vették át és kezdték el alkalmazni széleskörűen.

Európában a tizenkilencedik század folyamán, különösen angolszász területen jelentkeztek az állam egyháztól függetlenedő szabadegyházi közösségek. 1844-ben alakult meg az anglikán egyházból kiváló, Angol Szabadegyház (Free Church of England), ami még a tizenkilencedik század folyamán egyesült az amerikai Reformed Episcopal Church of America- val (Bauer, 1971). A legfontosabb tizenkilencedik századi szabadegyházi mozgalom Európában, az 1843-ban Thomas Chalmers vezetésével megalakult Skót Szabadegyház (Free Church of Scotland) volt, amely megalakulása után nem sokkal, már 1845-ben Pest- Budán is létesített missziói állomást. (Kovács, 2001)

Szigeti Jenő és Rajki Zoltán felhívja a figyelmet: „A 20. századi egyházpolitikai harcokban a kisebb egyházak hivatalos hivatkozási alapja lett a szabad egyház meghatározás azokat az evangéliumi protestáns kis egyházakat, gyülekezeteket és vallási felekezeteket tartották szabad egyházaknak, amelyek bibliai meggyőződésük alapján ragaszkodtak az önkéntes, tudatos hitbeli meggyőződésen alapuló, tevékeny gyülekezeti tagsághoz. Gyülekezeteket, országos szervezeteiket gyülekezeti tagjaik önkéntes adományából tartották fenn a magyarországi szabad egyházak szövetségének megalapítása ezerkilencszáznegyvennégy őszén elősegítette a szabad egyházak kifejezés elterjedését.” (Szigeti&Rajki, 2012, 15.) A szabadegyházak alapvetően külföldi alapításhoz kötődtek, vagy külföldi alapítóik voltak, vagy jelentős mértékben külföldi impulzusok hatására alakultak meg. Így, széleskörű nemzetközi kapcsolataik voltak, amelyeket mindig gyanakvással néztek és fogadtak az állam részéről. Jól látható, hogy a „szabadegyház” kifejezés döntően egy elvi elköteleződéshez kapcsolódik, amely politikai érte-

lemben nem semleges, világos képpel bír állam és egyház kapcsolatát tekintve. A vizsgált korszakban ilyen módon használok ezt a kifejezést, mert kifejezetten törekvése volt ezeknek a felekezeteknek, hogy közjogi helyzetük rendeződjön és ezáltal missziói lehetőségeik szélesedését is várták. A magyar viszonyok között a szabadegyházak törekvését nagyon gyakran inkább a létszámhoz kapcsolódó kifejezéssel váltották fel, amely sokkal inkább semleges volt, így használták a „kisegyház” kifejezést rájuk. A magyar viszonyok között valóban kis egyháznak tekintendő felekezetek azonban, globális viszonylatban nem tekinthetők kis létszámú egyházaknak, hiszen egyes felekezetek száma átlépte a tízmilliót is, elég, ha a baptistákra vagy a metodistákra gondolunk. Ilyen módon a „szabadegyház” kifejezés inkább egyházpolitikai törekvést jelent, egy elvnek a megfogalmazását és az ahhoz való ragaszkodást míg a kisegyház kifejezés kifejezetten kvantitatív jellegű. A két fogalom azonban elterjedt és a szakirodalom is szinonimaként használja. Ebben a korszakban is ide soroljuk: a baptistákat, adventistákat, metodistákat, a keresztény testvérgyülekezeteket, az ókatolikus közösséget, de a nazarénusokat és a pünkösdi mozgalomhoz tartozó közösségeket is, akár csak az Üdvhadsereget.

Közjogi helyzetük

Ahhoz, hogy a szabadegyházak helyzetét meg tudjuk ítélni a holokausz kapcsán, rendkívül fontos jogi helyzetüket megvizsgálni. Habár a trianoni békeszerződést becikkelyező 1921. XXXIII. törvénycikk 55. paragrafusa szerint „Magyarország minden lakosát megilleti az a jog, hogy bármely hitet, vallást, vagy hitvallást nyilvánosan vagy otthonában szabadon gyakorolhasson, amennyiben azok gyakorlata a közrenddel és jó erkölcs csökken nem ellenkezik. Ezekkel a rendelkezésekkel szemben semmiféle rendelet vagy hivatalos intézkedés nem lesz hatályos.” (Harai, 1944.27.) a valóságban a baptisták helyzetét leszámítva, akiket 1905-ben állami elismerésben részesítettek, a szabadegyházak közjogi helyzete rendezetlen volt. Habár voltak törekvések, hogy közjogi helyzetüket rendezzék, ez a valóságban nem járt sikerrel. Jelentősen korlátozták őket a vallásuk szabad gyakorlatában, illetve több helyen atrocitások érték őket. Hiába írtak többször is kérvényt az éppen illetékes minisztériumokhoz, jogi helyzetük rendezetlen maradt. Fazekas Csaba kutatásai (Fazekas, 1996, 4.) rámutatnak, hogy milyen belső intézkedések, leiratok és utasítások voltak a Horthy-korszakban érvényben a kisegyházakkal szemben. 1939. december 2-án kelt belügyminiszteri rendelet a „szekták” betiltásáról intézkedett. Ez végképp hátrányosan érintette, a baptistákat és a metodistákat leszámítva, az összes többi szabadegyházi közösséget. 1940 elején már az egész országban teljesen lehetetlenné tették a kisegyházak istentiszteleti alkalmainak megtartását. Pusztán egyetlen esetet kiemelve, a beregszászi rendőrkapitány egyik jelentése szerint alig néhány nappal Keresztes-Fischer rendeletének megjelenése után szigorúan megbüntette az adventistákat összejövétel tartása miatt.² Ezen események is mutatják, hogy a szabadegyházak jelentős része korlátozva volt a működésében. Legfontosabb harcuk a saját jogi helyzetük rendezésére irányult.

² Iratszám: 151/1941. biz. - MOL K149. 651.f. 2. 1941-7-6000. 1940 szeptemberében pl. Rákoscsabán tartóztattak le adventistákat. MOL K150. VII-6-3873. Idézi: Szigeti Jenő: Kiss Lajos három levele. In: Szigeti Jenő: „És emlékezzél meg az útról...” Tanulmányok a magyarországi szabadegyházak történetéből. Bp., 1981. 197-202.

Nazarénusok

A Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszter 1939. december 2-án kelt rendeletét, melyet a honvédelem érdekeit veszélyeztető szekták működésének megszüntetése tárgyában hozott, indoklásában a rendeletet a miniszter úgy indokolta, hogy: „Az utóbbi évek tapasztalatai szerint az országban szaporodó különböző szekták tanaikkal és működésükkel túllépték a hitélet törvényben megszabott keretét. Gyülekezéseiken és összejöveteleiken nemcsak vallási, hanem politikai és társadalmi tanokkal is foglalkoztak. Egyes szekták, mint a nazarénusok... az állampolgárokat a honvédelmi, a legszentebb állampolgári kötelességük teljesítése eltéríteni törekuszenek.”³ Tehát ezek után sokféle nehézséget kellett átélni a nazarénus közösségnek. Imaházakat elkoboztak a hatóságok, például Hódmezővásárhelyen a városnak adományozták, Szegeden a MOVE kapta meg. Volt, ahol Levente otthont, háziipari üzemet csináltak belőle és olyan is, ahol raktár lett az imaházból (Kardos & Szigeti, 1988. 288.). A fegyverfogás tilalma a nazarénus közösség szempontjából sokféle meghurcoltatást vont maga után, a börtönökben jelentős számú nazarénus fogollyal lehetett találkozni, amikor elkezdődtek a tömeges behívások, gyakorlatilag már az eskütételnél elkezdődött a meghurcoltatásuk (Kardos & Szigeti, 1988, 289.). A nazarénus foglyok nagy része a szegedi Csillag börtönbe került. Itt már 1941-ben közel 30 nazarénus fogoly volt (Kardos & Szigeti, 1988, 290.), többen internálótáborba kerültek vagy munkaszolgálatra hurcolták őket. A bori munkatáborban is dolgozott egy csoport nazarénus, akik a debreceni büntető intézetből kerültek oda, a szegedi foglyokból pedig egy különleges büntető századot alakítottak, amelynek tagjai a zsidó munkaszolgálatosokat azonos elbánásban részesültek (Kardos & Szigeti, 1988, 291.).

Kardos Ferenc és Szigeti Jenő idézi a 60-as éveiben járó Fülöp Ferenc paksi egyházi szolga naplóját: „1944. július... A hó 1. hetében arattunk. Búza 9,30 rozs 7,20. A zsidókat a villányi utcai házakba gyűjtik mindenüktől megfosztják őket. Néhány hét múlva vonatra, marhaszállító kocsikba zsúfolták őket, 70–80-an egy kocsiba kisgyermekkel. Forró augusztusi napokban vitték őket. A kocsik becsukva, víz, élelem nélkül, állítólag Galíciába, Lengyelországba, Hitler parancsára, ahol állítólag ötmilliót gázzal megöltek. Paksról is mind elvitték állítólag. A háború rémes. A német csapatok visszavonulnak. Az oroszok bejöttek Magyarországra. Októberben már a Dunán álltak, Pakson is. A túlsó oldalon oroszok, innen németek és magyarok. November utolsó hetében Mohács alatt átjöttek a Dunán az oroszok, és felfelé jöttek az egész Dunántúlon, Pécs, Paks, Várpalota és a Balatonig. Itt állt a harc...” (Kardos & Szigeti, 1988, 298–299.) Ezek a rövid naplóbejegyzések is mutatják, hogy miközben a saját kálváriájuk zajlott, nem maradtak érdektelenek a zsidók helyzete iránt, azonban eszköztelenek voltak. Több nazarénus együtt teljesített munkaszolgálatot, arról azonban keveset tudunk, hogy a közös „munkaszolgálat” milyen hatással volt! Az mindenesetre „a háború rémes” megállapítás is mutatja, hogy a nazarénusok alapvető pacifizmusa nem támogatta a zsidókkal szembeni erőszakot.

³ A m. kir. belügyminiszter 1939. évi 363.500. számú rendelete

Adventisták

Az adventista közösség jogi helyzete, ahogyan azt fentebb írtam, szintén roppant nehéz volt. Ebben az időszakban Michnay László volt az adventista egyház elnöke. Szívügyének tekintette a vallásszabadság kérdését és ezért harcos kiállást vállalt. Jellemző erre a harcias kiállásra, hogy amikor 1942. március 29-én a nyilas irányzatú Függetlenség című lap, az 1882-83-as tiszaezlári vérvádról folyamatosan cikkeket közöl, Michnay 1942. április 6-án kelt levelében tiltakozott a hírhedt sajtó főnöknél, Kolozsvári Borcsa Mihálynál, aki a „fajvédő gondolat” élharcosa volt a magyar sajtóban (Szigeti & Rajki, 2012, 199.). Nemcsak írásban volt bátor Michnay László hanem prédikációban is, szemtanúk beszámolói szerint, 1942–43-ban a szószékről utasított ki az istentiszteletre belépő zöld inges suhancokat (Szigeti & Rajki, 2012, 199.). Bátran ítélte el prédikációjában a fajgyűlöletet és önfeláldozó emberszeretetre buzdított. Mezőfi Vilmos visszaemlékezéséből (Mezőfi, 5–6.) tudjuk, hogy 1943 októberében Michnay László előadást hirdetett a zsidó kérdésről a Székely Bertalan utcai templomban, amiről az Írók -Újságírók Otthon Körében tudomást szereztek. Várnai Zseni ajánlotta: „Hallgassuk meg az előadást ugyan milyen érveket sorakoztatnak fel, ami szerencsétlen felekezettünk ellen. Hallunk e valami újat a sok rágalom között?” A javaslatot többek megfogadták és meglátogatták a meghirdetett előadást, de az érdeklődő újságírók elvárásait pozitív értelemben voltak meghaladta, amivel ott találkoztak. A prédikátor Michnay László nem becsmérelte a zsidókat, hanem épp az embertelenséget, a kegyetlenkedést ítélte el. 1944-ben az egyre fokozódó üldözések idején, az ajtaja is nyitva volt az üldözöttek előtt (Szigeti & Rajki, 2012, 200.). A VI. kerületi Székely Bertalan utca 13. szám alatt és a XVI. kerületi Dorozsmai úton az adventista egyház egész sor üldözöttet rejtegetett (Szigeti, 2015, 158.). Ellátták őket étellel és tüzelőanyaggal. Várnai Zseni így emlékezett vissza: „Michnay László emléke előttem a legmagasabb piederstálon áll és már eddig is igyekeztem megörökíteni nemes cselekedeteit Michnay László kivételes ember szeretetére van, hogy több mint 50 üldözöttet rejtegetett és táplált miközben a fasiszták rémtetteit nyögte a város. Michnay László védettei valamennyien megmenekültek s megérték a felszabadulást.” (Szigeti & Rajki, 2012, 200.)

Szigeti Jenő úttörő kutatásokat végzett abban, hogy minél több részletét tárja fel a szabadegyházak zsidómentő munkájának. Kutatásait a témában így összegzi: „katonai szolgálatát teljesítő Oláh István lakásában az Adventista Egyház közel száz üldözöttet rejtegetett; ellátták őket táplálékkal és tüzelőanyaggal. Michnay lélekjelenléte mentette meg Gyarmati Dezsőt, amikor a Kmety utca sarkán kiemelte a sorból. Pechtol János huszonhat zsidó személy – köztük több adventista – érdekében járt el Raoul Wallenberg nagykövethél, vagy Berghauer Imre, aki mindenben segítője, társa volt Michnay Lászlónak, s lehetne szaporítani a példák sorát. Néhány hete egy öreg adventista néni emlékezett, hogy náluk a tanyán bújtattak egy zsidó családot, akik parasztruhában kijártak velük a mezőre, és a csendőrök azt gondolták róluk, hogy a faluból való napszámosok.” (Szigeti, 2015, 159.) A fenti felsorolás is mutatja, hogy az adatok ugyan sporadikusak, azonban a mentő szándék egyértelműen tetten érhető.

Baptisták

„Ki a zsidó?” – teszi fel a kérdést a Békehírnök, a baptisták hivatalos lapja, majd így folytatja: „A társadalmi és gazdasági élet egyensúlyának hatályosak biztosításáról szóló 1938. évi tizenötödik törvénycikk röviden zsidótörvény alapján kiadott miniszteri rendelet meghatározza, hogy a törvény alkalmazása és végrehajtása szempontjából ki a zsidó. Vallásfelekezeteikként minket az új intézkedések következtében ismét sérelem ért. Ha valaki ugyanis az izraeli hitfelekezet szóval ezerkilencszáztizenkilenc július harmincegy előtt más bevett felekezetben lépett át és annak megszakítás nélkül tagja maradt, a törvény értelmében már nem kell zsidónak tekinteni, ha ellenben valaki nem bevett felekezetben lépett, tehát baptista lett és megszakítás nélkül baptista maradt, a zsidónak számít. Nem beszélünk itt a törvény és rendelet egyéb vallásügyi vonatkozású és lelki életet nem ismerő intézkedéseiről, csak tisztelettel kérdezzük lesz miért élvezhet kedvezőbb elbánást a zsidóból lett római katolikus vagy református, mint a zsidóból lett baptista?” (Békehírnök 1938. július 2.) Ez is jól mutatja, hogy a fentebb említett közjogi helyzet tisztázatlansága, mennyire áthatotta még ezt a kérdést is. A baptisták szempontjából problémát jelentett a törvény alkalmazása. Ráadásul a háború pusztításait is egyre nehezebben élték meg, így nem csak a zsidókkal szembeni rendelkezéseket és törvényeket sérelmezték, hanem a háború elhúzódását és az ehhez kapcsolódó károkat is, amelyek mind emberéletben, mind pedig anyagi kárban jelentősek voltak. „A napilapok telve vannak azon híradásokat, melyek a harcban és a harcon kívüli országok végső győzelmét, a döntést kivívó ütközetet és kisebb nagyobb sikerek elérését tartalmazzák. A hatalmasságok azon munkálkodnak, hogy minden erőt összpontosítva, mindent és mindenkit a haza és a nemzet szolgálatába állítsanak, mert remélik, hogy övék lesz a döntő győzelem. Sok vér folyt eddig, felmérhetetlen értékek mentek kárba, de ennek ellenére a háborús feleknek még eszük ágában sincs a megállás vagy meghátrálás.” (Békehírnök 1944. január 8.) Különösen is jól mutatja be egy történet, hogyan kapcsolódott össze a háború nyomorúságában a békére törekvés és a zsidómentés. Az első magyarországi baptista gyülekezet történetének feldolgozása során vált ismertté az alábbi eset: „a ház valamikor baptista ház volt. A lakók között sok hívő volt, akik sok hívő éneket ismertek. Apukám naponta olvasott bibliát és tartott áhítatot. 2 pap látogatott meg minket. Egy katolikus egyszer, egy protestáns, azt hiszem református. A katolikus pap amikor meghallotta a pince lakóit hívő énekeket énekelni azt mondta, hogy ez a pince olyan, mint egy templom. A többi ház pincéjét is meglátogatták hírét vitték a nálunk található hangulatnak és hamarosan más házak pincéjéből is jöttek és kérték édesapámat, hogy náluk is tartson áhítatot. Ezt ő vállalta és több házba is járt imádkozni bibliát olvasni a rémült, kimerült, ideges embereket az evangéliummal nyugtatni, csendesíteni közben azonban a katonák nem tévesztették szem elől. Ha aktív frontszolgálatra nem is veszem, de tábori lelkeseknek behívták. Hetente kétszer felkereste az alakulatát és ellátta a lelkeszi szolgálatot. Itt történt, hogy találkozott két bonyhádi hívő katona fiúval. Persze hogy megismerték egymást. Nemsokára a fiúk ott voltak a pincében apukám ruhájában pont akkor tudtam meg hogy a fás rekeszben egy zsidó nő is volt a kisfiával...” (Gerzsényi & Miklya Luzsányi, 2007, 118.) Ami különösen is említésre méltó, hogy a keresztény hitnek a gyakorlattal történő összekapcsolása, bátorítóan hatott. A fenti történet azért is ragadja meg az ember figyelmét, mert annyira titokban igyekeztek tartani a zsidók segítségét, hogy a visszaemlékező is csak jóval később realizálta a helyzetet.

Speciális a nyíracádi zsidóság és baptista gyülekezet kapcsolata, amelyről Veréb Csabáné szerkesztésében egy kevésbé ismert kötet született (Veréb, 2012). 1930-ban 210 zsidót számláltak Nyíracádon, 1941-ben 198 főt, 1944 áprilisában pedig 198 tagot tartottak nyilván. 1942-ben munkaszolgálatra vonták be a falu fiataljait és nagyobb részük a keleti fronton halt meg. A megmaradtak visszaemlékezései szerint 1945 márciusában a nyilaskezeses párt gondoskodott arról, hogy egy zsidó se szökjön ki a településről. A 199 zsidó, akit regisztráltak, köztük 30 az adófizetőt, a zsinagóga épülete elé egy gettóba terelték. Innen a zsidóságot Nyíregyházára, utána Harangod pusztára, majd Auschwitzba vitték. 1949-ben még 46 tagja volt a hitközségnek, melyet az itthon maradt túlélők szerveztek újjá. A hitközség azonban fokozatosan kiürült az ötvenes években. A helyi zsinagógát így a helyi baptista közösség megvette és baptista imaház, templom lett belőle. (Veréb, 2012, 30.)

Egy különösen is izgalmas és fordulatokban gazdag történet, Klem Ferenc horvát baptista katona sorsa, aki előbb a németek fogságába került, majd megszökött egy haláltáborból, ahová a zsidók mentése miatt hurcolták. Egy rövidzárlat alkalmával sikerült átbújni a drótkerítés alatt, és baptista segítséggel Magyarországra szökött. Itt úgy rejtették el, hogy Somogyi Imrének, a baptista egyház vezetőjének közbenjárására azonnal felvették a Baptista Teológiai Szemináriumba, mint „régis hallgatót” (Lakatos 2003, 1., 8.). Somogyi Imre egy zsidó mérnököt is segített, Füzesi Zoltánt rejtegette, aki korábban a Standard-gyárban dolgozott. Somogyi hamis iratokat szerzett neki, és a baptista árvaház villanyszerelőjeként vészelte át ezt az időszakot (Hányik, 1982.)

Összefoglalás

Elmondható, hogy a szabadegyházak egyéni akciók keretében tudtak segíteni a terror elől menekülő zsidóság számára. Szűkösségi lehetőségeik között, habár nem sikerült tömegeket megmenteni, de a felebaráti kötelességnek eleget téve, igyekeztek segíteni. A források sporadikussága rendkívül nehezíti a II. világháború végének kutatását a szabadegyházak tekintetében. Mivel jelentős épületek rongálódtak meg ebben az időszakban, így gyülekezeti és kisegyházi levéltárak dokumentumai is áldozatai lettek ennek. Azonban jól mutatják ezek a rövid epizódok, hogy miközben közjogi helyzetük bizonytalan volt, aközben sem feledkeztek meg arról, hogy a felebarát iránti szeretetparancsot betöltsék. Ezen szabadegyházak, méretükhöz képest is igyekeztek jelentős segítséget nyújtani. Ugyanakkor a zsidók számára nyújtott segítséget nem is igazán hozták nyilvánosságra, illetve bizonyos tekintetben a múlt homályába vész. Ezen a területen további kutatásokra van szükség, hogy még világosabb képet kaphassunk ezen felekezetek viszonyairól.

Bibliográfia

- [1] Bauer, Jerald C. (1971): The Westminster Dictionary of Church History, Philadelphia, The Westminster Press.
- [2] Fazekas, Cs. (1996): A kisegyházak és a szektakérdés a Horthy-korszakban, Budapest, TEDISZ.
- [3] Gerzsenyi, L.& Miklya Luzsányi, M. (2007): Mindeddig...az első magyarországi baptista gyülekezet története, Harmat- Wesselényi utcai Baptista Gyülekezet.
- [4] Harai, L. (szerk) (1944): A Vallás és közoktatásügyi igazgatás hatályos jogszabályainak gyűjteménye. I. kötet, Budapest, Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium.
- [5] Kardos, L.- Szigeti, J. (1988): Boldog emberek közössége. A magyarországi nazarénusok. Budapest, Magvető.
- [6] Kiss, F. (1936): Az evangéliumi mozgalmak értelme és az államhoz, valamint az egyházakhoz való viszonya emlékirat. MSZSZ.
- [7] Kovács, Á. (2001): The Origin of Scottish- Hungarian Church Relations: The Settlement and the first years of the Scottish Mission in the 1840s. Debrecen, Harsányi András Alapítvány, 2001.
- [8] Lakatos, J. (2003): Életmentő menlevelek, in: Metodista 2003/1-8p.
- [9] Lukátsi, V. (1990): Élő kövek. Dr. Kiss Ferenc orvosprofesszor dokumentum jellegű életrajza. Budapest. Primo Evangéliumi Könyvkiadó.
- [10] Mezőfi, V. (1946): A szabadegyházak a zsidókért, in: Kenéz-Kurlander E.: Szombat. Hitbuzgalmi írások. Budapest.
- [11] Rajki, Z.& Szigeti, J.(2012): Szabadegyházak története Magyarországon 1989-ig. Budapest. Gondolat.
- [12] Szigeti, J. (2015): Megtűrték az üldözöttekért, A kisegyházak helyzete a történelmi elnyomás idején, In: Collegium Doctorum, 11.évf.
- [13] Szuhánszky, T. G. (2005): A Magyarországi Metodista Egyház szociáldiakóniai munkájáról a 20. században, in: Lakatos J.: Keskeny utak. Tanulmányok a Magyarországi Metodista Egyház történetéből. Budapest. Magyarországi Metodista Egyház.
- [14] Vereb, Cs.né (szerk.) (2012): Isten háza. Zsidó és baptista egyház Nyíraczádon. Nyíraczád.

Források jegyzéke

M.kir.Belm. 363 500/1939.VII.a számú rendelete, in: Budapesti Közlöny, 1939. december 13. szám. 2.

Függetlenség 1942/29

151/1941. biz. - MOL K149. 651.f. 2. 1941-7-6000

TAKAYAMA UKON, A SZENTTÉ AVATOTT SZAMURÁJ

György BÁNDY¹

ABSTRACT

Ukon Takayama, the canonized samurai

The study would like to point out one of the turning points in the Christian conversion in Japan through the life of Takayama Ukon. The early modern missionary activity in Japan among the more prestigious samurai families was not really successful, especially not lasting and faithful. Takayama Ukon, who became a Christian, in the Age of Warring States, not only as a samurai and daimyō, but also as a Christian, he successfully faced the life difficulties presented to him. The study would like to describe the circumstances of Takayama Ukon's conversion to Christianity, his political-military career as a Christian, as well as the discrimination due to his Christian faith in the last years of his life, which took the form of demotion and confiscation of property, and ultimately exile. Takayama Ukon is the first saint of Japanese Christianity who was not canonized as a group, but as a single saint.

KEYWORDS: *Takayama Ukon, Japan, Christianity, mission, saint*

Takayama Ukon (高山右近) a Japánban folyó keresztény hittérítés egyik kiemelkedő alakja. A japán keresztény misszió első évtizedeiben két fontos irányra szakadt. Míg a jezsuiták elsősorban a főurakra (daimyō) és a nemességre (szamuráj) koncentrálták figyelmüket, addig a ferencesek és domonkosok a parasztságot akarták megszólítani.

A daimyők kereszténységgel való pozitív kapcsolata elsősorban a kereskedésben mutatkozott meg, de a történelemben kivételesen felbukkantak megkeresztelt daimyők is. Ugyanakkor Takayama Ukon az első szamuráj, akit a Római Katolikus Egyház szentté is avatott.

Takayama Ukon 1552 február 4-én született mint Takayama Hikogorō (彦五郎). Apja, Takayama Tomoteru (高山友照, 1531–1596) a Yamato provinciában található Sawa várkastély ura volt. Neve a későbbiekben többször megváltozott², Tomonaga (友祥), majd Nagafusa (長房). Az utolsó japán neve Ukon no jō (右近允) volt. Mivel ő volt a család legidősebb fiúgyermeké, ő számított az első számú örökösnek is. Később két fiútestvére és egy lánytestvére született.

Édesapja hasonlatos utat járt be, mint Pál apostol. Míg kezdetben a kereszténységgel szemben erőteljesen fellépett, portugál jezsuita misszionáriusok hatására 1564-ben fiával

¹ PaedDr. Bándy György, PhD., juraj.bandy@gmail.com

² Japánban a keresztnev megváltoztatása a hűbérúr és az apa kiváltsága volt, ami a szamurájok életében többször is előfordulhatott, főleg hőstetteik vagy egyéb nevezetes események alapján

együtt megkeresztelkedett. Történt ugyanis, hogy Takayama Tomoteru 1563-ban azt a megbízatást kapta, hogy vizsgálja ki Gaspar Vilela (1526–1572) jezsuita szerzetes tevékenységét. Vilela legnagyobb tette Japánban kifejtett missziós tevékenysége alatt az volt, hogy Kyōtoban 1560-ban missziós központot alapított és szentelt fel. Az előző években főleg Bungo tartományban fejtette ki hathatós és erőteljes missziós tevékenységét. Amellett, hogy körülbelül 600 japánt sikerült keresztény hitre térítenie és megkeresztelnie, három buddhista templomot rombolt(atott) le és helyükbe keresztény templomot emeltetett, valamint számos pagoda helyére keresztet állított, ami nagyban kiváltotta a buddhista lakosság és a környék daimyőinak nemtetszését.

Gaspar Vilela azonban személyesen nem tudta meggyőzni Takayama Tomoterut a keresztény tanok helyességéről, ugyanis nem bírta olyan magas szinten a japán nyelvet. Ennek okán maga helyett egy japán nemzetiségű katechétát, Lorenzot küldött el, hogy Takayama háza népének és udvartartásának is hirdesse Isten ígését. Ez annyira sikeres volt, hogy 1564-ben a Takayama család felvette a keresztséget. Takayama Ukon 1563. június 1-én lett megkeresztelve 11 évesen. A keresztségben Takayama Tomoteru a Darius, míg fia, Takayama Ukon a Justo, azaz Iustus (ジユスト) nevet kapta.

A Sengoku jidai (戦国時代, 1467–1603, Hadakozó fejedelemségek kora) idejében a szamuráj a daimyőja alatt számos hadműveletben vett részt. Ez az életforma várt Takayama Ukonra is. Élete kezdetben úgy telt, mint az átlagos szamurájoké. Követte apját, aki Wada Koremasa (和田 惟政, 1536–1571) oldalán támogatta Luís Fróis (1532–1597) portugál jezsuita misszionárius tevékenységét. Fróis és Oda Nobunaga (織田 信長, 1534–1582) találkozása után tevékenyen részt vettek a kyōtoi keresztény misszió (katonai) megerősítésében, valamint a helyi keresztény közösség védelmében. Ez a tevékenység azért is volt elengedhetetlen, mivel „Oda Nobunaga zseniálisan alkalmazta a háborúskodást, a megfélemlítést, a fenyegetést, a hencegést, illetve a jutalmazást – vetélytársai elszigetelése vagy megosztása céljából –, hogy felülkerekedjen ellenfelein.”(Totman, 2006, 284. old.).

1571-ben Araki Murashige (荒木村重; 1535–1586) felvonult a Takayama-klán Sawa vára ellen. Segítségükre sietett barátjuk, Wada Koremasa is seregével. A Shiraikawahara mellett vívott csata során Wada Koremasa életét veszítette, azonban a Takayamák meg tudták tartani várukat, mivel Murashige visszavonulásra kényszerült. A Wada klán új rangidőse, Wada Korenaga (Wada Koremasa fia) nem szívelte a Takayamákat, melyben szerepet játszhat apja halála is, ezért merényletet tervezett a Takayamák ellen. Wada Korenaga, kihasználva látogatását a Takayama klánnál akcióba lépett, de Takayama Ukon párbajban legyőzte támadóját, miközben ő maga súlyos sebeket kapott. Szolgálatiért a Takayama-klán a kapta meg a Settsuban található Takatsuki várat, mely eredetileg a Koremasa klán fennhatósága alá tartozott. Takayama Ukon 1573-ban lett kinevezve a vár urává, mint Araki Murashige vazallusa.

Néhány évvel később, 1578-ban Araki Murashige fellázadt Oda Nobunaga ellen. Takayama Ukon tudatában volt, hogy a két erős fél között ő személy szerint nem akar belekeveredni a konfliktusba. Ezért felajánlotta Araki Murashigének lánytestvérét és annak fiát mint túszt annak jeléül, hogy nem fog Oda Nobunaga oldalára állni, viszont kérte Arakit, hogy lépjen vissza támadási szándékától. Araki ennek ellenére felvonult Takatsuki vára alá. Takayama Ukon tudatosította, hogy apját köti vazallusi esküje Araki Murashigéhez, azonban nem akarta

veszélybe sodorni sem családtagjait, sem pedig a tartományában élő lakosságot, akik között számos keresztény is élt. Úgy döntött, hogy megadja magát és a várat harc nélkül átadja Oda Nobunagának. Ezzel a tettevel sajnálatos módon azonban megpecsételte lánytestvére és annak fia sorsát.

Miután Oda Nobunaga legyőzte Araki Murashigét, Takayama Ukon visszahelyezte Takatsuki várába, megerősítette birtokainak jogviszonyát, apját, Takayama Tomoterut azonban Echizen tartományba száműzte.³

Takayama Ukon Oda Nobunaga alatt egyike lett a legjobb japán hadvezéreknek, keresztény hitét azonban mégsem hagyta el. Felépíttette Kyōto első templomát, mely sajnálatos módon már nem áll, valamint a Biwa-tó partján található Azuchiban szemináriumot alapított. „A szeminaristák közül sokan lesznek a későbbiekben vértanúk, köztük a jezsuita Miki Szent Pál.” (archivioradiovaticana, 2024) Azuchit Oda Nobunaga alapította, ami egy fényűző kastély építésével kezdődött. 1582-ben, pár évvel az alapítás után „már egy 5000 lakosú, nyüzsgő város” (Totman, 2006, 285) volt, ami azt jelentette, hogy egy nagy daimyōi rezidencia mellett található szeminárium újabb fontos missziós központtá vált.

Takayama Ukon 1574-ben megnősült. Feleségétől, a japán keresztény Iustinától, három fia és egy leánya született. Fiai közül azonban ketten csecsemőkorban elhunytak.

Takayama Ukon Takatsuki uradalma területén katechéták számára központot alapított. Személy szerint behatóan foglalkozott az evangéliumokkal, ezzel követendő példaként lépett fel a helyi keresztények, valamint általában az alattvaló szemében. „Korabeli források elmondják, hogy nagyon megigézte a Jézus Krisztusról, az Üdvözítőről szóló örömhír, aki életét adta az emberiségért. Ez a meggyőződés formálta őt Japán evangelizálásának fáradhatatlan előmozdítójává. Tisztességre és becsületességre nevelték és így lett Krisztus hiteles bajnoka, nem is fegyverekkel, melyekkel nagyszerűen tudott bánni, hanem szavaival és példájával. Az Úr Jézus iránti hűség oly mélyen átalakította a szívét, hogy abból merített erőt az üldöztetése és száműzetése idején.” (archivioradiovaticana, 2024)

Oda Nobunaga halála (1582) után Takayama Ukon Toyotomi Hideyoshit (豊臣秀吉, 1537–1598) támogatta az Akechi Mitsuhide (明智 光秀, 1528–1582) elleni küzdelemben és sikerült jó pozícióba kerülnie, aminek segítségével Akashi birtokát kapta meg, ahol szintén előmozdította a keresztény térnyerést, „1585 és 1587 között ezrével keresztelkednek meg az ott lakó japánok.” (archivioradiovaticana, 2024). A hadjáratban való sikerességét mutatja, hogy évi járandósága 60.000 koku⁴ tett ki.

Ezt a gazdasági erőt Takayama Ukon keresztény templomok támogatására is felhasználta, többek között adományozott Kyōto, Ōsaka Takatsuki és Azuchi templomainak céljaira. Saját tartományában pedig szemináriumot alapított, amivel meghatározó tényezőjévé vált a keresztény térnyerésben. Angelo Amato bíboros szavaival élve „földbirtokán gyorsan nő a keresztények száma, a 30 ezer alattvalójából 25 ezer megkeresztelkedik, valóságos keresztény

³ Ennek is köszönhető, hogy Echizen tartományban is elkezdődött a kereszténység terjedése. (lásd: <https://www.santiebeati.it/dettaglio/96314>)

⁴ koku – japán gazdasági mennyiségmérték, 1 koku egy személy éves rizsmennyiség szükséglete. Az egyes tartományok termőképessége is kokuban volt megadva.

fejedelemség születik”. (archivioradiovaticana, 2024) Takatsuki és Akashi tartományokban több buddhista és shintoista templomot és szentélyt romboltatott le.

Az 1580-as évek második felében Takayama Ukon újabb katonai hadjáraton vett részt. 1585-ben részese volt a Negoro-ji (根来寺) buddhista templom elleni támadásban. Az 1087-ben alapított templom az 1500-as évekre egy újabb buddhista irányzat, a Shingi Shingonshū (新義真言宗) központjává vált. Ez a templom és a benne folyó aktivitás feltűnt a Japánban működő jezsuitáknak is, akik néhány térképen a templomot „Negru academia” néven tüntették fel. Az adott korszakban számos buddhista templom mellett léteztek sōhei (僧兵 – harcos szerzetesek) is Ezek számát néhány japán történész a Negoro-ji területén és környékén 10.000 főre is datálják. Ezenfelül az adott templomban lőfegyvereket is készítettek, ami az adott korban kivételes technikai képességnek és katonai fölénynek minősült. Az így kialakított Negoro-gumi (Negoro-egység) fokozott veszélyforrást jelentett, már csak azért is, mivel a Negoro-ji Toyotomi Hideyoshi fő ellenlábasával, Tokugawa Ieyasuval (徳川 家康, 1543–1616) volt szövetségben. Toyotomi Hideyoshi ennek érdekében mindenképpen likvidálni kívánta ezt az erős lappangó fenyegetést. A templom elfoglalása, felgyújtása és a harcos szerzetesek leverése után a terület többé nem tudott ellenpólusként fellépni sem Hideyoshi, sem a Tokugawa-klán ellen.

Takayama Ukon 1587-ben szintén részt vett a Shimazu-klánt vezető Shimazu Yoshihisa (島津義久, 1533–1611) elleni küzdelemben Kyūshū szigetén.

Toyotomi Hideyoshi számos okból kifolyólag a misszionáriusokat és a nem japán nemzetiségűeket ki akarta toloncolni Japán egész területéről. „A feszültséget okozó térítő munka során sok ellenséget szereztek, azt állították, hogy közel 200 000 embert térítettek át a katolikus hitre, köztük számos befolyásos daimyōt és alacsonyabb rangú harcost. Ráadásul ők irányítottak több települést, köztük a megerősített Nagasakit” (Totman, 2006, 289.). Terve azért is válhatott valóra, mivel az Oda Nobunaga és általa kialakított kormányzati rendszer „feudális szerkezetű volt, ám a feudalizmusnak olyan magasan szervezett és stabil formáját képviselte, amelyet Európa sohasem látott. Szervezettség, hatékonyság és rend tekintetében tényleg megelőzte a korabeli európai királyságokat” (Reischauer, Edwin O., 2000.).

Emellett célja volt, hogy a keresztény japánok visszatérjenek a buddhista vagy shintoista valláshoz. Ennek érdekében 1587-ben rendeletet adott ki, amely alapján az ország egész területére kötelező érvényűen a keresztényeket üldözni kezdték. Toyotomi Hideyoshi 1587 július 24-én négyszemközt folytatott megbeszélésen felkérte Takayama Ukont, hagyjon fel a keresztény hitének gyakorlásával. Amennyiben nem teszi, Kínába száműzik és teljes vagyonát elkobozzák. Toyotomi Hideyoshi számára nagyon kellemetlen volt az a tény is, hogy Takayama Ukon számos magas rangú személyiséget „fertőzött meg” a keresztény hittel. „Számos hűséges csatlósa, mint Takayama Ukon, Kuroda Josui⁵ és Konishi Yukinaga⁶ gyakorló keresztények voltak, míg mások, mint Hosokawa Tadaoki⁷ és Gamo Ujisato⁸ szimpátiával fordultak a Hithez.” (Boxer, 139.)

⁵ Eredeti nevén Kuroda Yoshitaka (黒田 孝高, 1546 – , 1604)

⁶ Konishi Yukinaga (小西 行長, 1558–1600)

⁷ Hosokawa Tadaoki (細川 忠興, 1563–1646)

⁸ Gamō Ujisato (蒲生 氏郷, 1556–1595)

Takayama Ukon nem tett eleget Toyotomi Hideyoshi kérésének. Sok megpróbáltatás után egy keresztény barátjánál és harcostársánál, Konishi Yukinagánál talált menedéket családjával Shōdosima (小豆島) szigetén. Azonban itt is rájuk bukkantak, de hosszabb vita után Toyotomi Hideyoshi megbékélt Takayama Ukonnal. Nem állította vissza daimyōi hivatalába, azonban szabadon mozoghatott Japánban és elegendő évi javadalmazásban részesült. Ez a megbékélés azért is volt Takayama Ukon számára nagyvonalúnak, mert így az 1591-ben újra-induló (titkos) jezsuita missziót segíthette elő.

Az 1600. október 21-én lezajlott Sekigaharai csata után Tokugawa Ieyasu megszerezte a Japán feletti teljes körű hatalmat. Ezzel megkezdődött a Tokugawa-klán regnálása, amelynek egyik első kulcsfontosságú politikai döntései között szerepelt a nyugati (európai) személyek eltávolítása Japánból. Ezzel együtt járt a kereszténység elleni erőszakos fellépés. Ezekkel a lépésekkel elősegítették az addig nem létező egységes japán shōgunátus kialakítását.

1614-ben a bakufu (幕府, katonai kormányzat) rendeletet adott ki, mely szerint Japán területét el kell hagynia minden misszionáriusnak és japán nemesnek, akik a keresztény hitet felvették, illetve támogatták. 1614. november 8-án futott ki egy hajó Manila irányába 300 kereszténnyel, melynek fedélzetén utazott Takayama Ukon is. A keresztény menekülteket, mind az őslakosok, mind a spanyol jezsuiták szívesen fogadták.

Takayama Ukon személye annyira ismert volt, hogy Manila kormányzója, Juan de Silva (?–1616) jóvedelmet szándékozott juttatni a keresztény samurájnak és hozzátartozóinak. Takayama Ukon ezt azzal vetette el, hogy már nem kaphat semmiféle külön bánásmódot, illetve jóvedelmet, mivel azt nem tudná mivel megfizetni.

A fülöp-szigeteki gyarmati kormány szánakozását szintén kivívta a Manilába érkező japán keresztények helyzete. Ugyanakkor lehetőséget és indokot adtak arra, hogy hadsereggel (keresztes háborúként) partra szálljanak Japánban és megdöntsék a Tokugawa - shōgunátust, vagy legalább a japán keresztényeknek jobb helyzetet teremtsenek. Ezeket a terveket Takayama Ukon elvetette és kinyilvánította, hogy ha be is következne ez az invázió, ő személy szerint nem kíván benne részt venni.

Ez a terv azért sem lehetett volna véleményem szerint megvalósítható, mivel Japánban (mind a mai napig) gócekban van jelen a kereszténység – kereszténység különböző felekezetek által. Nem lehet tehát egyértelműen egy tömbben élő japán kereszténységről beszélni, ezáltal annak katonai, politikai, társadalmi védelme is kivitelezhetetlen lett volna.

Sajnálatos módon Takayama Ukon 1615. február 3-án elhunyt. Halála éjszakáján felvette az utolsó kenetet és Jézus nevének szolongatása mellett lehelte ki lelkét. Temetését katonai tiszteletadás övezte. Földi maradványai a manilai jezsuita templomban leltek örök nyugalomra. Ő az egyedüli daimyō, aki a Fülöp-szigeteken van eltemetve. Emlékét mai napig őrzi a manilai Dilao negyedben egészalakos szobra, amely samurájként ábrázolja. Kardja (nem hagyományos japán katana, hanem kétkezes kard), melynek pengéje lefelé irányul, Krisztus golgotai keresztjét szimbolizálja.

Takayama Ukon annak ellenére lett mártírrá avatva, hogy természetes halállal (magas lázzal járó betegség) halt, viszont hitének felvállalásával hazájának elhagyására kényszerült és nemsokára megbetegedett és elhunyt.

Miguel García Serrano manilai érsek (1569 - 1629) javaslatára 1630-ban kérelem került benyújtásra Takayama Ukon szentté avatása céljából. A Vatikán a kérdéssel sokáig nem foglalkozott érdemben, ugyanis a kérelemhez benyújtandó dokumentáció és bizonyítékok benyújtása Japán izolációs politikája miatt nem adott erre lehetőséget. Japán püspökök egy csoportja 1963-ban újabb kérvényt nyújtott be, amit viszont a Vatikán 1965-ben szintén elutasított.

XVI. Benedek pápának címezve 2012 októberében keltezett kérelem ismét Takayama Ukon szentté avatását teszi asztalra. A beadandó kérelmet Mario Bianchin, a Japánban működő Pápai Külmissziós Intézet regionális vezetője így jellemezte: „A pályázat kitöltése azonban nagyon nehéz volt a források és az eredeti dokumentumok hiánya miatt.” (asianews, 2024) Az újonnan áttanulmányozott dokumentumok és bizonyítékok alapján 2015-ben a Vatikán eldöntötte, hogy szentté fogja avatni Takayama Ukont, viszont Ferenc pápa csupán 2016. január 21-én nyilvánította szentté. A szentté avatást azzal támasztotta alá a Vatikán, hogy Takayama Ukon lemondott mindenről, ami az életben maradásához szükséges volt számára és száműzetésbe vonult hitéért, ezért mártírként tisztelhető.

A szentté avatásra Osakában került sor 2017. február 7-én. A szentté avatás celebrálását Angelo Amato, SBD, bíboros végezte. A ceremónián 2 bíboros, 30 érsek és püspök és 300 pap vett részt a világ számos országából. Az Osaka-Jo Hallba 10.000 zarándok érkezett Japánból, Dél-Koreából, a Fülöp-szigetektől és Ázsia számos tájáról.

Ez a szentté avatás különösképpen jelentős a japán kereszténység és a Római Katolikus Egyház történetében, mivel ebben az esetben fordult elő először, hogy egy személy legyen szentté avatva. Az előző 42 japán szent és 394 boldoggá avatott személy mind csoportosan volt szentté, illetve boldoggá avatva 4 alkalom során⁹.

Takayama Ukon szentté avatásának emlékére emlékérmét is kiadtak. Emléknapja február 3-a.

⁹ Az elsőre 1627-ben került sor, amikor a Nagasakiban kivégzett 26 mártír lett szentté, illetve boldoggá avatva.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1] Boxer, Charles Ralph. (1967) *The Christian Century in Japan, 1549 - 1650*. University of California Press.
- [2] Reischauer, Edwin O. (2000) *Japán története*. Maecenas Könyvkiadó, ISBN 963 645 072 2
- [3] Totman, Conrad. (2006) *Japán története*. Osiris Kiadó, Budapest. ISBN 963 389 840 4
- [4] Takayama Ukon, "Christ's samurai," to be beatified, 2016, 01, 22, <https://www.asianews.it/news-en/Takayama-Ukon,-%E2%80%9CChrist%E2%80%99s-samurai,-to-be-beatified-36469.html> , 2024. 8.27
- [5] <https://www.santiebeati.it/dettaglio/96314> , 2024. 8.28
- [6] https://www.archivioradiovaticana.va/storico/2017/02/07/jap%C3%A1n_vil%C3%A1gi_v%C3%A9rtan%C3%BA_boldogg%C3%A1vat%C3%A1sa_soha_nem_tekintette_az/hu-1290956 , 2024. 8.23.

A TEMETÉSI RÍTUSOK SZEREPE A HALÁL UTÁNI ÉLET FELFOGÁSÁBAN A HINDUIZMUSBAN

Aranka CSONTHÓ¹

ABSTRACT

THE ROLE OF FUNERAL RITUALS IN THE CONCEPT OF LIFE AFTER DEATH IN HINDUISM

Different religions have different views on death and the events that accompany it. Each stage has an important role: preparing for death, facing it, saying goodbye and burial, mourning and processing - these are all present in various religions, because behind all of this is a person, whether a practicing religious person or not. In many cases, the role of religions is significant for those who are members of that religion, but different things are emphasized and characteristic when we examine them more closely. The rites characteristic of Hinduism affect all areas of life, including events related to death. Funeral customs are different depending on the area and caste, which we do not aim to fully present, but to point out or understand in relation to one characteristic custom, what is the purpose and mission of the multitude of rituals for those belonging to Hinduism. First, we briefly outline Hinduism's teaching on life after death. After that, we will present the customs that are typical for each funeral, and then we will try to find connections between the rites and the perception of life after death.

KEYWORDS

Death, Hinduism, funeral, rites, life after life, religion

Bevezetés

Különböző vallások különféle képen tekintenek a halálra és az azzal járó történésekre. Minden mozzanatnak fontos szerepe van: a halálra való készülődés, a vele való szembesülés, a búcsúzás és temetés, a gyász és a feldolgozás – ezek mind jelen vannak a különféle vallásokban, mert mindezek mögött az ember áll, legyen az gyakorlott vallásos vagy nem. A vallások szerepe sok esetben jelentős azok számára, akik azon vallás tagjai, de más-más dolog hangsúlyos és jellemző, ha közelebbről vizsgáljuk azokat. A mi esetünkben ebben a tanulmányban a hinduizmusra koncentrálunk. A munka alapját és kiindulóját azok a tanulmányok képezik, amelyek mélyrehatóan próbálják vizsgálni a halált és haldoklást a jelenlegi vallások tradícióiban, különösképpen a hinduizmusban. Ebben segítségemre lesz Lubomír Ondračka munkája (Ondračka, 2017) és azok az aktuális tanulmányok, illetve hagyományok, amik ezt a

¹ ThDr. Csonthó Aranka, csonthoaranka@gmail.com

témát boncolgatják. Így próbálom meg felvázolni a témát, illetve kérdéseket és összefüggéseket megfogalmazni.

Elsősorban azon hinduizmusra jellemző rítusokat, szokásokat szeretném bemutatni, ismertetni, amelyek arra irányulnak, hogy valamilyen módon befolyást gyakoroljanak a halál utáni életre, a lélekvándorlásra, a halál birodalmába jutásra, az új élet jobb pozíciójára. Érintem a különbségeket a temetés, temetési előkészületek és égetés szempontjából a „jó halált”² halt és a tisztátalanok rituáléi között. Látjuk majd, hogy a halállal szembenézve sok igyekezet van, ami által a hinduizmushoz tartozó ember befolyásolni szeretné a hozzátartozója halál utáni életét.

A hinduizmusra jellemző rítusok az élet minden területét érintik, így a halállal kapcsolatos eseményeket, történeteket is. A temetési szokások különbözőek területektől és kasztoktól függően, amelyeket nem célunk teljes mértékben bemutatni, de egy-egy jellegzetes szokás kapcsán rámutatni vagy megérteni, mi is a céljuk, küldetésük a rituálék sokaságának a hinduizmushoz tartozók számára. Először röviden felvázoljuk a hinduizmus halál utáni életről szóló tanítását. Ezt követően bemutatjuk azon szokásokat, amik jellemzőek egy-egy temetés esetében, majd megpróbálunk összefüggéseket keresni a rítusok és a halál utáni élet felfogása között.

Halál és halál utáni élet

A legegyszerűbben úgy lehetne összefoglalni a hinduizmus lélekről szóló tanítását, hogy az a születéskor egyesül a testtel, a halál által pedig leválik a testről (elválik a testtől). Amikor elhagyja a testet, átvándorol egy másik testbe a korábbi érdemei alapján, így ez lehet emberi, állati, de növényi forma is – ezt nevezzük lélekvándorlásnak (szamszára). A hinduista arra kell, hogy törekedjen életében, de még a haldokolásában és a halál pillanatában is, hogy ezek a korábbi érdemek jó irányba befolyásolják a következő megszületését, sőt ennek a lélekvándorlásnak a megszakadása jelenti a végleges kiszabadulást (moksa), amikor a lélek egyesül a világlélekkel (Brahmannal), amire minden hinduista törekszik. A különböző temetkezési rítusok által a hozzátartozók is tehetnek valamit azért, hogy a lélek újbóli megszületésének formáját jó irányba befolyásolják.

Mindezt megelőzi a halálra való készülődés, az előkészületek, amiket most nem tárgyalunk részletesen, csak érintjük, mert ezek már a temetési előkészületek is egyben. Az un. jó halál érdekében a hinduista igyekszik megtenni mindent, hogy az ideje, a helye és a módja is a halálának megfelelő legyen.

A halál pillanata vagy bekövetkezte nem váratlan, hanem inkább azt tartják, hogy ezt a pillanatot a haldokló mintha maga választaná és így tudatos és önkéntes az elmenetele. Ez azért is pozitív, mert így a hozzátartozók valamennyire elkészíthetik a körülményeket, hogy az utolsó lélegzetvétel úgy történjék, ahogy kell. Így figyelnek oda arra, ne zárt épületben, hanem inkább az udvaron, a földön fekdjön a haldokló, mivel a kozmografikus felfogás szerint a levegőben élnek a démonok, az égben az istenek, a földön pedig az emberek és az álla-

² A hinduizmusban több szempontot kell figyelembe venni: az időt, helyet és a halál módját, hogy a jó halálról lehessen beszélni. Mindez bonyolult módon meg van határozva és ennek eleget téve lehet kijelenteni valaki haláláról, hogy az megfelelő – jó.

tok (Ondračka, 2017). Ha ágyon fekvé hal meg, tehát a föld felett a levegőben, félő, hogy elragadják a démonok és azzá válik a halott lelke. A fekvés pozíciója is lényeges: a lábak dél felé vannak orientálódva, a régi felfogás szerint az az irány, ahol az elődök birodalma található az uralkodójával, a halál istennel, Jamával együtt. Így a haldokló lábai már az ebbe a birodalomba való belépést veszik célba. A bengáli térségben még olyan szokások is fellelhetők egyes irodalom szerint, hogy az alsó teste a halottnak a halál pillanatában bele van merítve a folyópartján a folyóba (Ghosh, 1989).

A halott mellé a földre egy égő lámpást tesznek amíg a testet el nem viszik a házból vagy udvarból. Ez arra szolgál, hogy megakadályozza a rossz szellemeket és démonokat, hogy ne lépjenek be a halott testébe. Ez ellen való védelemként szolgál az is, hogy a haldokló fülébe különféle mantrákat és istenek neveit súgják. Ezeknek pontos formája kasztól és vallási tradícióktól függően eltérő.

A temetkezés fázisai

Az alábbiakban egy-egy folyamat leírását foglalom össze a következő pontokban: mi történik a halál beálltától a ház elhagyásáig, utána a temetési menet leírása következik a hamvasztás, vízparti halottégetés helyére, végül megfigyelhetjük mi történik a hamvasztáskor.

Az elsődleges a rokonok és ismerősök kiértesítése, mivel a temetés a lehető leghamarabb kell, hogy megtörténjen, pár órán belül, az indiai klímaviszonyokat ismerve ez érthető is. Abban az esetben, ha a fősíratóra várni kell (aki a legtöbb esetben a fiúgyermek), ezt ki lehet tolni néhány napra is. A fősírató lehet más is, ha nincs fiúgyermek, de elég komplikált folyamat felállítani egy sorrendet, aki helyettesítheti a fiúgyermeket, és különböző rituálék köthetők ehhez is, közösségektől függően, erre utal Kane, (1991), hogy hogy meglehetősen bonyolult felállítani a sorrendet. Szélsőséges esetben saját maga is elvégezheti a rituálékat még életében, Kane, (1991) sokan vannak, akik maguk végzik el, holott vannak fiú leszármazottjai.

Mi a fősírató feladata: a test elrendezése, ami magába foglalja a Borotválást, mosdatást, felöltöztetést – lepelbe tekerés, ami általában fehér színű, de változó a közösségektől függően. Eltérő elrendezés van férfi és nő esetében, főleg, ami a színeket illeti. A testüregeket is elzárják különböző növényekkel vagy érmekkel. Leginkább a száj van elzárva miután pár csepp gangeszi vizet öntöttek bele. A homlokát bekenik piros színnel vagy hamuval és ráhelyezik a testet a ravatalra, ami egy hordozható halotti fekhely bambusznádból készítve, amelyen a halottat vitték. Ekkor történik az első áldozatok hozatala, amikor kis áldozati golyókat, un. pindákat – rizsgombócokat áldoznak. Rituálék szempontjából ez a leglényegesebb. Az áldozatbemutatás „A legáltalánosabb gyakorlat, amelyet a hindu az otthonában, a természetben, egy kis szentélynél vagy templomban mindennap bemutat, a púdzsá, amely bensőséges kapcsolatot teremt az istenivel. Ebben a tiszteleti formában az istenséget mint öt érzékszervvel rendelkezőt tisztelik meg: az áldozat állhat füstölő meggyújtásából, virág vagy étel adományozásából, mantrából és zenéből.” (Gáthy, 2018), ez kíséri az egész temetési eljárást, megszabott pontokban következik egy-egy golyó feláldozása. Ebben a fázisban 2 darabot: a föld szellemének és a küszöb szellemének adnak. Az előkészület után, miután a halottat megtisztelik azzal, hogy többször körbejárják, illetve kókuszdiót áldoznak a lábánál (ezt később a halottal együtt elégetik) indul a temetési menet a halottégetés helyére.

Érdekes jelenség a siratás. A nőknél megengedett, miután elvonul a halotti menet. Egyes hagyományok szerint a nők hajának fontos szerepe van abban, ha tisztátalanná váltak. Rituálisan tisztátalanok a családban történő elhalálozás miatt, ezért a nők haja szét van engedve (Ondračka, 2017.) A férfiak számára nincs megengedve a siratás, vagy csak bizonyos esetekben az égetés után, kasztól függően. A menetnek csak férfiak lehetnek tagjai. De ez is lehet eltérő helyenként, van, ahol a legalacsonyabb kaszt tagjai, az érintetlenek viszik.

A menet nagysága a halott társadalmi pozíciójától is függ, eltérő a szegény földművelő és a gazdag bráhmáni halotti menete. A ravatalt a vállukon viszik gyalog és mezítláb, viszont előfordul a városokban, hogy autókkal jutnak el az égetés helyére. Az utat közben rituális megtisztítja az áldozat bemutató, gangeszi vizet illetve virágokat szór le, de a halottra magára is kerül virág, rizs, magvak, aprópénzermék.

A „jó halál” esetében nem tűnik a menet szomorúnak. Tehetősebb családok esetében zenészek vezetik és kísérik is a menetet. A résztvevők isten neveit vagy mantrákat szólnak.

Az égetés helye legtöbbször a település szélén, a déli részen van. Nagy városokban több is van a városon belül. Mindenképp a folyó mellett.

Égetés

A technikai előkészület a máglya elkészítése és faanyag megvásárlása, amit az égető hely működtetője szerez be úgy, mint magát az égetést is ő végzi. Itt sok esetben alkudozás következik, kimondottan anyagi terhet jelent megvásárolni a kellő mennyiségű fát, nem beszélve a környezetszennyezésről. Mivel az égetés és a halottal való manipuláció tisztátalanná tesz, általában az „érintetlenek” végzik, akik ebből az üzletből jelentősen képesek meggazdagodni, ahogy erre utal Ondračka (2017) a 31.o. Maga a folyamat a következő: rétegesen elhelyezik a máglyára a fát, a helyet előtte megtisztították rituálisan, és ráhelyezik a halottat, akit előzőleg térdig belemerítettek a vízbe. A holttest elhelyezésének is megvan a pozíciója, általában dél felé irányul a lába. Közben rituálisan a fő sirató is elkészül: borotválkozik, nyíratkozik, megfürdik, felöltözik. Az otthonról hozott tűzzel körbe megy többször a máglya körül. Változó ez a szokás is, nem az előírások szerint történik minden esetben. Egyik videó megosztón található jelenet szerint nem mindig képes a szertartást végző fiúgyermek erre, voltak esetek, amikor túl hamar kapott lángra a máglya. Vannak tehát technikai adottságok is, amikkel rendelkeznie kell szertartás végzőnek, hogy minden előírás szerint történjen. A férfi halottat a fejénél, a női halottat a lábánál gyűjtja meg. A tűzbe illatosító növényeket dobna és várakozás következik.

A legfontosabb rituálé a koponya összetörése körülbelül az égetés felénél. Ennek van a legfontosabb szerepe a rituálék szempontjából. A halott koponyáját egy hosszú bottal kell összetörni, hogy a lélek elhagyhassa a testet, de mindezt úgy, hogy az agy ne robbanjon ki a hő hatására. Ennek a momentumnak azért fontos a helye, mert valójába ezzel fejeződik be halálozás, mivel a lélek kikerül ebből a földi testből. Ezek után már csak az égés befejezésére várnak a hozzátartozók. Ez több órát tart. Az elégetés után el kell oltani a tüzet, ezzel befejeződik a „temetés” – elégetés és elhagyhatják a helyszínt a jelenlévők. A csontok összeszedése következik, amire több nap után kerül sor, de sok esetben gyakorlati szempontból ez rögtön

megtörténik, az égetés helyszínének a frekventált voltától függően. A fősrató szedi fel és mossza meg a csontokat, elhelyezi egy agyagedénybe a hamvakkal együtt. Ezt vagy elássák, vagy egy idő után, de akár rögtön is a szent folyóba, a Gangeszbe engedik bele.

Az égetés résztvevői a szertartás után rituális mosakodást végeznek, a fősrató elvégzi az első víz áldozatot.

Temetés utáni szertartások

Ezeknek a szertartásoknak vannak igazán célzott befolyásuk arra, mi lesz a halott lélekével. A cél az, hogy a lélek (szellem) - *préta* elérjen a mennybe elődjeihez. Ehhez kell „rásegíteni” rituálisan a hozzátartozóknak. Két feladatot kell végrehajtani: elkészíteni egy átmeneti „testet” a léleknek, amiben ezt az utat abszolválja, illetve ez alatt az idő alatt táplálni kell ezt a „testet” étellel és vízzel. Mindennek az áll a háttérben, hogy a „préta” meglehetősen bosszús és éhes, kis szája van, és ezért állandóan táplálni kell, ellenkező esetben kellemetlenségeket fog okozni. Az első tíz nap a „testet” készítik és etetik is egy-egy *pinda* golyóval. Felfogadnak erre egy *bráhmant*, aki maga szimbolizálja az elhunytat. A *pinda* áldozatot 4 részre osztják, egy Jáma istennek van szánva, egy rész a „préta” számára, a maradékból van összegyúrva a „test”, fokozatosan minden nap egy-egy rész kerül hozzá. A vizet napról napra több tálba készítik oda, vagy ahol nem fokozatosan épül a „test”, hanem egyszerre, ott legalább a víz mennyiségére ügyelnek, hogy elegendő legyen a szomjúságra. Mindezt azon a helyen végzik, ahol a halál bekövetkezett.

A tizenegyedik napra elkészül a „test” és elindul útjára. Több *pindát* áldoznak ezen a napon, sok helyen le van szűkítve 1-re, de 16 db a szokás (Ondračka, 2017). Ezek után kifizek a *brahmánt*. A pap jelenléte nagyon fontos, ő végzi a szertartás és az áldozatok bemutatásának a nagy részét. Ha nem un. jó halál történt, következik a jóvátételi rituálé. A jóvátételi áldozat próbálja helyrehozni azt, hogy a halott érdemei legyenek hangsúlyosak a továbbiakban. Részletesen utal erre Ondračka (2017), a 39. oldalon hivatkozik egy szertartásra, amit Nárájana balnak hívnak. Ezt pontosan leírja J.P. Parry (1994) is.

Végül megvendégelik a brahman papokat. Ehhez hozzá tartozik, hogy el kell engedni a bikát, ami által átsegítik a *prétát* a folyó túloldalára. A tizenkettedik nap szimbolikusan a tizenkettedik hónapnak fele meg, mivel úgy tartják, hogy 1 évig vándorol a lélek mire elér ez elődök birodalmába.

Temetési szertartások különbözősége

A temetési szertartások változóak regionális szinten a kaszt besorolása miatt vagy akár családi hagyományok következtében. Így nem csak a brahmani szöveges hagyományok mérvadóak, sőt, a tradíciók és családi szokások ezeket felülírják. Ondračka (2017) ezt a 44. oldalon részletezi.

Egyik tradicionális szokás többek között az, hogy nem égetik el a testet, hanem földbe temetik. Aszkéták, jógik, szent emberek. Ők azok, akik felette állnak a kasztrendszernek is, így nem vonatkoznak rájuk a megszokott előírások (Ondračka 2017)

Vannak viszont olyan indai vallási és etnikai közösségek, ahol egyáltalán nem szokás az égetés, hanem csak a földbe temetés. Pl. a délindiai területen él egy népcsoport: lingájatok vagy vírasaivok.

A modern gyakorlatias világ változást is hozott. Bevezették a krematóriumokat. Ezekben képtelenség olyan formában elvégezni a rituálét, ahogyan leírtuk, ezért sok helyen nem elfogadott. A faárusok szempontjából szintén nem kedvező eljárás. Akik mégis élnek vele, azok a szegények, a környezet-tudatos műveltebb emberek, és az önkormányzatok, amikor hozzátartozó nélküli halottat kell elhamvasztani.

Az alacsonyabb kasztok tagjai főleg földbe temetnek, de erről nagyon kevés a tényleges információ, ezért az az általános képzet, hogy a hinduk a halottjaikat elégetik.

Külön kategória azok temetése, akik öngyilkosságot követtek el. Ez szinte elfogadhatatlan és elítélendő. Ennek ellenére nagyon magas azoknak a száma, akik önkezükkkel vetettek véget életüknek.

Az ilyen halottat nem szabad sem elégetni sem áldozatot bemutatni érte. Az öngyilkos lelke céltalanul kalandozik, végül a pokolba jut majd a karma szerint. Mégis régi tradíciók azt mutatják, hogy voltak és vannak olyan féle öngyilkossági formák, amik elfogadottak, bár elég vitatottak. Pl. a *satí*, az odaadó feleség elégetése a férje máglyáján. Erről is van sok irodalom, pl. Weinberger-Thomas (1999).

Az életből való önkéntes távozást végbe lehet vinni egy szent helyen, a szent folyóban. Az önkéntes halált az aszkéták, jógik, hősök, zárandokok szokták választani. Illetve még megtehetik a nagyon idősök, gyógyíthatatlan betegek, akik betöltötték életükben küldetésüket. Elfogadhatatlan az öngyilkosság kétségbeesésből, a problémák elől való elfutásként. A mai Indiában azonban az öngyilkosságra való felbujtás, biztatás és segítése bűncselekménynek számít. A legtöbb esetben azonban nem vallási háttere van, hanem valóban személyes sokszor egzisztenciális, vagy pszichikai okok vannak az öngyilkosságok mögött. De mindez elfogadhatatlan vallási szempontból, így nagy a törekvés, hogy balesetnek álcázzák ezeket az elhalálozásokat.

Befejezés

A halál a hinduizmus egy átmeneti jelenség, amellyel vége van a fizikai testnek, de nem a léleknek. Az élet célja a moksa elérése, visszatérés az Brahmanhoz, az eredet forrásához. Az emberi lét az egyedüli létforma, amely erre tud tudatosan törekedni. Ha ez nem történik meg, reinkarnálódik – újra születik a testben, vagy átvándorol (nem emberi testbe).

A halál után kezdődik a lélek „utazása”, amikor a temetési szertartások következtében megáll a mennyben vagy a pokolban, tehát a holtak hazájában, ahol ott időzik majd új testet kap, előző tettei – a karma következtében. Ez a két aspektus van tehát, egy átmeneti időszak, ami lehet egy pillanat is, vagy lehetőség van a moksa – megszabadulás elérésére. Másrészt ott van az a nagy bizonytalanság, ami nekünk, kívülállóknak inkább egy ellentmondást jelenthet, hogy ez a pillanat mit jelent – tehát mikor és hol fog megtörténni az újjászületés. Erről vélekedik (Veenat, 2021) is. Ez a bizonytalanság okozza a haláltól való félelmet. Az emberi igyekezet, a jó cselekedetek, a rituálék, a temetési szertartások is, mind annak az

eszközei, hogy egy következő reinkarnálódásban jobb életet kapjon. Ez a hinduizmusban különösen is megmutatkozik.

Felhasznált irodalom

- [1.] Gáthy, V. (2018). *India. Történelem, politika, gazdaság*. Akadémiai Kiadó.
<https://doi.org/10.1556/9789634542469>
https://mersz.hu/dokumentum/m388itpg_108/#m388itpg_105_p2
- [2.] Ghosh, S. (1989). *Hindu Concept of Life and Death*, New Delhi
- [3.] Kane, P.V. (1991). *History of Dharmasastra. Ancient and Mediaeval Religion and Civil Law*, Poona
- [4.] Ondračka, Lubomír (2017): *Dobrá smrt*, In. *Smrt a umírání v náboženských tradicích současnosti*, ed. Ondřej Krása, Praha
- [5.] Parry, J.P. (1994): *Death in Baranas*, Cambridge
- [6.] Veenat, Arora (2021), *Death Beliefs in Hinduism: An Analysis of Hindu Sacred Texts*, Chandigarh.
- [7.] Weinberger-Thomas, C. (1999), *Ashes of Immortality. Widow-Burning in India*, Chicago.

AZ EURÓPAI EGYHÁZAK KONFERENCIÁJA ÉS A MAGYAR PROTESTÁNS EGYHÁZAK - AZ ELSŐ ÖTVEN ÉV

Gábor CZAGÁNY¹

ABSTRACT

THE CONFERENCE OF EUROPEAN CHURCHES AND THE HUNGARIAN PROTESTANT CHURCHES - THE FIRST FIFTY YEARS

The purpose of this article is to present the role of the Hungarian Protestant churches in the first fifty years of the history of the Conference of European Churches. This paper does not contain detailed information about the history of either the EEK or the European ecumenical movement, as it cannot attempt to clarify the basic concepts. That is why, accepting them as known, after reviewing the general assemblies of the Conference of European Churches, it immediately turns to clarifying the role of the Hungarian Protestant churches. However, the historical outline itself seems to be absolutely necessary, as it provides the framework for the Hungarian work carried out in the EEK and helps in orientation in time.

KEYWORDS

Ecumenical movement, European Conference of Churches, Hungarian Protestant churches

BEVEZETŐ

A nemzetközi ökumenikus mozgalom keretében talán egy kicsit későn, de Európa történetében éppen idejében alakult meg kontinensünk határokkal és vasfüggönnyel szétszabdalt életében ötven évvel ezelőtt az Európai Egyházak Konferenciája (EEK). Léte arra az alapvető keresztény hittételre épül, hogy semmi minket nem választhat el az Isten szeretetétől, következőképp a testvéreket sem szakíthatják szét emberi akadályok és politikai eszközök. Krisztus mindent átölelő szeretete minden aktuális szétválasztó tényező ellen hat.

Ötven évvel ezelőtt a dán tengerpart kisváros, Nyborg adott otthont először annak a találkónak, amelynek gyökeréből később olyan nagyszerű kezdeményezések hajtottak ki, mint az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet (azaz a Helsinki Folyamat) őszinte támogatása, vagy épp az Ökumenikus Charta, amelynél forradalmibb ökumenikus nyilatkozat nem született még a kontinensen.

Ötven évvel ezelőtt hazánk képviselői is ott voltak az alapításnál (1959. januárja) és vettek részt abban a munkában, amely olyan témákat dolgozott fel, ami a kor egyházait foglalkoztatta. Figyelemreméltó és örömdetes, hogy a magyarországi protestáns egyházak a kez-

¹ Dr. Czagány Gábor, főiskolai docens, Gál Ferenc Egyetem, reformatus.szeged@gmail.com

detektől fogva ott vannak és segítik az EEK munkáját, ezzel közvetlenül is hozzájárulva az egykor politikailag megosztott, de kulturálisan mindig egységesnek számító Európa egységesüléséhez. E szervezet története sokszor a romantikus elemeket sem nélkülözve kísérté végig Európa történetét a hidegháborútól az enyhülésen át egészen az egységesülés különböző lépcsőfokaiig. A magyar egyházak, pedig kisebb-nagyobb intenzitással mindig jelen voltak és tevékenyen formálták a nemzetközi ökumenét. Az ötven éves évforduló évében 125 protestáns és ortodox egyház alkotja az Európai Egyházak Konferenciáját. A tagok között természetesen ott van a Magyarországi Református Egyház, a Magyarországi Evangélikus Egyház, a Magyarországi Baptista Egyház és a Magyarországi Metodista Egyház is (Bóna, 2009).

E dolgozat sem az EEK, sem pedig az európai ökumenikus mozgalom történetéről nem tartalmaz részletes adatokat, minthogy arra sem vállalkozhat, hogy az alapvető fogalmakat tisztázza. Éppen ezért azokat ismertnek elfogadva, az Európai Egyházak Konferenciája nagygyűléseinek áttekintése után rögtön a magyar protestáns egyházak szerepének tisztázására tér át. Maga a történeti vázlat azonban feltétlenül szükségesnek látszik, hiszen ez adja meg az EEK-ban végzett magyar munka keretét, illetve segít az időbeli tájékozódásban.

A munka forrásait elsősorban a hazai sajtótermékek adják, melyek közül kiemelkedik a *Theologiai Szemle* szerepe, amely változó intenzitással, de mégis hűségesen végigkövette az EEK történetének fordulópontjait. Hasznos forrásnak bizonyult a *Református Egyház* c. folyóirat is, amely a sajátos református szempontokat tárja fel. E két fő tájékozódási pontot egészítik ki egyéb újságok és forrásanyagok, köztük – elsősorban a frissebb események vizsgálatához – néhány internetes hivatkozás is.

A dolgozat - terjedelmi keretek miatt - csak az EEK első ötven évének (1959-2009) történetére reflektál, annak okán is, hogy az azóta eltelt évek karakterében egy teljesen más összképpel rendelkező folyamatot tárnak elénk. A 2009 óta történt eseményekről és az azokkal kapcsolatos magyar állásfoglalásokról majd egy másik értekezés fog szólni.

Az Európai Egyházak Konferenciája első ötven évének vázlata

Az Európai Egyházak Konferenciája mai formájában ortodox, ókatolikus és protestáns egyházak regionális együttműködése. Mint ilyen egyike annak a kilenc regionális ökumenikus szervezetnek, amely szerte a világon létezik. Bár szervezetenként teljesen önálló, mégis szorosan együttműködik az Egyházak Világtanácsával. Az EEK megalakulásának legfőbb oka arra a felismerésre vezethető vissza, hogy a kontinens egyházai nem élhetnek egymástól elszigetelve, hanem valahogy meg kell teremteni a kapcsolatot egymással, és közösen kell megtalálni az utat egy stabilabb Európa felé. 1953 és 1957 között előkészítő tárgyalások sorozata vezetett ahhoz, hogy végül 40 egyház képviselői találkozhassanak Nyborgban. (Conference of European Churches - Who we are, é.n.).

A konferencia címe így hangzott: „*Európai keresztyénség a mai szekularizált világban*”. Az altémák pedig – egyebek mellett – a következők voltak: „*A keresztyén hit találkozása a modern technikai társadalommal*”; „*A Konstantinuszi kor vége...*”; „*A keleti ortodoxia hozzájárulása Európa kultúrájához a múltban és a jelenben*”; „*A keresztyén örökség és felelősség közös alapul szolgál-e az európai egyházak számára?*”. Ezek a témák mind az egyhá-

zak közötti egységet munkálták a megosztott világban. S azzal, hogy a különböző felekezetek spirituális egységére hívták fel a figyelmet, az Európát megosztó tényezőket csökkenteni, az európai összetartozást pedig minden tekintetben konkrétan kívánták szolgálni (Bóna, 2009).

A második konferenciára 1960-ban, a harmadikra 1962-ben került sor úgyszintén Nyborgban. A negyedik találkozó az utolsó pillanatban támadt vízum nehézségek miatt egy hajón, a Bornholmon került megrendezésre nemzetközi vizeken 1964. Itt fogadták el a szervezet új Alapszabályzatát, amely egyházak laza szövetsége helyett egy igazi, regionális fórum felé formálta tovább az EEK-t. Az ötödik nagygyűlés az ausztriai Pörtlach-ban (1967) volt, amely után megalakult a szervezet állandó titkársága (1968). Ezek után a képviselők sorrendben a következő helyeken találkoztak: újra Nyborg (1971), Engelberg, Svájc (1974), Chania, Kréta (1979), Stirling, Skócia (1986), majd pedig Prága (1992). Ez utóbbi helyen a teljesen új kihívások és a megváltozott világpolitikai helyzet miatt egy teljesen új Alapszabályt léptettek életbe. Graz-ban 1997-ban, majd pedig Trondheim-ben 2003-ban volt találkozó. Ezzel párhuzamosan az EEK a római katolikus Európai Püspöki Konferenciák Tanácsával karöltve megrendezte az első (Basel, 1989), a második (Graz, 1997) és a harmadik (Nagyszeben, 2007) Európai Ökumenikus Nagygyűlést, amely egy egészen új szint vitt az ökumené történetébe (Conference of European Churches - Who we are, é.n.).

A tizenharmadik, jubileumi EEK találkozót 2009. július 15-20. között a franciaországi Lyonban rendezték meg. Ezen a találkozón az EEK az elmúlt 6, valamint 50 év értékelésére vállalkozott, de egyúttal a jövőbe is tekintett. Annak érdekében, hogy az 50 éves szervezet megújult spiritualitással, korszerű szaktudással és a legnagyobb hatékonysággal tudja betölteni feladatát, a Nagygyűlés megalkotta az elkövetkezendő évek fő irányvonalát is (Bóna, 2009)

Az Európai Egyházak Konferenciájának első találkozója és magyarországi sajtóvisszhangja

A *Theológiai Szemle* beszámolója világossá teheti számunkra, hogy az Európai Egyházak Konferenciájának kérdése kezdettől fogva foglalkoztatta a magyar protestáns egyházakat. Maga az elv, hogy jöjjön létre egy olyan Európa nyugati és keleti felét egyaránt összekötő testület, amely a már korábban megalakult ökumenikus és felekezeteket összefogó szervezetektől függetlenül működhet nagyon szimpatikusan hangzott Magyarországon is.

A folyóirat 1959-es 1-2-es száma három önálló cikkben is foglalkozik Nyborggal. Az első részletesen kifejti, hogy mit is jelent a konferencia témája – *az európai kereszténység a mai szekularizált világban* – teológiai szempontok alapján (Varga, 1959). Ennek illusztrálására egy előadás szövege is bekerült teljes szövegével, amit a prágai Souček professzor mondott el (Souček, 1959).

Most részletesebben a találkozóról megírt alapos beszámolóval szeretnénk foglalkozni.

A beszámoló először kitér az előkészítő munkálatokra, amelyek 1958 októberében mind a Református Egyház Zsinati Tanácsában, mind pedig az Evangélikus Egyetemes Presbitériumban megtörténtek. Itt fogalmazták meg azt a kettős elvet, amely részint a kezdeményezés őszinte támogatását jelenti, ugyanakkor annak kihangsúlyozását, hogy a magyar egy-

házak nem szeretnék még egy Egyházak Világtanácsához hasonló szervezetet. Ez ugyanis a korabeli politika által erősen befolyásolt protestáns egyházak olvasatában az „észak-amerikai érdekek” újabb érvényesülését hozná, amely az Egyházak Világtanácsában szerintük akkortájt uralkodott. Már az előkészületek során fontos téma volt az, hogy egy olyan szervezet jöjjön létre, ahol a kelet-európai egyházak is szabadon érvényesíthetik akaratukat. 1957-ben, a *liselundi* előkészület során ez megvalósulni látszott, de a magyar protestáns egyházak az '58-as év során felrötták azt az EVT-nek, hogy ezt az új kezdeményezést is befolyásolni akarja. A Református Zsinati Tanács tehát azzal a határozott paranccsal küldte el képviselőit, hogy egy olyan szervezet létrejöttében bábáskodjanak, amely szilárdan képviseli az európai megbékélés ügyét, ugyanakkor ellensúlyt tud képezni az amerikai nyomással szemben (Kádár, 1959).

A résztvevők a következők voltak: *Kádár Imre* református részről, *Káldy Zoltán*, valamint *Vető Lajos* evangélikus részről, illetve *Muraközy Gyula* a Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa képviselőjeként. A magyarok sorát *Varga Imre* szlovákiai református püspökkel lehet még kiegészíteni (i.m.).

A konferencia lefolyásában a magyarok erős jelenlétét lehetett tapasztalni, bár ezek nemegyszer nem az „építő kritika” műfajába tartozó megszólalások voltak. *Kádár Imre* már a megnyitó beszéd utáni bizottsági ülésen lehangolónak minősítette *Dibelius püspök*, az EVT akkori főtitkárának szavait túlzott politikai elkötelezettsége miatt. Ebben még ugyan azt a hangot hallották érvényesülni, amelyet a magyar egyházaknak '56 őszén kellett elszenvedniük az EVT részéről. *Kádár Imre* felszólalásának retorikájában egyértelműen azt az üzenetet hallhatjuk vissza, amelyet a küldöttséget nyugatra engedő állam elvárt az akkori egyházaktól (i.m.).

A beszámoló ezután a magyarok szerepéről még megjegyzi, hogy a részletes vita után, bár aggodalmuk nem múlt el, mégis, testvéri szeretetből megszavazták a többség által óhajtott új EEK főtitkár-jelöltet (*dr. Harns*), annak ellenére, hogy az a sokat kritizált EVT részéről érkezett. A magyar delegáció „érdemének” tekinthető azonban az, hogy a keleti egyházak aggodalmai részletesen bekerültek a jegyzőkönyvbe (i.m.).

Szintén a magyar küldöttség aktív részvételével döntöttek úgy, hogy a következő EEK konferencia előkészítő bizottsága mellé egy tanácsadó testületet is válasszanak. Ez utóbbi bizottságba Magyarország is bekerült (i.m.).

A konferencia végén *Kádár Imre* még egyszer radikálisan képviselte a magyar álláspontot. Egy dán professzor, *Soe* előadására reagálva *Kádár* neheztelve jelezte, hogy a magyar delegáció nem ért egyet a világ nyugati és keleti szférára, mint krisztusi és antikrisztusi területekre való felosztásának gondolatával. Egyúttal jelezte, hogy *Soe* a „*az 1956. őszi magyarországi ellenforradalom lényeges tartalmát is teljességgel hamisan értelmezte.*” Ezzel szemben rávilágított az 1956-os események „fasiszta” jellegére.

A református sajtó szintén beszámolt az első *Nyborg*-i konferenciáról. *Bartha Tibor*, a Tiszántúli Egyházkerület akkori püspöke ökumenikus jelentésének élén beszélt a találkozó karakteréről, utalt tartalmának részletes kifejtésére a *Theologiai Szemlében*, valamint részletesen ismertette azokat a szempontokat, amelyek alapján a Református Egyház küldötteit útra bocsátotta *Nyborgba*. Ezek a kritériumok összecsengenek azzal, amit a *Theologiai Szemle*

hasábjain olvashattunk arról a jellegzetes kelet-európai szempontról, amely az EEK-t csak, mint egy alulról építkező és a korábbi nagy ökumenikus szervezetektől mentes intézményt tudja elképzelni (Bartha, 1959).

A püspöki jelentésből az is világos, hogy a református vezetés a konferencia lefolyásával és alaphangjával nem volt elégedett, arra csak, mint egy „nagyon szerény kezdetre” tekintett (i.m.).

A fentiekből kiderülhet, hogy az EEK megalakulásában betöltött magyar szerep nem értékelhető teljesen pozitív módon. Sajnálatos módon az őszinte szándékot beárnyékolta a politika fellege, amely nem tette lehetővé, hogy a tiszta és keresztényi szempontok érvényesüljenek minden résztvevő egyház esetében.

Ennek ellenére örömtelinek nevezhetjük, hogy a magyarországi protestáns egyházak ott voltak az alapításánál és képviselőik által továbbiakban is aktívan formálták az EEK arculatát.

Az első találkozótól a hatodik konferencia előkészítéséig terjedő időszak

A következő bő egy évtizedben az Európai Egyházak Konferenciája legfeljebb csak említés szinten szerepel a magyarországi egyházi sajtóban. Az éves ökumenikus beszámolókból rendre hiányzik az EEK említése, amelynek jelentősége messze elmarad más felekezetközi szervezetek, elsősorban a Prágai Keresztény Békekonferencia mellett.

A Prágai Keresztény Békekonferencia a kelet-európai, a különböző kommunista kormányzatok által erősen befolyásolt egyházak kezdeményezésére jött létre Prágában, azzal a célzattal, hogy fórumot biztosítson az úgynevezett progresszív keresztényeknek, akik hitüket nem keverik össze a politikával, sőt elsődleges politikai hitvallásuk megegyezik a keleti „béketábor” azon szándékával, hogy az imperialista erők minden támadását megghiúsítsák. E dolgozatnak nem feladata Prágai Keresztény Békekonferencia értékelése, de korabeli súlyának érzékeltetésére szükséges megjegyezni, hogy a '60-as évek egyházi sajtóorgánumaiban minden hónapban találhatunk erről szóló cikket, minden egyes ökumenikus jelentés a Keresztény Békekonferenciával kezdődik és még olyan extrém tanulmányok is világot láttak, mint pl. a békeprédikáció homiletikuma.

Az ökumenikus jelentésekben az Egyházak Világtanácsa, a Lutheránus, vagy Református Világszövetség ugyan úgy elmaradt a sorban, mint az EEK. Sőt a második nyborgi konferenciáról *Muraközy Gyula* képviselő azt is elmondta, hogy a Prágai Keresztény Békekonferencia kifejezetten nagy hatással volt rá. Még a Nyugat-német Egyesült Evangéliumi Egyház is elismerte, hogy a Prágai Békekonferencia egy olyan esemény volt, ami pótolta az első Nyborg hiányosságait (Tóth, 1961).

Az Európai Egyházak Konferenciájában elért ökumenikus eredményekről és magyar szempontból értékelhető gyümölcsökről szinte szó sem esik. Ebből talán az az 1965-ből származó megjegyzés jelent kivételt, ahol a református és orosz ortodox egyházak viszonyának javulásáról szólva a jelentést tevő kiemeli, hogy e viszony az EEK-ban csiszolódt. Itt is a politikai céloknak való alárendeltséget tapinthatjuk (Szamosközi, 1965).

Talán a Prágai Keresztény Békekonferencia kifulladásának eredményeként láthatjuk azt, hogy a '70-es évek legelején, érezhető módon feltámadt az érdeklődés az Európai Egyházak Konferenciája iránt. Erre az 1971-es konferenciára való részletes készülődés a legszebb példa, de egyúttal az is, hogy 1969-ben február 14. és 17. között az EEK európai békével és megbékéléssel foglalkozó 2. számú munkacsoportja Magyarországon gyűlt össze (Jelentés egyházunk ökumenikus szolgálatáról, 1970), valamint 1970-ben Siófokon tartották a *Nyborg VI* előkészítő konzultációját. Ez utóbbi oka sok tekintetben az volt, hogy még 1969-ben az említett bizottság elnökévé a magyar evangélikus *Nagy Gyulát* választották, illetve tagjának választották *Kovách Attilát*, a Református Egyház külügyi osztályvezetőjét is (Ottlyk, 1971a)

A siófoki találkozóról a Református Egyház is beszámol, ahol szóba kerül a MEÖT igénye, hogy az '71-es gyűlés az európai béke kialakításának reményét erősítse (Jelentés egyházunk ökumenikus szolgálatáról, 1971).

A hatodik EEK konferencia és jelentősége a magyar protestáns egyházak szempontjából

A *Theologiai Szemle* az 1971-es évben minden eddiginél többet foglalkozott az Európai Egyházak Konferenciájának kérdéskörével, ami során természetesen a magyar protestáns egyházak szerepe is kirajzolódott. Ahogyan az előző fejezetben is megemlítésre került, erre a konferenciára a MEÖT tagegyházai különös hangsúllyal készültek.

A *Theologiai Szemle* 1971-es évfolyam első számában már szerepel egy cikk az EEK-ről, amely elsősorban a mozgalom történetét tárgyalja. *Ottlyk Ernő* szakszerű módon tekinti át a korábbi nagygyűlések témáit és vezeti fel a 6. címét, amelynek „*Isten szolgái – emberek szolgái*” nevet adtak. A korszakban uralkodó „szolgálat teológiája” fényében nem is meglepő az erre a tematikára való elmélyült készülődés (Ottlyk, 1971b).

Az ebből az évből származó következő vonatkozó írás a konferencia lefolyásával és a magyarok szerepével foglalkozik. Az előkészítő rendezvényekről már ejtettünk szót. Ehhez tartozik még kiegészítésként a magyar egyházaknak az a közös előkészítő munkája, amely során áttekinthetően fogalmazták meg a teológiai álláspontjukat, azaz a tulajdonképpeni szolgálat teológiáját. Ezt írásba fektetve 1971 tavaszán angol, német és magyar nyelven összesen 1700 példányban sokszorosították a delegáció hozzászólását és juttatták el a tagegyházak képviselőihez (Ottlyk, 1971a).

Az 1971. évi konferencián a következő magyar protestánsok vettek részt: a delegáció vezetője *Ottlyk Ernő* evangélikus püspök (akit ezen a találkozón az elnökség tagjának választottak), *Ráski Sándor* református püspök, *Nagy Gyula* evangélikus professzor, *Kovách Péter* református külügyi irodavezető, valamint *Hecker Ádám* metodista szuperintendens. Továbbá megfigyelőként jelen volt *Palotay Sándor* szabadegyházi elnök és *Aranyos Zoltán* ökumenikus titkár is (i.m.). A fokozott érdeklődést a delegáltak nagyobb száma is mutatta, valamint az a tény, hogy immáron nem csak a két nagy történelmi protestáns egyház, hanem a kisebb közösségek képviselői is jelen voltak.

A magyar küldöttség tevékenységének legkiemelkedőbb pontja talán az volt, amikor Nagy Gyula önálló előadással fogalmazta meg a kelet-európai egyházak helyzetét. Ebben világossá tette, hogy a teologizálás egyik legfontosabb gyakorlati eredményének a béke és biztonság érdekében tett lépéseket tartják, valamint azt hogy ez Kelet-Európában csak a szocialista külpolitikai érdekek figyelembevételével történhet. Az előadás a konferencián – a cikk tanulsága szerint – kedvező fogadtatást kapott, többször vissza-visszaautaltak egy-egy részletére (i.m.).

Az előadás szövege a *Theologiai Szemlében* is megjelent (Nagy, 1971).

A találkozó értékelése 1971 végén és 1972-ben történt meg magyar protestáns részről. E folyamatban jelentős szerepet játszott a tény, hogy a konferencia zárókötetének négy bevezető tanulmánya közül egyet Kovách Attilára bízta, aki ebben a munkájában is a szolgálat teológiájának fontosságára hívta fel a figyelmet (Kovách, 1971), ugyanakkor szólt az EEK potenciális jövőjéről is. Szerinte az ökumenikus munka fő vonala továbbra is megmarad az Egyházak Világtanácsának, a felekezeti szervezeteknek és az egyes helyi egyházaknak, de az EEK-ra is fontos szerep várhat a társadalmi és nemzetközi diakónia terén, ahová továbbra is progresszív keresztények kellenek (i.m. 307). A *Theologiai Szemle* a kommentár teljes szövegét közölte.

A *Református Egyház* folyóirat hasábjain megjelent értékelés, hasonló módon fogalmaz. Egy fontos kijelentést már rögtön az elején megtesz: a konferencia jelentős eredményt ért el a béke és biztonságról szóló keresztény párbeszéd terén.

Ebből magyar szempontból az a lehető legkiemelkedőbb, hogy hazánk javaslatára látott hozzá az EEK az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet támogatásának előkészítéséhez. Az előkészítő bizottságba választott tagok (Ráski Sándor, Kovách Attila és Aranyos Zoltán) az értekezlet minél előbbi összehívását képviselték (Jelentés egyházunk ökumenikus szolgálatáról, 1972).

Egy másik cikk részletesen beszámol a magyar delegáció javaslatáról, amelyet a konferencia határozata a következőképp fogalmaz meg: „*Kéri a nagygyűlés az Európai Egyházak Konferenciája tagegyházait és azok vezetőségeit, hogy államaik kormánya előtt mutassanak rá az európai biztonsági és együttműködési konferencia létrejöttének szükségességére és sürgetősségére. Az e konferenciára vonatkozó javaslatok és annak programja az érintett kormányok között számos beszélgetésben részletes megvitatásra kerültek. Finnország kormánya felajánlotta Helsinkit a konferencia helyéül. Ezen a konferencián egyenlő jogokkal kellene részt vennie valamennyi európai államnak, beleértve az NSZK-t és az NDK-t is, továbbá az USA-t és Kanadát. Erre megérett az idő. Az európai politikai klímának a legutóbbi időben végbement érezhető javulása sem feledtetheti, hogy még mindig hiányzik az európai biztonság stabil rendszere, hogy a jelenlegi politikai realitásokat még nem minden részről ismerik el és ezáltal a béke veszélyeztetett. Az európai béke biztosítása fontos hozzájárulás lesz a világbékehez.*”

Ehhez hasonló határozatot korábban ökumenikus gyűlésen nem lehetett elérni, így ezek a szavak önmagukban is kiemelkedőnek értékelhetők, de súlyukat tovább erősíti a tény, hogy mindez nagyban hozzájárult az un. Helsinki Folyamat gyors megvalósulásához (Ottlyk, 1986).

Az EEK 1971-ben több magyar bizottsági taggal is bővült. Ottlyk Ernő említett elnöki pozíciója mellett Szabó László Ambrus az ekkleziológiai munkacsoportba került és magyar tag mehetett az EEK észak-írországi konfliktust vizsgáló különbizottságába is (Jelentés egyházunk ökumenikus szolgálatáról, 1972).

A hetedik nagygyűlés és magyar vonatkozásai

Az 1974-es konferenciára a magyar küldöttség ismét terjedelmes munkaanyaggal készült, amit a *Theologiai Szemle* teljes terjedelmében közölt. Ugyan ez a szöveg angol és német nyelven a *Hungarian Church Press* XXVI. évf. 16-17. számának mellékleteként, 1974 szeptemberében megjelent, így kellő időben a konferencia képviselőinek tudomására juthatott (Keresztyén felelősség Európáért – hozzászólás az Európai Egyházak Konferenciája Nyborg VII. Nagygyűlésének főtémájához, 1974).

A tanulmány részletes elemzésére itt és most nincs lehetőség, de érdemes kiemelni, hogy a konferencia összes témájának összes munkacsoportjával foglalkoztak, továbbá bevezető bibliai tanulmányokat is szerkesztettek az anyaghoz. A szöveg hangvétele erősen befolyásolt a korabeli kommunista ideológiától, de ennek ellenére alapossága és mindenre kiterjedő jellege értékes tanulmányi anyaggá teszi. Az utolsó alcsoport témájánál fejt ki a dokumentum a magyar egyházak Európai Biztonsági és Együttműködési Konferenciáról fenntartott nézeteit, ahol értékeli az eddig megtett lépéseket, és olyan utakat vázolnak, amely tovább segítheti az európai béke útját (i.m.).

A konferencia értékelését legteljesebben Pákozdy László Márton nagyszabású előadása alapján lehet elvégezni, aki szavaival nagyon jól megragadta a konferencia alaphangulatát. Kifejti ugyanis, és nagy hangsúlyt helyez arra, hogy a világpolitikai helyzet nagyban megváltozott, ugyanakkor szilárdan védelmébe veszi a keleti egyházak eddigi magatartását és politikai irányultságát (Pákozdy, 1974).

Fontos alapgondolata, hogy a szocialista társadalmi berendezkedésű országokból érkező keresztények szerepe és lehetőségei megváltoztak. A több évtizedes együttélés „marxistákkal, nem-keresztényekkel, nem-kapitalistákkal és nem-polgárokkal” megtanította őket nyitottabbnak lenni. Az Európai Egyházak Konferenciája sokban hozzájárult ahhoz, hogy oldódjon a fenntartás a keletről érkezett egyháziakkal szemben (i.m.).

Ez önmagában is hozzájárult Európa egységének jobb megéléséhez, de még szükség van arra is, hogy a nyugatiak maguk bontsák le előítéleteiket. Ahogyan írja: „senki sem szeretheti a strasbourgi, vagy a kölni dómot, aki Oroszország katedrálisait, vagy falusi templomait nem szereti.” (i.m., 339).

Végül a szerző a nyugati testvéreknek üzen: „Önök akkor segítenek rajtunk, ha meghagyják nekünk „egy keresztyén ember szabadságát” (Luther) ahhoz, hogy abban a társa-

dalmi rendben éljünk keresztyénként és egyházként, amelyben otthon vagyunk, amelyet igazságosabbnak tartunk, és mindenek előtt: amelytől az emberiség jövője szempontjából többet várhatunk – és ez összehasonlíthatatlanul sokkal nagyobb súllyal esik latba, mint a személyes szabadságjogok egyéni fejadagja, többet ígér nekünk és reménységet keltőbb, mint az a rendszer, amely számunkra elmúlt.” (i.m., 340).

Ezekkel a szavakkal az előadó világossá tette: a közeledésnek bizony megvannak a határai, és ezek meg is maradnak. Nincs értelme bolygatni a helyzetet, mert a keletről érkezetteknek ez nem áll érdekében.

Az út a rendszerváltásig és az első ökumenikus nagygyűlésig

Azt lehet látni, hogy az 1974-es konferenciához képest a következő nagygyűlést illetően visszaesett az érdeklődés a magyarországi egyházakban. Ennek okát nehéz megválaszolni, de minden bizonnyal magyarázata között szerepel az Európai Egyházak Konferenciájának belső elbizonytalanodása is. A 70'-es évek nagy témája, a Helsinki Folyamat lezárult és hozzátenni már nem lehetett. Magában az ökumenében is kezdte éreztetni hatását egy kis megtorpanás, amely csak majd az Európai Ökumenikus Nagygyűlés előkészületeiben nyert újra célt, majd hozott gyümölcsöt az Ökumenikus Charta képében. Ezek az évek tehát talán nem véletlenül jelentik a viszonylagos hallgatást az ökumené magyar képviselői számára is.

Időközben azonban maga az EEK is átalakult, mert a világnak is újfajta kihívásokkal kellett szembenéznie. Már az 1974-es konferencián is világos utalás történt a Római Klub híres jelentésére, amely a világ fejlődéseinek korlátairól szólt. Öröndetes, hogy a magyar teológia már ilyen korán reagált erre a fontos dokumentumra. Ez a fajta kezdeményezőkészség ezekben az években is megmarad (i.m.).

A körülbelül egy évtizedes visszafogottság után azonban újra azt láthatjuk, hogy a MEÖT 1986-ban ismét nagyon értékes anyagot állított össze, az aktuális IX. *stirlingi* EEK gyűlésre készülve. Ahogyan azt 1974 esetében is láthattuk a teológiai szakemberek figyelme kiterjedt a konferencia összes témájára és azon belül altémájára is. Mindezekon túl ezt is olvashatjuk: „Az EEK IX. közgyűlése főtémájának a kiválasztását a magyar egyházi közvélemény osztatlan helyeseléssel fogadta. Kontinensünk egyházait minden bizonnyal meggazdagítja, ha figyelmünket az Isten dicsőségéről és a földi békességről szóló bibliai tanításra fordítják” („Dicsőség Istennek és a Földön békesség – a Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsának tanulmányi hozzájárulása az Európai Egyházak Konferenciája IX. Nagygyűléséhez Stirling, 1986. szept. 4-12.”, 257.) Ez az elmélet persze kiegészült azzal a gyakorlati megfontolással is, hogy az EEK ismét egy olyan témát vetett fel, ahol lehetséges volt a szocialista országokban élő egyházak által oly preferált téma ismételt kifejtése.

Ez a szándék egyébként jól meg is látszik a tanulmányi hozzájáruláson, hiszen olyan aktuális témák is előkerülnek, mint pl. a csillagháborús program, vagy az egyéb atomkísérletek, amelyek ellenzése a korabeli szovjet-tömb országainak egyik külpolitikai célja volt. A politikai példánál mindig szerepel a Szovjetunió és szövetségeseinek egyfajta pozitív példa-

ként való bemutatása, ami nyilvánvalóan megint csak kor politikai légköréből következett (i.m.).

Ezekon a már „megszokottnak” mondható témákon túl olyan új és aktuális téma is előkerült, mint pl. a teremtettség kérdése. Itt is, mint általában az összes többi kérdésnél szerepelnek a magyarországi példák is, amivel e témafeldolgozások jóval gyakorlatiasabbá tudnak válni (i.m.).

Az elkövetkező évek eseményei már az első Ökumenikus Nagygyűlésre való felkészülés jegyében történtek. Ez az esemény eredetileg egy olyan, az úgynevezett „északi” országok számára megrendezett ökumenikus találkozó lett volna, amelyen a Helsinkii Záróokmányt aláíró országokból származó tagesyházak vettek volna részt. E konferenciát az EEK 1986-ban, *stirlingi* nagygyűlésén kezdeményezte, de 1987-ben az európai Püspöki Konferenciák Tanácsa úgy döntött, hogy elfogadva az EEK meghívását paritásos alapon részt kíván venni a találkozó megrendezésében (Aranyos, 1989).

A találkozó 1989. május 15-21. között valósult meg „*Béke és igazságosság*” címmel a svájci Bázelen, szimbolikusan is a második világháború kitörésének 50. évfordulóján. Az eseményen magyar delegáltak is tevékenyen részt vettek (i.m.).

A Nagygyűlés maga is fontos üzenettel bocsátotta el a különböző európai országokból érkezett delegáltakat. Magyarországon a további években nyilvánvaló nyoma van annak, hogy a magyar egyházak megértették ezt az üzenetet és végrehajtásáért minden meg is tesznek. A Záróközlemény így fogalmaz: „*Ezen túl, mint az európai egyházak kiküldöttei néhány új és határozott elkötelezettséget vállaltunk. Ezért meg vagyunk győződve, hogy a Nagygyűlésen végzett munkát folytatni kell. Valóban, kijelentjük, hogy az Európai Ökumenikus Nagygyűlés része egy folyamatnak és nem valami egyetlen alkalomra korlátozódó esemény. Igen nagy fontossága lesz annak, hogy mi történik majd Bazel után. Kérjük az európai egyházakat és egyes keresztyéneket, hogy kezdjék el Nagygyűlésünk eredményének befogadását. Hogy milyen lesz Nagygyűlésünk igazi hatása, azt majd az egyházak, gyülekezetek és egyházközsegek élő bizonyágtétele, valamint az egyes keresztyének hétköznapi forgolódása fogja megmutatni. Ez a záróokmány a maga európai szintű megfogalmazásában elkerülhetetlenül meg kell, hogy maradjon bizonyos mértékig az általánosságok formáiban, és majd az egyes egyházak látják annak szükségességét, hogy konkrét elemzésekkel és akcióprogramokkal álljanak elő.*” (Igazságos béke az egész teremtetett világnak – Az Európai Egyházak Konferenciájának, valamint az Európai Püspöki Konferenciák Tanácsának együttesen összehívott és Bázelen 1989. május 15-től 21-ig tartott „Béke és Igazság” Európai Ökumenikus Nagygyűlésének Záróközleménye, 1990, 16.)

A magyar egyházak a fentiek szellemében jártak el, amikor a MEÖT a találkozót követően egy összefoglaló hozzászólást adott ki, amelyben a Nagygyűlés méltatásán túl kiemelte a megbékélés pozitív jeleit is, amelyet Magyarország maga is megélt (pl. Ausztria viszonylatában) és egyúttal javasolta a kezdeményezés folytatását, azzal az ötlettel, hogy a Fórum foglalkozzon globális kérdésekkel, amelyek hatással vannak Európa egyházainak mindennapi életére (A MEÖT hozzászólása az Európai Ökumenikus Gyűlés Dokumentumának tervezetéhez, 1989).

1989-től 1997-ig – két Ökumenikus Nagygyűlés között

A rendszerváltás egészen új helyzet elé állította a magyarországi egyházakat, ugyanakkor számtalan sok lehetőséget is adott nekik. Már 1991-ben megnyílt az Ökumenikus Tanulmányi Központ, amelynek egyik kimondott feladata a különböző ökumenikus szervezetek, köztük az EEK felől Magyarországra áramló hihetetlen mennyiségű anyag összegyűjtése és feldolgozása lett (Tóth, 1991).

A magyar egyházak, ahogyan az előző kilenc kongresszus mindegyikén, úgy az 1992. szeptember 1-11 között megrendezésre került *prágai* X. Európai Egyházak Konferenciája nagygyűlésen is részt vettek. Ez volt az első olyan konferencia, amely nem a hidegháború által megosztott Európa egyházai vettek részt. A megbékélés, a közös bizonyoságtétel és az együttműködés kulcsszavai új és reménykeltő formában kerültek megfogalmazásra („Az Európai Egyházak Konferenciája, 10. Nagygyűlésének dokumentumaiból, Prága, 1992, szeptember 1-11.”, 1992). *George Carey* canterbury érsek a megnyitott határookra, ugyanakkor a határok nyitva tartásának feladatára hívta fel a figyelmet. Ez Magyarország számára is aktuális és tartalommal teli üzenetként szólt (i.m.).

A Nagygyűlésen Magyarország részéről *Hegedűs Lóránt* református püspököt választották be a Központi Bizottságba (i.m.).

Időközben a magyarországi egyházak és a MEÖT egyre több ponton tudott bekapcsolódni a mindennapos európai ökumenikus életbe. Erre volt szép példa a MEÖT képviselőjének részvétele az Egyház és Társadalom Európai Ökumenikus Bizottsága 1993-as brüsszeli ülésén.² A magyar egyházak csatlakozásának kezdeményezése ezen az ülésen azt tette lehetővé, hogy lassan a hazai egyházak is bekapcsolódjanak az európai egyházaknak ebbe a már létező és működő vérkeringésébe (Brüsszeli Ökumenikus Központ – az Egyházak párbeszéde az európai szervezetekkel, 1993).

1998-ban már azt olvashatjuk, hogy a MEÖT főtitkára rendszeresen vett részt e bizottság ülésein. Erre az évre az EEK már hivatalosan támogatta az Európai Unió bővítését, amelynek folyamatáról így a magyar protestáns egyházak közvetlenül, más felekezetek közvetve tájékozódhattak. Az Egyház és Társadalom Európai Ökumenikus Bizottsága, Európa politikai és gazdasági egységével foglalkozó munkacsoportja ezzel kapcsolatban egy közel 50 oldalas tájékoztató iratot szerkesztett, amelynek elkészítésében *Gergely András*, a munkacsoport magyar tagja komoly szerepet töltött be (Bóna, 1998).

A kilencvenes évek elején az EEK nagyon fontos feladatának tekintette a volt Jugoszlávia népei és különösen is egyházai közötti jó kapcsolat helyreállítását. Az Európai Egyházak Konferenciájának ebben sok tapasztalata volt, hiszen sok tekintetben hasonló munkát végzett egész Európa viszonylatában. Magyarország a jugoszláv konfliktus közvetlen szemlélője volt, így értelemszerűen a helyreállításban és a megbékélésben is fontos szerepet kaphatott. Így hívhatott össze az EEK Pécsre egy kerekasztal találkozót a volt jugoszláv médiumok számára, akik az EEK különböző tagegyházainak képviselői voltak közöttük metodista, refor-

² Az Egyház és Társadalom Európai Ökumenikus Bizottsága hivatalosan 1997-ben csatlakozott az EEK-hoz.

mátus, evangélikus és szerb-ortodox egyházakból, valamint a római katolikus és mohamedán közösségből is. E találkozón jól megmutatkozott, hogy Magyarország miképp tudja szolgálni az ökumené gyakorlati megvalósulását (A volt Jugoszlávia egyházi médiáinak találkozója Magyarországon, 1994)

Az MEÖT jelentéseiben minden évben láthatjuk annak megemléztetését, hogy magyar teológusok és egyháziak részt vesznek az EEK életében. 1997-ben azonban ezt kiegészítendő az is szerepel, hogy a magyar egyházak érzékelik az EVT, valamint az EEK válságát és annak jeleit, mint pl. az un. kvótarendszert, amelynek lényege, hogy a képviselők immár nem szakmai rátermettségük nyomán, hanem más kritériumok szerint kerülhetnek a genfi, vagy brüsszeli központokba. Ez az EEK felé megfogalmazott nyílt kritikának is felfogható (A Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa, 1997).

Sorban a következő nagy ökumenikus találkozó újra nem csak az EEK-é volt. Az 1989-es első Európai Ökumenikus találkozót 1997. június 23–29-én követte a második, amelyet Grazban rendeztek meg „*a kiengesztelődés Isten ajándéka és egy új élet forrása*” mottóval. A nagygyűlés üzenete megjelent a *Theologiai Szemlében*, igaz magyarországi kommentár nélkül (A Második Európai Ökumenikus Nagygyűlés, 1997).

Az Üzenet és Ajánlások bevezetőjéből megtudhatjuk, hogy hazánkat hivatalosan mintegy 30 fő képviselte, de legalább 300-ra tehető azok száma, akik Magyarországról hosszabb, vagy rövidebb időt eltöltöttek a konferencián (i.m.).

A Nagygyűlést követően, szintén Graz-ban zajlott az Európai Egyházak Konferenciájának XI. kongresszusa is. Ezen új Központi Bizottságot választottak, amelynek magyar tagja Krámer György evangélikus lelkész lett (Az EEK új Központi Bizottsága, 1997).

A kilencvenes évek nagy ökumenikus témája a globalizáció lett. E kérdést Graz-ban is alaposan körbejárták és utána az egyes tagegyházak életében is fontos lett.

A globalizáció szó eredete az angol *globe* (glóbusz, földkerekség) szóban keresendő. A *globe* szó egyébként sok esetben a görög *oikumene* angol fordításaként szerepelt, amely rámutat arra, hogy az ökumené és a globalizáció fogalmak között szoros kapcsolat van, még akkor is, ha különböző jelenségekre is használjuk. Ez önmagában is rámutat az egyházak gazdasági és társadalmi felelősségére (Pásztor, 2001).

Ezt az üzenetet adta tovább az a tanácskozás, amelyet 2001. június 24. és 28. között rendeztek Budapesten. Ez a nemzetközi konferencia először foglalta össze Közép- és Kelet-Európa egyházainak a globalizáció elleni küzdelem alapjait, kijelentve: „*Nem szolgálhattok Istennek és a Mammonnak*”. Bár e konferencia önmagában nem az EEK rendezvénye volt, mégis létrejöttéhez illetve értékeléséhez az európai szervezet is hozzájárult.

1997-től 2009-ig

A *grazi* összefogás eredményeként már 1999 augusztusában nyilvánosságra hozták, hogy 2001 húsvétján megjelentetik a „*Charta Oecumenica*”-t, amely meghatározza az egyházak közös cselekvésének ökumenikus szempontjait. „*A Charta Oecumenica megszületésével*

(Strasbourg, 2001. április 22.) az európai egyházak egy lehetséges választ adtak többek között a missziók előtt álló kihívásokra is. Arról a közös európai felelősségről szöveltek, amelyre az egyházak az Európai Unióban való együttműködés során felszólítást éreztek. Ez a dokumentum keresztény szempontból mintegy megelőzte a földrész országainak hivatalos alkotmányát és azóta sajátos eszközeivel előmozdítja és folyamatosan ösztönzi az Európát alkotó egyházak egységtörekvéseit.” (Bábel, 2007, 15). 2002. október 1.-én Magyarországon protestáns (és római katolikus) részről is aláírták a Chartát, ami a protestánsok szempontjából az EEK-val fennálló töretlenül jó viszony jeleként értelmezhető.

Az Európai Ökumenikus Charta előkészítő bizottságának ülésén, a dokumentum megszövegezése során Magyarországot *Bóna Zoltán* képviselte és az aláírást követően szintén ő képviselte a magyarországi protestáns egyházakat az első értékelő konzultáción. Ez egy héttel a magyarországi aláírás előtt történt a németországi *Ottmaring*-i Ökumenikus Központban (Bóna, 2002).

Tóth Károly így ír a 2000. évben az Ökumenikus Charta szerepéről: „E nagy jelentőségű közös szövegnek, amely hangot ad a római katolikus, ortodox, anglikán és legkülönbözőbb protestáns egyházak azonos véleményének, az a célja hogy „az európai egyházakat közelebb hozza egymáshoz és így munkálja Európa egységét.” Remény van arra, hogy így Európa valamennyi egyháza nyitottságra, közeledésre és együttműködésre kötelezi el magát és építi Európa népeinek közösségét. Ez a kísérlet azért is nagyjelentőségű, mert az egyesülő Európa szellemi-lelki tartalmának kialakítását elsősorban az egyházaktól várja.” (Tóth, 2000, 192.). Ez a lelkület sokat segített a magyarországi egyházaknak közösen átélni az Európai Unióhoz való csatlakozás felemelő, ugyanakkor bizonytansággal teli napjait.

A 2000-2004-es években Magyarország uniós csatlakozása kapcsán előtérbe került Európa kérdése és ezzel együtt valamelyest felélénkült az európai egyházakkal való kapcsolatok szerepe is. A *Trondheim*-i EEK konferencia is ennek jegyében telt, bár ennek átfogó értékelése magyar részről elmaradt.

Azt fontos látni, hogy az ökumenikus nagygyűlések előkészítése mellett az EEK legfontosabb feladata a legutóbbi évtizedekben az Európai Intézményekkel való kapcsolattartás lett. Ezért van az, hogy az EEK *Genf* mellett *Brüsszelben* és *Strasbourgban* is tart fenn irodát. Ezekben az irodákban folyamatos egyeztetés zajlik az Unió különböző intézményeivel, illetve innen folyik az európai egyházak kommunikációja a politikum felé.

Nem véletlen, hogy az Európai Egyházak Konferenciája és a magyarországi egyházak képviselői éppen a tíz 2004-ben csatlakozott állam belépése előtt, április hónapban tárgyaltak egymással *Budapest*en. E találkozáson elhangzott, hogy „az EU egyszerre érdek- és értékközösség is, és a kettő feszültségének feloldása az egyház feladata is.” (G. Zs., 2004, 5.). Mindennek megvalósítása csak a helyi kontextusban lehetséges.

A magyar protestáns egyházak képviselői a legutóbbi időig aktívan vesznek részt az EEK állandó bizottságaiban, vagy különböző ügyekre alakított munkacsoportjaiban. Ez utób-

biak közül e sorok szerzőjének is módja volt két alkalommal bekapcsolódni a EEK Egyház és Társadalom Bizottságának munkájába a 2006-ban világot látott „*European churches living their faith in the context of globalisation*” című iratának fogalmazása során.

A 2006-ot követő évek történései közül az EEK részéről messze kettő emelkedik ki leginkább. Az egyik a III. Európai Ökumenikus Nagygyűlés megszervezése és lebonyolítása, a második, pedig az Európai Egyházak Konferenciájának 50. jubileumi évének megünneplése. Az előbbi Nagyszébenben tartották 2007. szeptember 4. és 9. között, az utóbbira Lyonban került sor 2009. július 15-20 időszakában.

A Nagygyűlés maga sokak értékelése szerint nem volt olyan horderejű, mint *Bázel*, vagy *Graz* találkozói, de ennek ellenére tovább vitték azt a testvéri gondolatot, amit 48 évvel korábban az EEK indított el, hogy Európa egyházainak keresniük kell egymást. *Lyon*, ennek a megvalósult tervnek az ünnepe volt, méltó lezárása egy olyan évtizednek, ami rengeteget ért el az ökumené szempontjából.

ÖSSZEFOGLALÁS

Ez a dolgozat nem vállalkozhatott arra, hogy teljes egészében és mindenre kiterjedően vizsgálja az Európai Egyházak Konferenciájának és a magyar protestáns egyházak kapcsolatának történetét, azonban rámutathatott azokra a csomópontokra, ahol a hazai egyházak aktív alakítójává válhattak az európai egyháztörténelemnek, vagy ahol a nemzetközi ökumenikus körök voltak példamutatók Magyarország keresztényei számára.

Ha újra végigtekintünk ennek az ötven évnek a történetén, akkor azt láthatjuk, hogy az EEK és a magyar protestáns egyházak kapcsolatának voltak kiemelkedően gyümölcsöző és egészen semmitmondó szakaszai is. Nyilvánvaló, hogy a legfőbb aktivitást a magyar egyházak is a nagygyűlések időszakában tudták kifejezni, hiszen egészen 1968-ig nem is volt állandó titkárság, ahol másfajta tevékenység folyhatott volna. Ha ezeket a konferenciákat sorra vesszük, akkor kiemelkedő magyar hozzájárulást az 1959-es, az 1971-es, az 1974-es és az 1986-os esetében észlelhetünk. Ezeknek oka részint egyház, részint világpolitikai okokra vezethető vissza, amikor olyan helyzet állt elő, hogy a magyar delegációnak volt, vagy adtak mondanivalót.

Senki el nem vitathatja, hogy magyar részről jó és megbízható szakemberek képviselték hazánkat, de önbecsapás lenne nem kiemelni azt, hogy a korabeli kommunista pártpolitika és az ennek árnyékában kiburjánzó torz teológiai szemlélet mennyire befolyásolta a magyar egyházak és az EEK kapcsolatát. Minden egyes beszámolóban, minden delegátus reakciójában és minden elmondott előadásban ott találhatjuk a jellegzetes fordulatokat, amely a szocialista államberendezkedés megfellebbezhetetlen akaratát és ideológiáját tükrözi. Nyilvánvaló, hogy a diktatúra senkit ki nem engedett volna az országból, sőt egyházainak sem engedélyezte volna a nyugattal való kapcsolattartást, ha hivatalosan ne azt hallották volna vissza, amit maguk is elvártak. Azt persze objektív dokumentumokból nem tudjuk megállapítani, hogy konferenciatermek eldugott sarkaiban, csendes ebédlőasztaloknál, vagy épp templomok rejtekén mi hangzott el a keletről érkezett keresztények szájából.

Egy szomorú tény biztos. Minden kétséget felülmúló módon bizonyítható, hogy kiutazó delegáltjaink egy része nem csak az állam engedélyével és tudtával vett részt nemzetközi konferenciákon, de egyenesen küldve lettek, hogy ez által a magyar államvédelem pozíciói ezen a téren is javuljanak. A következő idézet *Majsai Tamás* egy hírhedté vált kutatási anyagából való, ahol az állambiztonsági szervek számolnak be arról, hogy milyen eredményeket tudtak elérni az EEK-ba küldött ügynökeiken keresztül: „Abban, hogy végül is a konzultációkon reális, objektív határozatok nyertek elfogadást, igen nagy szerepe volt a hálózati személyeink aktív szereplésének. Fontos szerepük volt abban, hogy a Bizottság az emberi jogokat vizsgálva olyan fontossági sorrendet állított fel, amely az élethez való jogot, valamint a munkához és a szociális juttatásokhoz való jogot állítja az előtérbe. A hálózati személyeink által sok hasznosítható információt szereztünk be az Emberi Jogok Bizottsága munkájáról az EEK tevékenységéről, amelyet az értékelő, elemző munkánkban való hasznosításon túl megküldtünk a baráti ÁB. szervek részére is.” (Majsai, 2005, 25-26).

Túlzás lenne mindezt úgy értékelni, mintha a keleti egyházak a hidegháború évei alatt csak és kizárólag azért vettek volna részt az ökumenikus mozgalomban, mert ez országaik számára egy újabb lehetőséget jelentett volna a politikai hírszerzésre és az ellenség meggyengítésére. Helyesebb talán úgy fogalmazni, hogy az államhatalom kihasználta az egyházak őszinte békevágyát és egymás szívből fakadó keresését. Kétségtelen, hogy a kommunizmus évei alatt a Biblia üzenete az úgynevezett „szolgálat teológiájának” fényében igencsak torzult, de a békesség és az egység keresésének alaptémája ettől még levezethető a Bibliából.

Az Európai Egyházak Konferenciájában dolgozó magyarok tevékenységét ennél fogva beárnyékolja ez a dicstelen korszak, de jelentőségüket önmagában ezért alábecsülni megint csak erős tévedés lenne.

Az áttekintett anyagból az a további következtetés vonható le, hogy a hazai egyházi közvélemény változó intenzitással ugyan, de végig tájékoztatva volt az Európai Egyházak Konferenciájával kapcsolatban. Ez különösen is szembetűnő az 1990-es években, amikor talán a hirtelen megnyílt lehetőségek miatt, talán pedig egyszerű személyes elkötelezettségek okán, de rendszeres és alapos tájékoztatással találkozunk az EEK-val kapcsolatban.

Mindebből azonban nehéz arra következtetni, hogy milyen hatással volt az egyházak mindennapi életére az EEK és a magyar protestáns egyházak képviselőinek jó kapcsolata. A nemzetközi ökumené kérdései elsősorban mindig a felsőbb egyházi szerveket (püspökségeket, felsőbb tanácsokat, teológiai akadémiákat, a MEÖT-öt stb.) érintették, de nincs konkrét adat arról, hogy hogyan is csapódott ez le a gyülekezetek életében.

Megkockáztatható, hogy a sorrend nem is ez, hanem épp fordított. Nem a felsőbb ökumenikus történéseknek volt hatása a gyülekezetek életére, hanem a gyülekezetek közötti hétköznapi ökumené, béke és kiengesztelődés vágya, valamint egységkeresés öltött testet konferenciákban, dokumentumokban és hivatalokban. Ha ez így van, akkor a magyar protestáns egyházak mindenkor hűségesen közvetítették az Európai Egyházak Konferenciája felé a magyar keresztények azon álláspontját, hogy sem felekezeti, sem politikai határok nem választják el azokat, akik Krisztusban új életet nyertek.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Folyóirat tanulmányok, beszámolók

- [1] Aranyos, Z. (1989). Igazságos béke. *Theologiai Szemle*, 32 (6), 321-323.
- [2] Bábel B. (2007). A harmadik európai ökumenikus nagygyűlés és előzményei. *Ökumené*, 15 (3), 11-20.
- [3] Bartha T. (1959). Jelentés egyházunk ökumenikus szolgálatáról. *Református Egyház*, 11 (12), 245-248.
- [4] Bóna, Z. (2006). Az Európai Egyházak Konferenciája ötven éve szolgálja a kontinens egységét. *Evangélikus Élet*, 76 (16), 5.
- [5] Bóna, Z. (1998). Főtitkári beszámoló. *Theologiai Szemle*, 41 (2), 125-127.
- [6] Bóna Z. (2002). Levél Ottmaringból. *Theologiai Szemle*, 45 (4), 234-235.
- [7] G. Zs. (2006). Az egyházak szerepe az Európai Unióban Budapesten ülésezett az Európai Egyházak Konferenciája. *Evangélikus Élet*, 71 (18), 5.
- [8] Kádár I. (1959). Beszámoló a nyborgi konferenciáról. *Theologiai Szemle*, 2 (1-2) 64-69.
- [9] Kovách A. (1971). Nyborg VI. Jelentősége és az EEK további útja. *Theologiai Szemle*, 14 (9-10), 305-307.
- [10] Majsai T. (2005). Harminc éven át állambiztonsági ügynökök álltak a magyar református egyház élén. *Mozgó világ*, 32 (4), 3-33.
- [11] Nagy Gy. (1971). Diakóniai keresztyénség – az egyházak jövője Európában. *Theologiai Szemle*, 14 (5-6), 133-139.
- [12] Ottlyk E. (1971a). Az Európai Egyházak Konferenciája VI. nagygyűlése. *Theologiai Szemle*, 14 (5-6), 131-133.
- [13] Ottlyk E. (1971b). Isten szolgálói – emberek szolgálói. *Theologiai Szemle*, 14 (1-2), 8-10.
- [14] Ottlyk E. (1986). Az Európai Egyházak Konferenciája. *Theologiai Szemle*, 29 (5), 171-175.
- [15] Pákozdy L. M. (1974). Váltások tettekre az ígét. *Theologiai Szemle*, 16 (11-12), 337-341.
- [16] Pásztor J. (2001). Ökumené és globalizáció. *Theologiai Szemle*, 44 (2), 92-96.
- [17] Souček, J. B. (1959). Vannak-e közös vonások a keresztyén örökségben és az európai egyházakért hozott keresztyén felelősségben? *Theologiai Szemle*, 2 (1-2), 38-41.
- [18] Szamosközi I. (1965). Árvizek sodrában a gátakon. *Református Egyház*, 17 (7), 145-148.
- [19] Tóth K. (1961). 1960 ökumenikus év volt. *Református Egyház*, 13 (6), 73-76.
- [20] Tóth K. (2000). Az egyházak egységéről a 2000. esztendőben. *Theologiai Szemle*, 43 (3), 188-195.
- [21] Tóth K. (1991) Ökumenikus Tanulmányi Központ. *Theologiai Szemle*, 34 (4), 237-238.
- [22] Varga Zs. (1959) Az európai keresztyénség a mai szekularizált világban. *Theologiai Szemle*, 2 (1-2), 16-17.

Szerző nélküli beszámolók és dokumentumok folyóiratokból (megjelenési év szerint)

- [1] Jelentés egyházunk ökumenikus szolgálatáról. (1970). *Református Egyház*, 22 (4), 86-88.
- [2] Jelentés egyházunk ökumenikus szolgálatáról. (1971). *Református Egyház*, 23 (5), 105-108.
- [3] Jelentés egyházunk ökumenikus szolgálatáról. (1972). *Református Egyház*, 24 (5), 107-109.
- [4] Keresztyén felelősség Európáért – hozzászólás az Európai Egyházak Konferenciája Nyborg VII. Nagygyűlésének főtémájához. (1974). *Theologiai Szemle*, 16 (9-10), 258-264.
- [5] Dicsőség Istennek és a Földön békesség – a Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsának tanulmányi hozzájárulása az Európai Egyházak Konferenciája IX. Nagygyűléséhez Stirling, 1986. szept. 4-12. (1986). *Theologiai Szemle*, 29 (5), 257-264.
- [6] A MEÖT hozzászólása az Európai Ökumenikus Gyűlés Dokumentumának tervezetéhez. (1989). *Theologiai Szemle*, 32 (6), 368-369.
- [7] Igazságos béke az egész teremtett világnak – Az Európai Egyházak Konferenciájának, valamint az Európai Püspöki Konferenciák Tanácsának együttesen összehívott és Bázelen 1989. május 15-től 21-ig tartott „Béke és Igazság” Európai Ökumenikus Nagygyűlésének Záróközleménye. (1990). *Theologiai Szemle*, 33 (1), 1-17.
- [8] Az Európai Egyházak Konferenciája, 10. Nagygyűlésének dokumentumaiból, Prága, 1992, szeptember 1-11. (1992) *Theologiai Szemle*, 35 (6), 378-384.
- [9] Brüsszeli Ökumenikus Központ – az Egyházak párbeszéde az európai szervezetekkel. (1993) *Theologiai Szemle*, 36 (6), 378-381.
- [10] A volt Jugoszlávia egyházi médiáinak találkozója Magyarországon. (1993) *Theologiai Szemle*, 36 (3), 187.
- [11] A Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa. *Theologiai Szemle*, 40 (2), 118-122.
- [12] A Második Európai Ökumenikus Nagygyűlés. *Theologiai Szemle*, 40 (5), 309-313.
- [13] Az EEK új Központi Bizottsága. *Theologiai Szemle*, 40 (6), 384.

Internetes hivatkozások

- [1] Conference of European Churches - Who we are. <https://ceceurope.org/who-we-are> (2024. 8. 16.)

A DIAKÓNIA MINT AJTÓ AZ EGYHÁZBA

Szilárd HARIS¹

ABSTRACT

DIACONIA, A DOOR INTO CHURCH

The word diaconia has many meanings. The understanding of this keyword of the service of the church depends on the point of view from where we look at it. This paper is about the different understanding of the diaconia including its position in systematic theology and practice. The paper sees these different approaches as different doors into God's Church. The doors could be named as the door of systematic theology where we try to find the biblical verses defining diaconia. The paper deals with the definition given by Sandor Joó and Collins. Another door could be named as the practical point of view driven by Sandor Makkai and the WCC with his concept of ecumenical diaconia. Another separate way to diaconia leads us through pastoral care, where we introduce the results of Isidor Baumgartner. Also the paper seeks the minimum common meaning, the red line, which defines the substance of diaconia.

A teológia tudományán belül a diakónia² helyét a legnehezebb meghatározni. A klaszikus schleiermacher-i felosztás szerint a keresztyén hittudománynak ez az ága a gyakorlati teológiához sorolandó. A végeredményt nézve ez egy helyes megállapítás, de továbbra is vitatott maradt a kérdés, hogy miképpen viszonyul a diakónia a többi tudományrészhez vagy képtelenesen szólva, hogyan nő ki a diakónia ága a teológia fájának törzséből. Ez a képszerűen felvetett dilemma elvezet bennünket addig a fundamentális kérdésig, hogy létezik-e a diakóniai szolgálatnak egy egységes értelmezési módja vagy csupán az mondható el, hogy a diakónia, illetve a szeretetszolgálat természetéből adódóan mindig az adott helyzetre nézve értelmezendő. Ha elfogadjuk azt a feltevést, hogy ez így van, akkor is létezniük kell határoknak, amik között ez az értelmezés mozog, ugyanis a parttalan definíció nem nevezhető többé mértékadó meghatározásnak. Ilyen zsinórmértéknek, mint annyi más esetben a teológiában a tota scriptura reformátori elve kívánczik, vagyis, hogy a teljes Szentírást tekintve az adott megközelítés mennyiben hordozója a kérügmátikus üzenetnek.

Jelen tanulmányban a diakónia különböző megközelítési módjait mutatjuk be. Az alább következő öt megközelítés közül kettő tudatosan a Biblia szövegéből indul ki, kettő pedig a gyakorlati helyzetet veszi alapul, míg ötödikként az ökumenikus mozgalom megköze-

¹ Mgr. Haris Szilárd, PhD. Szlovákiai Református Keresztyén Egyház Diakóniai Központja. Email: szil87@gmail.com

² Ebben a tanulmányban eltérünk a magyar nyelvterületen szokásos megfogalmazástól, miszerint a diakónia és a szeretetszolgálat szinonímák. A tanulmány témája megkívánja, hogy a diakónia kifejezésbe beleértjük az eredeti görög kifejezés értelmezési lehetőségeit, amelyekre később még kitérünk, míg a szeretetszolgálat alatt a gyülekezetben végzett szeretetből fakadó gyakorlati segítségnyújtást értjük. Ebben az esetben a gyülekezet lehet egy intézmény munkatársi közössége is, akik munkájukat hálaadásból fakadó szolgálatként végzik.

lítése egyfajta keverék, amely azonban egy konkrét politikai helyzetre kíván reagál (vagy azt szolgálja ki.) bár, amint azt a részletes kifejtésnél látni fogjuk a határvonal nem ilyen éles. A öt megközelítés pozitívumait és negatívumait is figyelembe véve gyakorlati példaként bemutatjuk a Szlovákiai Református Keresztyén Egyház Diakóniai Központjának víziójába miképpen épülnek be az egyes megközelítések fő gondolatai.

Végkövetkeztetésként pedig közös pontot keresünk a 5 különböző megközelítésben, amely remélhetőleg közelebb visz a diakónia megértéséhez és fontosságához a teológiában és az egyházi szolgálatban.

A Szentírásból kiinduló értelmezések

Az ApCsel 6 Joó Sándor értelmezésében

Joó Sándor *Református diakonátus* című doktori értekezése 1939-ben jelent meg. Művének célja egy, már akkoriban is sokszor körüljárt kérdés: Hol találhatóak a diakónia elvi alapjai? Hogyan illeszkednek a rendszeres teológia többi részéhez? A szerző célja tehát egy elvi megalapozás megadása volt. Gondolkodására nagy hatással volt a holland gyökerű történelmi kálvinizmus irányzata, ami nem csoda, hiszen Hollandiában tanult. Értekezésének fő tétele, hogy az egyházban előforduló kálvini tisztségeket megpróbálta Krisztus hármastisztségéhez kötni. A diakóniai tisztelet így Krisztus főpapi tisztségéhez igyekezett hozzárendelni. Igyekezetének fő célja az volt, hogy a diakóniát minél közelebb helyezze Krisztus váltságművéhez, mivel az egyház egy kulcsfontosságú funkciójáról van szó. Érvelését az ApCsel 6-ban leírtakra támaszkodva, azzal indokolta, hogy a diakónusi tisztség mindig is része volt az apostoli tisztségnek (Joó, 1939, 46), azt csupán a többletmunka kényszere, a közösség növekedésével fellépő megnövekedett igények teljesítése választotta külön az igehirdető tisztelettől. Tételét az egyház deformációjának nevezi. (Joó, 1939, 77) Tételével tehát egy határvonalat eltöröl, egyet pedig meghúz, mert azt állítja, hogy a diakónia és az igehirdetés nem választhatóak el egymástól, másrészt, ugyanezzel a lépéssel kizár a diakóniából minden világi jótekonyságot, mondván az csak a gyülekezetben képzelhető el. Később maga is elismeri, hogy az így felállított modell a valóságban csak Kálvin idején működött. A saját idejében csak egyetlen gyülekezetéről van tudomása, ahol képzett diakónusok szolgálnak diakóniai körzetekben, ez a gyülekezet pedig nem más, mint a Komáromi Református Egyházközség.

John Collins értelmezése: A diakónus mint az Atya „képviselője”

Az akkor fiatal teológus igyekezetét, bár elismerték kortársai, mégis kritikával illették, mondván, hogy Krisztus hármastisztelet nem lehet további altisztségekre osztani, mert a végén mindenképpen veszélybe kerül Krisztus egyszeri és tökéletes áldozata. Korának elismert rendszeres teológusa, Victor János is rámutat arra, hogy ez a gondolkodás úgy tünteti fel Krisztus váltságművét, mintha az kiegészítésre szorulna szeretetszolgálat végzése által. (Victor, 1943) Makkai Sándor is úgy látja, hogy bár dicsérendő a próbálkozás, de Joó végeredményben ellentmondásba keveredik önmagával. (Makkai, 1949, 17)

Ma úgy látjuk, hogy Joó végkövetkeztetései teológiai szempontból helyesek voltak, de az út, ahogyan oda eljutott valóban nehezen védhető. Csak az újabb kutatások eredményei igazolták, hogy a diakóniai tisztség valóban mindig magában hordta az igehirdetés szolgálatát, és

hogy Krisztus váltságműve Lukács evangéliuma szerint az Úr értelmezésében is diakóniai cselekedet. Jézus ugyanis így nevezi a kereszten végzett helyettes áldozatát. (Márk 10,42-45) Collins megvizsgálta a *diak* gyök összes előfordulását a lukácsi korpuszban. Mivel alapvetően arra a következtetésre jut, hogy az mindig valamilyen képviselőt vagy képviselőt jelent, ezért az ApCsel 6-ban is így kell lennie. Ő úgy gondolja, hogy nem a diakónusi tisztség delegálásáról van szó, sokkal inkább egy gyakorlati kérdés megoldása. Nevezetesen, hogy a gyülekezetben voltak görög anyanyelvű özvegyasszonyok, akik nem értették az apostolok igehirdetését, ezért a házi istentiszteleteken a hét görög nyelvű diakónus szolgált nekik. (Collins, 2014, 162) A cél tehát éppen nem a szétválasztás, hanem a gyülekezet egységének megőrzése volt. Kókai-Nagy Viktor is megerősíti a kapcsolatot a helyettes áldozat és a diakónia között, amivel utóbbi folyamatosan visszautal az előbbire. Így a diakónia „*egy összefoglaló név, ami az evangélium hirdetését jelölte szóval és tettel, az pedig, hogy az Újszövetségben ezt a tevékenységet éppen a »diakonia« görög kifejezéssel adták vissza, jelzi, ez nem valamiféle tisztség, kompetencia vagy jog, hanem rendelkezésre állás: Istennek és az embereknek.*” (Kókai-Nagy, 2019, 232)

A minta, amit Jézus adott, tehát a rendelkezésre állás a szükségben lévő ember felé.

Gyakorlatból vett kiindulópontok

Makkai Sándor belmissziói diakóniája

Joó Sándor munkájának egyik kritikusa Makkai Sándor volt. A két teológus vitájáról már részletesen is írtam egy korábbi tanulmányomban. Most az ő belmissziói koncepciójáról írok néhány szót, amelyet részletesen Fekete Károly elemzett egyik munkájában. Makkai Sándor a misszió irányát az egyházon belülré fordította, arra a megfigyelésre támaszkodva, hogy a reformátusság népegyházban él. A gyülekezetben van egy megtért mag, de van sok olyan tag is, akinek nincs személyes kapcsolata Krisztussal. Az egyház feladata az, hogy megerősítse ezeket a gyülekezeti magokat, hogy helyi szinten kifejthessék missziói hatásukat, és másokat is Krisztushoz vezessenek. (Makkai, 1949, 65) Elképzelése addig tudott a gyakorlatba is átmenni, ameddig az ő személye kötötte össze a lelkesítő csoportokat és az egyház vezetését, mivel Makkai mindkét világ számára hiteles személy volt. Később azonban már nem szívesen vették a spontánul szerveződő csoportok a felülről érkező utasításokat. Makkai koncepciójában a diakónia is egy eszköze volt a missziónak. (Makkai, 1938; Fekete, 1997) Felhívta a figyelmet a helyi gyülekezet jelentőségére és egyéni küldetésére. Feltette azt a kérdést, hogy mit adhat a megtért mag a nagyobb közösségnek?

Meglátásai gyakorlati szempontból azért aktuálisak ma is, mert egyházunkban a szertetszolgálat végzése ma is hasonló helyzetben van, azaz vannak érdeklődők, akik szívesen vesznek részt az egyházi segítségnyújtásban ilyen vagy olyan módon. Náluk még kevesebben értik és érzik át, hogy a hitbeli cselekedet visszahat a keresztyén hit fejlődésére és táplálására. Éppúgy szükség van az elhívott szolgálattevőkre, akik jó példával járnak elől, mint Makkai idejében. Talán még nagyobb is a jelentőségük a mi korunkban, amikor a hivatás és a küldetés iránti érdeklődés egyre inkább csökken, és átveszi helyét a gyors jutalom. A közösségi elismerés keresésének helyét átveszi az individualizmus, amikor az ember válik saját maga mérce-jévé.

Baumgartner lelkigondozói diakóniája

Isidor Baumgartner az emmausi történetből levezetett pasztorálpaszichológiai modellje nem kifejezetten a diakónia definíciójával foglalkozik. Meglátásai azonban mégis sokat adhatnak a segítségnyújtás tekintetében. A katolikus teológus a közbelépés és a krízisintervenció motívumában látja a lelkigondozás diakóniai részét, amikor a lelkigondozó megáll és vele járja a „*bűntudaton keresztül vezető utat*.” Van ideje és bátorsága, hogy megálljon amellett, aki már nem megy tovább. (Baumgartner, 2023, 137) A non-direktív módszeren alapuló modell lényege, hogy figyelembe veszi a teljes embert, komolyan veszi szorult helyzetét, és beleérző megértést tanúsítva vele marad a bajban. Ez a fajta non-direktív szemlélet a diakóniai segítségnyújtásban is hasznos, mert arra figyelmeztet, hogy mindig tartsuk tiszteltben a hozzánk forduló személy méltóságát, még akkor is, hogyha az adott helyzetben mi vagyunk az erősebb fél.

Értelmezése arra is rávilágít, hogy a diakóniai segítségnyújtás nemcsak a testi szükségletek kielégítése, hanem „*a sokféle módon szegény emberek felé való odafordulás*.” (Baumgartner, 2006, 4) Ez az odafordulás magában hordozza a nyitottságot és az aktivitást. Utóbbival arra utalunk, hogy az evangélium megélése és a hit gyakorlása magában hordoz valamilyen segítő tevékenységet, vagyis azt, hogy Jézus, az élő Ige, a tetteinkben jelenik meg. Baumgartner a következő elemekkel határozza meg a diakóniát:

- szolgáló-segítő és ezzel együtt gyógyító gyakorlat,
- A Krisztushoz való hasonlónak válás motívumából fejlődött ki.
- a sebek és sérülések érintésének félelme nélkül a legkisebb testvérhez fordul,
- hátsó gondolatok nélkül cselekszik
- kivezet a nyomorból és a kilátástalanságból, lélegzethez juttat és a teljes személpályára válásra bátorít Isten színe előtt;
- istentiszteletet és istenértelmezést egyaránt jelent. (Baumgartner, 2006, 7)

Nyilvánvaló, hogy a második pont egy katolikus hagyományból származó megállapítás. Protestáns térfélen szívesebben határozzuk meg a diakónia motivációját úgy, mint hálaadás és adósságrendezés (*A SzRKE Szeretetszolgálatról Szóló Törvénye*, 2022), másrészt pedig pontos leírásunk van az igaz istentiszteletről (ApCsel 4), amelynek része a diakóniai szolgálat. Mindazonáltal, hogy Baumgartner megállapításai alapján kimodható, hogy ahogyan a lelkigondozásnak vannak diakóniai aspektusai, úgy a diakóniának része kell, hogy legyen a lelkigondozás, mert annak többlete egyéb segítségnyújtással összevetve éppen abban van, hogy „*a lelkipásztor engedi magát megszólítani az emberek által*.” (Baumgartner, 2006, 8)

Az ökumenikus mozgalom diakóniai koncepciója a legújabb időkben

Az ökumenikus mozgalom egyik legújabb dokumentuma, amely a diakónia helyét szeretné meghatározni az ökumenizmuson belül, szintén Collins vizsgálatainak eredményeire támaszkodik. Az alábbiakban ismertetjük a dokumentum által leírt teológiai eszmefuttatás főbb vonásait.

Érdekes módon a *Called for Transformation* című dokumentumban nem történik kifejezett utalás Jézus engesztelő halálára, pedig Kókai-Nagy Viktor és más írásmagyarázók is

rámutatnak arra, hogy a márkai igék nehezen vagy talán egyáltalán nem értelmezhetők a helyettes áldozat teológiai gondolata nélkül. Mindazonáltal pozitívumként írható le, hogy a kiadvány összekapcsolja a diakóniát a hit megvallásával mégpedig az Ézs 53-ra és a filippi levélbeli Krisztus-himnuszra hivatkozva. Sőt, az Apcsel 6 új értelmezésére hivatkozva az alábbi négy megállapítást teszi:

1. A diakónia végzése az egyház létének szerves része. (Benne van az egyház DNS-ében.)
2. A gyülekezet két legfontosabb tulajdonsága az inklúzió és a megosztás.
3. A szeretetszolgálati tevékenység és az igehirdetés összetartozik.
4. A mindennapos (napi) diakónia megélése. (WCC, 2022, 42-52)

Pál leveleit olvasva ugyancsak két következtetést vonnak le: az első az Istentől jövő megbízatás tekintélye, másrészt az apostol a konkrét anyagi segítségnyújtás összegyűjtésére is használja a diakónia kifejezést.

Szentháromságtan és diakónia

Ugyancsak fontos alaptétel a szentháromságtan és a diakónia kapcsolata, amelybe beilleszthető, hogy az ember az Isten képmására teremtett. A dokumentum azt domborítja ki nyilván, hogy ez mindenkire igaz, ugyanakkor hangsúlyozza, hogy ez nem jelent „leigázást” vagy „kizsákmányolást”. Ezek a kifejezések, amik itt a Teremtés könyvében szerepelnek, máshol csak a 8. zsoltárban fordulnak elő, amelyből éppen az uralkodás értelme adódik, vagyis az, hogy az ember a megbízatásában hasonlít a legjobban az Atyára. Érdekes, hogy a dokumentum magáévá teszi a creatio continua elvét, mert így lát lehetőséget a változásra.

A diakónia és a tanítványság

A tanítványság esetén elsősorban a lábmosás történetére hivatkozik a dokumentum, mellyel kapcsolatban utal Jézus alázatára, majd következő lépésben a felebaráti szeretetre, mint a szeretetszolgálati cselekedetek motivációjára. Itt tehát elhagyja a collins-i modellt és azt hangsúlyozza, hogy Jézushoz hasonlóan kell cselekednünk. A tanítványságban az egységre kell törekednünk, hiszen a keresztség és az úrvacsora sákramentuma és egységbe von bennünket egymással. A kegyelemből és irgalmasságból fakadó szabadság teszi lehetővé, hogy egymásnak szolgáljunk, amely tulajdonképpen istentisztelet az istentisztelet után (liturgy after Liturgy) Ezt a szeretetet több területen is meg lehet valósítani. Figyelemre méltó, hogy nagy feladat hárul a helyi közösségekre.

Diakónia és hitvallás

Bár ezek nem kifejezetten a kiadvány szavai, de a hitvallást tekintve azt az elvet követi, hogy élj úgy, hogy kérdezzenek. Az ökumenikus diakóniában elítélik a célirányos vagy erőszakos missziót, figyelve a más vallásúak érzékenységére, de ugyanakkor azt is mondja, hogy mindig készen kell állni a bizonyágtételre. Élj úgy, hogy kérdezzenek!

Prófétikus diakónia

A prófétikus diakónia alatt a prófétai tisztség képviselői oldalát domborítja ki. Ez azt jelenti, hogy a diakónia hangot ad olyan csoportoknak vagy egyéneknek, akik önmagukért nem tudnak kiállni.

Együttműködés

Az ökumenikus diakónia fogalma igencsak kitágítja annak eredeti jelentését. Hangsúlyozza az együttműködés fontosságát más civil, nem egyházi szervezetekkel. Megfontolandó, sőt, követendő célokként jelöli meg az Egyesült Nemzetek Szervezete által megfogalmazott Fenntartható Fejlődési Célokat. (*Sustainable Development Goals*, n.d.) Az igazságos elosztás elvét szem előtt tartva megjelöli a gazdasági, a klíma, a nemi és az egészségügyi igazságosság céljait, valamint kiemelten foglalkozik a migráció kérdésével és a menekültek jólétével.

Mindezek alapján a diakónia jellemzői lehetnek:

- egyéni segítő cselekedet, melynek célja a gondoskodás, a gyógyítás vagy a kiengesztelés a helyi gyülekezetben vagy közösségben.
- intézményi segítségnyújtás a peremen élők számára
- közösségépítés és a kölcsönösség erősítése
- a politikai vagy átváltoztató diakónia az életfeltételek javításán és az igazságtalanság eltörlésén fáradozik
- ökológiai szempontból megnevez és kiáll konkrét környezetvédelmi célok mellett (WCC, 2022, 50)

Üdvözlendő a gyülekezeti diakónia és az evangélizáció fontosságának beemelése, és egyáltalán a kifejezés eredeti értelmének keresése és használata. Ugyanakkor azért látszik, hogy globális és politikai szinten más világméretű szervezetekhez alkalmazkodnak, amelyhez ígéket keresnek. Az alulról jövő kezdeményezéseket támogató, de felülről implementált modellre mi már láttunk példát Makkai Sándornál, amikor a belmisszió egyháziasításával próbálkozott. Az a kísérlet azért fulladt kudarcba, mert a gyülekezeti körök nem érezték érdekeltnek magukat benne, ahogy arra Fekete Károly rámutatott.

Gyakorlati példa: A Szlovákiai Református Keresztyén Egyház Diakóniai Központjának víziója és gyakorlata a fenti megközelítések fényében

Az eddig elemzett diakóniai megközelítések mindegyike megjelenik valamilyen formában a Szlovákiai Református Keresztyén Egyház Diakóniai Központjának tevékenységében. A szervezet aktuális jövőképét elemezve mutatjuk be az elvek gyakorlatba ültetését. Ezzel is rá kívánunk mutatni arra, az egyes koncepciók pozitívumait előtérbe helyezve, miképpen tanulhatunk belőlük, és alakíthatunk ki egy önálló, a saját hitbeli megértésünket és aktuális gyakorlatunkat ötvöző látásmódot, mely a leginkább igyekszik választ adni a mi helyzetünk és időnk kihívásaira. A SzRKE diakóniai központjának víziója a 2023-as éves jelentés szerint a következő (*A SzRKE Diakóniai Központja Éves Jelentése 2023*, 2023):

- 1) Identitás és kompetenciák
- 2) Információ-átadás

- 3) Gyülekezeti diakónia
- 4) Képzés
- 5) Humanitárius segítségnyújtás, krízisintervenció és misszió
- 6) Ökumené

A SzRKE Diakóniai Központja víziójának fő elve a gyülekezetközpontúság, amit nemcsak az egyház sajátos helyzete hív elő, de az a meglátás is, hogy a diakónia mindig gyülekezeti alapon szerveződik. Még ott is a hitközösség formáit keresi, ahol azok természetes módon nincsenek jelen, mint például egy szociális intézmény munkatársi közössége. A gyülekezetközpontúság elve megjelenik szinte minden fentebb említett koncepcióban, áttételesen még az ökumenikus mozgalom politikai színezetű egyházképében is.

További elemei a víziónak az identitáskeresés és a képzés. Mindkettőnek fontos kérdése, hogy megértsük a saját egyházi, szervezeti és gyülekezeti motivációnkat a szeretetszolgálat végzésére. Ami azonban állandó elem hitvallásunk és a diakóniai törvény szerint is az az evangélium hirdetésének és a segítségnyújtás gyakorlatának az elválaszthatatlansága. Ezt az elemet megtaláljuk Collins és Kókai-Nagy Viktor elemzésében, de ugyanakkor a gyakorlati oldalról pedig jelen van Makkai Sándor belmissziói koncepciójában. A püspök elképzelése - annak hiányosságaival együtt is - felhívja a figyelmet arra, hogy van az egyházban egy kereső, megszólításra váró réteg, amelyik nem ismeri a diakóniai szolgálat lehetőségeit, de képes lenne bekapcsolódni a tevékenységekbe. Egyházi szinten pedig az identitásunk részévé válhatna az önkéntesség és a segítségnyújtás. Mindazonáltal, szakmailag az is egyértelmű, hiszen számos gyakorlati példa támasztja alá, hogy a humanitárius segítségnyújtás és a krízisintervenció a hatékonyság érdekében központosított szervezést kíván.

Baumgartner diakóniai meglátásai nem alkotnak ugyan egységes rendszert a diakónia szempontjából, de felhívják a figyelmet arra, hogy a kliensnek nemcsak a testi szükségleteivel, hanem érzéseivel és egész valójával kell foglalkozni és kapcsolatot építeni vele a teljes és tartós segítségnyújtás érdekében. Mindez a Központ részéről egy kliensközpontú diakónia felé mutat.

Az ökumenikus megközelítés mindig is lényegi meghatározója volt egyházunk diakóniájának abban az értelemben, hogy a hozzánk forduló embernek nem firtatjuk a felekezeti hovatartozását. Az öko-diakóniáról viszont nem gondoljuk, hogy szerves része a szeretetszolgálatnak, bár tény, hogy a klíma és egyéb környezeti kihívások felett az egyház sem nézhet el.

Értékelés és végkövetkeztetés

A fenti értelmezésekkel kapcsolatban elmondható, hogy a diakóniát gyülekezetben képzelem el, és ott látja a kiindulópontját. Ezt a gyülekezeti szempontot az ökumenikus mozgalom diakóniai fogalma a lehető legtagabban értelmezi. és a globális keresztyén egyház küldetéséről és felelősségéről beszél. Abban is különbözik a többitől, hogy kifejezetten és hangsúlyozottan elhagyja a missziói jelleget. Az azonban mindegyik értelmezésre igaz, hogy a diakónia egyfajta ajtót jelent a világ és az egyház között. Ha a képnél maradunk akkor az értelmezési különbség abban van, hogy az ajtó kifelé a világba vagy befelé az egyházba nyílik. Az

egyház felől nézve: ki akarjuk vinni a keresztyén értékrendet a világba vagy behívjuk az esetetteket, hogy nálunk enyhülést kapjanak. Már ez a kép is megsejteti, hogy a kettő együtt igaz, és nincs meg egymás nélkül. A bonhoeffer-i gyházképet segítségül hívva pedig úgy is fogalmazhatnánk, hogy maga a különbségtétel is felesleges, és természetes, hogy ez egyház ajtaja mindig nyitva van.

Emellett azonban a különböző értelmezéseknél megfigyelhető egyfajta eltávolodás a diakónia szűkebb szentírási értelmezéséről a világi kihívások megválaszolása felé. Nyilvánvaló, hogy a világegyház nem nézheti tétlenül a globális nehézségeket, és helye kell, hogy legyen a vitákban, sőt, szükséges, hogy feladatát megtalálja abban, mindeközben azonban nem felejtheti el, hogy a Krisztustól kapott küldetése nem változik. Így az Igazság válik a szeretetszolgálat végzésének zsinórmértékévé.

Felhasznált irodalom

- [1] Baumgartner, I. (2006, IV. évfolyam). Diakónia - avagy ha Jézus megjelenik tetteinkben. *Embertárs*, 4-10.
- [2] Baumgartner, I. (2023). *Pasztorálpaszichológia*. Párbeszéd (Dialógus) Alapítvány.
- [3] Collins, J. N. (2014). *Diakonia Studies: Critical Issues in Ministry*. Oxford University Press, USA.
- [4] Ifj. Fekete, K. (1997). *Makkai Sándor gyakorlati teológiai munkássága*. Debreceni Református Kollégium.
- [5] Joó, S. (1939). *Református diakonátus*. magánkiadás.
- [6] Kókai-Nagy, V. (2019, 64). Diakónia az Újszövetségben. *Studia Universitatis Babe-Bolyai, Theologia Reformata Transylvanica*, 221-234.
- [7] Makkai, S. (1938). *Az egyház missziói munkája*. Révai kiadás.
- [8] Makkai, S. (1949). *Élő gyülekezet*. Református Egyetemes Konvent Sajtóosztálya. <https://mek.oszk.hu/11300/11367/>
- [9] *Sustainable Development Goals*. (n.d.). United Nations Information Service Vienna. Retrieved September 20, 2024, from <https://unis.unvienna.org/>
- [10] *A SzRKE Diakóniai Központja Éves Jelentése 2023*. (2023). [www.refdiakonia.sk](https://www.refdiakonia.sk/sites/default/files/attachments/2024-03/eves-jelentes-2023_hu.pdf). https://www.refdiakonia.sk/sites/default/files/attachments/2024-03/eves-jelentes-2023_hu.pdf
- [11] *A SzRKE szeretetszolgálatról szóló törvénye*. (2022). Diakóniai Központ - Szlovákiai Református Egyház. Retrieved September 20, 2024, from <https://www.refdiakonia.sk/sites/default/files/2023-05/2022-2hu.pdf>
- [12] Victor, J. (1943). A hármastisztség belső rendje. *Theológiai Szemle*, 2. <https://mek.oszk.hu/08200/08256/08256.htm#75>.
- [13] WCC, P. (2022). *Called for Transformation - Ecumenical Diaconia*. WCC.

ÓVODAI KATECHÉZIS A KOMÁROMI REFORMÁTUS EGYHÁZMEGYÉBEN

Lilla SZÉNÁSI¹

ABSTRACT

KINDERGARDEN CATECHESIS IN THE REFORMED DEANERY OF KOMÁROM

A person's faith and image of God is also founded in early childhood, so it is very important what impulses he or she is exposed to and experiences in relation to faith and faith life. Kindergarten religious education is intended to help shape this in a positive way.

Therefore, this paper briefly describe the developmental-psychological characteristics of the preschool child, followed by the development of his moral, religious and divine image. It will then present the role of pre-school faith formation in the christian education of the young child, followed by the processing of data from the questionnaire on pre-school faith formation in the Reformed Deanery of Komárom, which will shed light on the issues, challenges and opportunities that arise on a daily basis.

KEYWORDS

christian education, religious education, catechesis, kindergarden catechesis, Reformed Deanery of Komárom

BEVEZETŐ

Az óvodáskori élmények és megtapasztalások egész további életünkre kihatnak, még ha ezek közül sokat már nem tudunk pontosan felidézni. Mivel az ember hitvilága és istenképe is kisgyermekkorban alapozódik meg, ezért nagyon fontos, hogy milyen impulzusok érik őt, illetve milyen megtapasztalásai vannak a hithez, hitélethez kapcsolódóan. Ennek pozitív formálását hivatott segíteni az óvodai hittanoktatás. A pedagógiai – pszichológiai felfedezések segítséget nyújtanak ahhoz, hogy ezek elméleteinek figyelembevételével emelni tudjuk a katechetikai tevékenység hatásfokát. Ezért tanulmányomban röviden ismertetem az óvodáskorú gyermek fejlődéslélektani jellemzőit, majd az erkölcsi-, hit- és istenképének fejlődését. Ezt követően bemutatom, milyen szempontokra kell odafigyelni a bibliai történetek és énekek kiválasztásánál, illetve az imádságnál. Végül a Komáromi Református Egyházmegye óvodai hittanoktatására vonatkozó kérdőív adatainak, valamint a 2023-as évet vizsgáló egyházközsé-

¹ThDr. Szénási Lilla, PhD., Selye János Egyetem, Református Teológiai Kar, Alkalmazott Tudományok Tanszéke, szenasil@uj.s.sk

gi Canonica Visitatiós jegyzőkönyvek feldolgozásával találkozhatunk, ami segít rávilágítani a kihívásokra és lehetőségekre.

Az óvodás korú gyerkekek fejlődési sajátosságai

Minden gyermek fejlődésében fontos szerepet játszik a család, amelyben él, szocializálódik. Ugyanakkor vannak olyan általános jellemzők, amelyek az azonos életkorú gyermekek fejlődésében tetten érhetőek. Az azonos életkorú gyermekek hasonló tulajdonságokkal rendelkeznek, hasonló ütemben fejlődnek, de legalábbis ugyanabban a sorrendben jelennek meg náluk a változások.

Az óvodáskor jelentős változást hoz minden gyermek életében. Piaget a kognitív fejlődésnek ezt a kettőtől hét éves korig terjedő időszakát műveletek előtti kornak nevezi, mert ekkor a gyerek nem ért meg még bizonyos szabályokat, vagyis műveleteket. „Műveletnek egy információ átalakítására vonatkozó mentális szabályt nevezünk, amely megfordítható: minden műveletnek megvan a maga ellentettje.” (Atkinson et al., 1995, 75. old) A műveletek előtti szakaszban a gyermek nem rendelkezik a megfordítással és más mentális műveletekkel, vagy azok még nagyon gyengék, mert nem jutott el a konzerváció elvéhez. Úgy vélte, ennek a szakasznak az a kulcsjellegzetessége, hogy képtelen a gyermek a helyzet több mozzanatát figyelembe venni egy időben. A tárgyakat is egyedi vonások alapján osztályozza. Például alakjuktól függetlenül egy csoportba sorolja a piros idomokat, vagy a kocka alakúakat színüktől függetlenül. (Atkinson et al., 1995)

Freud az emberi személyiség alapvető rétegeit az ösztönökben látja. Azt a kérdést, hogy milyen ösztönökről van szó, Freud a különböző időpontokban más-más módon választotta meg. A pszichoszociális fejlődésmélete a gyermek életének ezt a szakaszát fallikus szakasznak nevezi, amelyben a nemi szervek felé fordul. Ilyenkor az ellentétes nemű szülő felé fordulnak, az azonos neműek iránt pedig ellenséges érzelmeik támadnak. „A fallikus szakaszban való fixáció következtében sajátos személyiségjegyek alakulhatnak ki mindkét nem esetében. Például a férfiak önérvényesítési kísérletei a nők meghódításával vagy a túl sok gyermek nemzésével, míg a nőknél a túlzottan kacérkodó-csábító és a férfiak felé irányuló feltűnő viselkedés.” (Stöckert, 1999, 74-75. old)

Freud azonban nem csak az ösztönfejlődés perspektívájából vizsgálta és jellemezte a gyermek fejlődését, hanem érintette a pszichikai struktúrák kialakulását is. Ezen a ponton kapcsolódási pontokat találhatunk a katechézishez. Ezeket a struktúrákat ösztön-én („Es”), az én („Ich”) és a felettes én („Über-Ich”) kifejezésekkel határozta meg. (Schweitzer, 1999) Az ösztön-én artalmát az ösztönök és az igények képezik és a természetes fejlődés alapjai. Azonban ezek akkor még nem kapcsolódnak a külső világhoz.

Az én fokozatosan fejlődik ki valósággal való érintkezés tapasztalataiból, mint közvetítő forma, amely az igények kielégítésének a valósághoz alkalmazkodó útjait keresi. Vagyis az ösztön-én az „öröm-elvet”, az én pedig a „valóság-elvet” követi. Freud az ént ahhoz a lo-vashoz hasonlítja, aki a ló túlerejét meg akarja zabolázni.

A legösszetettebb struktúra a felettes-én, amely a beépült parancsokat és tiltásokat foglalja magában a morál értelmében. Ennek a kialakulása időileg az óvodáskorú gyermek

fallikus fázisára esik és a fiúgyermek esetében szorosan kapcsolódik az Ödipusz-konfliktushoz. (Schweitzer, 1999)

Freud elméletében a felettes-én fogalma kapcsolódhat a katechézishoz, mivel az etika, az erkölcs és a lelkiismeret kérdése a hitoktatásban fontos helyet foglal el. Freud meglátása szerint a lelkiismeret formálódásával a gyermek felelősséget érez gondolataiért és tetteiért, ami „alapja az egyéni értelemben vett moralitásnak.” (Schweitzer, 1999, 69. old) Ezért a lelkiismeretet a felettes énhez kapcsolta. További kapcsolódási pont, hogy az ödipális korban lévő gyermeknek szüksége van „valakire», aki mindig látja, vele van, örül, ha jó, és tudja azt is, ha nem volt éppen jó.” (Kissné, 2016, 398. old) Isten, mint ez a „valaki” biztonságot nyújthat az óvodás gyermek számára, amikor azt tapasztalja, hogy nem birtokolja egyik szülőt sem. Freud pszichikai struktúráit figyelembe véve megállapíthatjuk, hogy már az óvodai katechézisben átadott anyag esetében Isten is, egyféle „felettes” énként bírhat komoly hatással a gyermek életére – akár egy egész életen át.

Erikson, aki a fejlődést pszichoszociális stádiumokra osztotta, ezt az időszakot infantilis-genitális lokomóciónak nevezi. A kezdeményezés vagy büntudat jellemzi. A 4-6 éves óvodás gyermek már példaképet keres, olyan akar lenni, mint egy általa kiválasztott személy. Ez a személy kezdetben az anya vagy az apa, később más példaképek is jelentkeznek. A gyermek elkezd felelősséget érezni gondolataiért és tetteiért, amely tulajdonképpen az egyéni moralitás alapját képezi. Ugyanakkor felhívja a figyelmet az önuralom és az önokolás veszélyeire is. Vágyakoznak megismerni a környezetüket, fel akarják fedezni a világot, ebből kifolyólag vannak helytelen kezdeményezéseik is. Ezért fontos szerepet játszanak életükben a szabályok. Mivel azok változatlanok, így biztos tájékozódási pontot jelentenek számukra. Ezek betartását kötelező érvényűnek vélik, így a szabálynak ellenszegülőket akár el is utasíthatják. (Erikson, 1963)

Erkölcsei-, hit- és istenkép fejlődés óvodás korban

Erikson fejlődéseméletéből kiindulva megállapíthatjuk, hogy az óvodás gyermek heteronóm erkölccsel bír, vagyis, hogy mi a jó és a rossz, azt egy másik személy mondja meg, vagy egy szabály határozza meg. A szabályokra a jutalmazás és büntetés mércéjeként tekint. Ugyanakkor, mivel még képtelen a vágya kielégítését visszafogni, lelkiismeretfurdalás nélkül képes elkövetni vétket, áthágni a szabályt. (Kiss, 2007)

Fowler, akinek a nevéhez fűződik a hitfejlődés elmélete, az óvodáskort intuitív-projektív hitnek nevezte. Mivel a 2-6 éves korú gyermekben keveredik a valóság és a fantázia, ezért elsősorban érzések, benyomások alapján tájékozódnak. Az intuitív-projektív hit erőssége abban rejlik, hogy miközben a gyermek fel akarja fedezni a világot, ráhagyatkozik a képzeletére, és nem szab neki határt a logikus gondolkodás.² (Fowler, 1981) Az óvodai hittanoktatás alkalmain tehát arra kell törekedni, hogy olyan bibliai történeteket és vallási szimbólumokat adjunk át a gyermeknek, amely ezt a felfedező törekvését építő irányba tereli. (Kovács & Mátrai, 2019)

² Ugyanakkor ez a gyengesége is, és esetenként éppen a felnőttek mondatai adják ennek a forrását. Pl. „Isten mindenhol ott van, mindent lát...” (Schweitzer, 1991, 131.)

Amikor az óvodás gyermek istenképét vizsgáljuk, elmondhatjuk, hogy a gyermek olyannak ismeri meg Istent, amilyennek a környezetét látja. Isten szeretetét akkor tudja megélni és elfogadni, ha a szülei részéről is szeretetet tapasztal. Ezért egyet érthetünk Fodorné Nagy Sarolta megállapításával, aki így fogalmaz: „A gyermek a hozzá közel álló felnőtt imázsát vetíti ki Istenre. A kisgyermekkor vallása »szülő formájú«.” (Fodorné, 1996, 38. old.) A szülőformájú istenképükben az Isten jóságos, férfierővel felruházott Atya. Vagyis emberi tulajdonságokat vetítenek át Istenre. Ugyanakkor a szülőket is isteni tulajdonságokkal ruházzák fel (pl. örök életűek). „Ez vezet az első vallásos krízishez is, amikor fokozatosan rádöbben arra, hogy szülei egyáltalán nem rendelkeznek ezekkel a vonásokkal, s ezt a csalódásukat Istenre is rávetítik. Ha a szülő meghal vagy elköltözik otthonról, nemcsak érzelmileg sýnylik meg, de megrendül bele még a hitük is.” (Fodorné, 1996, 38. old)

Óvodai katechézis

A magyarországi Református keresztyén hittantanítás programja, amely még 1998-ban született, az óvodai katechézis céljait közeliakra és távoliakra bontja le. Előbbiek közt nevezi meg gyermekek evangéliumi nevelésén keresztül történő harmonikus lelki fejlődésének elősegítését, bibliai történetek, az imádság és ünnepek szeretetteljes, bensőséges légköre általi megfelelő érzelmi biztonság kialakítását, a gyermeki bizalom kiépítését a szerető Mennyei Édesatyja felé, valamint a gyermek istenélményein keresztül kedvező hatást a család életére. (Kajtárné, 1998) A távlati célok a hitre jutást és a majdani aktív gyülekezeti taggá válást célozzák meg.

Ez a keretprogram a célok megvalósulása érdekében fogalmazza meg az óvodai katechézis feladatait, amelyek részben a már leírt fejlődéslélektani jellemzőkhöz kapcsolódnak, részben pedig az ez után tárgyalandó óvodai katechézis módszertanához:

- A gyermeki érdeklődést, felismerést, a gyermeket intuitív-projektív hite, az Isten tetteire, megváltó munkájára való rácsodálkozást pedig az imádság nagyban elősegíti.
- Az olyan keresztyén erkölcsi tartalmak, mint a személyválogatás nélküli szeretet, megbocsátás vagy az önzetlenség megalapozására szintén alkalmas az óvodás kor.
- Ha az óvodai katechézis „know how”-jára tekintünk, azt kell mondanunk, hogy a foglalkozások tartalmi és formai felépítésének illeszkednie kell az óvodás gyermek alapvető tevékenységi formáihoz (játék, munka, tanulás). (Kajtárné, 1998) Ezt kiegészíthetjük még azzal, hogy a tartalmi rész minden elemének figyelembe kell vennie a gyermek életkori sajátosságait, tehát körültekintéssel kell kiválasztani a bibliai történetet, az énekeket, és gyermeki nyelvezettel megfogalmazni az imádságot.³ A továbbiakban ezeket fogjuk röviden megvizsgálni.

³ Fodorné Nagy Sarolta a Katechézis kommunikációs problémái című könyvének 38-40. oldalain bővebben ír arról, amire mindenképpen érdemes figyelni. Pl. Istent a hálaadás és öröm hangján mutassuk be, adjunk minél több lehetőséget a rácsodálkozásra, stb. (Fodorné, 1996)

A bibliai történetek

A történetekre és a mesékre az óvodáskorú gyermek tartósan és kényszerítés nélkül tud figyelni, miközben ezek által tanul. Fejlődik a szókincse, a képzelete. Miközben elképzeleti a történetet, átéli a helyzetet, amelyről az szól, azonosul a benne elmondott helyzettel és szereplővel/szereplőkkel, így megragadva a történet lényegét. Eközben a gyerekek olyan élet-helyzetekkel, konfliktusokkal és fontos kérdésekkel találkoznak, amelyek őket is foglalkoztatják. Mindezek a kérdések és igazságok számukra érthető történetekbe ágyazva jelennek meg, és nem tanítások vagy tantételek formájában. Tehát olyan módon, ahogyan az óvodás gyermek képes ezeket a szituációkat és alapvető igazságokat feldolgozni. (Kovács & Mátrai, 2019) A családtörténetek ezért alkalmasak az óvodás gyermek katechéziséhez, hiszen azokban olyan helyzetekkel és érzelmekkel találkozhat, amelyek az ő életében is jelen vannak.

Kovács és Mátrai szerzőpáros több szempontot is felsorol a történetek kiválasztásához, melyből csak néhányat említek itt:

- Azok a bibliai történetek, amelyek Isten hűséges vezetését mutatják be, a biztonságérzetüket növeli.
- A kiválasztás- és elhívástörténetek, amelyekben Isten gyengeségük ellenére is elfogadja és feladattal bízta meg a kiválasztottat, megerősíti bennük, hogy ők is elfogadásra és elismerésre találnak Istennél.
- A felebaráti szeretetet, méltányosságot és szolidaritást tartalmazó történetek bemutatják és megtanítják számukra a helyes viselkedést, a megbocsátás és újrakezdés történetei pedig a hibáikkal és gyengeségeikkel való szembenézést. (Kovács & Mátrai, 2019)

Az óvodás gyermek számára megfelelő történet kiválasztása után ugyancsak fontos annak megfelelő interpretációja. A Gyökössy által meghatározott öt arany szabály mái érvényes: (Gyökössy, 1992)

- Igeszerűen, vagyis szem előtt tartva az ige fő mondanivalóját.
- Egyszerűen, tehát egy szemponthoz vagy nézőponthoz ragaszkodva. Mivel az óvodás gyermek még nem képes egyszerre sokféle részletet egy absztrakt összefoglalásban megérteni, így a különböző nézőpontok megnehezítik a történetek befogadását.
- Feszülten, követve és kihasználva a bibliai történetek belső dinamikáját.
- Élettellejesen, a történetmesélő által átélve, életteli módon elmondva az adott történetet.
- Szemléletesen, mintha jelen lennénk, a gyermek számára szinte lefestve, de nem túlszínezve.

Imádságra nevelés az óvodában

„Az imádság egy létállapotot jelent, kapcsolatot és kommunikációt, ami egy meg tapasztalt bizalmi viszony és érzelmileg felfogott jelenlét helyzetében valósul meg.” (Szabó, 2018, 38. old) Az imádság tehát mély titok, amely azonban mégis felfedezhető. Ahogyan Jézus megtanította tanítványainak, hogyan imádkozzanak, megadva a megfelelő megszólítást és szavakat, valamint bátorítva és ösztönözve őket, úgy tudjuk mi az óvodáskorú gyermeket is imádságra tanítani. Mivel az óvodáskorú gyermek utánoz, így fontos, hogy lássa, az imádság természetes része az életünknek, így teremődik meg az imádság helye az ő életében is. Ez az

időszak az, amikor már aktívan tud bekapcsolódni a család vagy egy közösség, esetünkben egy óvodai csoport imaéletébe. Képes megtanulni az étkezések előtti és utáni imádságot, az esti imádságot. (Zámbóné, 2007) Hasznos, ha hallja a felnőttet néhány mondatban saját szavakkal is imádkozni, hogy később, amikor kinő a tanult gyermekimádságokból, ő is képes legyen a saját szavakkal elmondott imádságra és természetes legyen számára az Úrral való beszélgetés.

Kovács és Mátrai szerzőpáros az óvodáskorú gyermek imádságra tanításával kapcsolatban hangsúlyozza annak offline állapotát, felhívja a figyelmet az értő figyelemre, kiemeli a kötött szövegű imádságok szerepét. Kitérnek arra, hogy a teremtett világ és annak dolgaira való rácsodálkozásban milyen fontos szerepe van a szavaknak, amelyekkel hálát adhatnak mindezekért. Ugyancsak megvan a helye a kérő és vészhelyzetben elmondott, valamint a közbenjáró imádságra tanításnak az óvodás gyermek életében. Az esti imádságnak is fontos szerepe van a kisgyermek életében, amely a kötött szövegű oltalomkérés mellett néhány mondatban visszatekinthet az eltelt napra is. (Kovács & Mátrai, 2019)

Éneklés az óvodai hittanórai foglalkozáson

Az ének, mint az imádság zenei formája, szintén fontos eleme a hittanóráknak, egyúttal sok esetben a liturgiai keretét is megadják annak. A gyermek életének természetes része az ének, a zene, így számára is magától értetődő kifejezési formája lehet Isten dicséretének, egyúttal eszköze a bibliai igazságok megértésének és elmélyítésének.

Gyökössy az énekek kiválasztásakor két szempontot említ: a szöveg szerinti-, valamint a dallam szerinti választást. (Gyökössy, 1992) Lazsádi e két szemponttal kapcsolatban megjegyzi, hogy a szöveg tanító jellegű, ha bibliai alapokon nyugszik, és tanítható, ha mindenki számára érthető. Ezért az énekekben előforduló nehezen érthető kifejezéseket mindig érdemes tisztázni. A dallam pedig akkor válik tanítónak, ha magasztos, és taníthatóvá, ha énekelhető, tehát illeszkedik a gyermekek hangterjedelméhez.

Lazsádi Gyökössyvel ellentétben 6 szempontot tart fontosnak az énekek kiválasztásakor:

- Igeiség – törekedjünk a biblikus szövegre.
- Énekelhetőség – feleljen meg a gyermekek hangterjedelmének.
- Egyszerűség – a nyelvezete érthető legyen a gyermekek számára.
- Aktualitás – kapcsolódjon az órához/alkalomhoz.
- Korosztály-specifikusság – alkalmazkodjon a gyermek életkorához, valamint a gyermekeket felfelé és ne lefelé húzza.
- Élvezhetőség – tapadjon meg a dallam és a szöveg, hogy a gyermeknek jusson eszébe a hét folyamán, és dúdolgassa. (Lazsádi, 2010)

Az óvodai hittanoktatásban nagy segítséget nyújtanak azok a kézbe vehető vagy digitális énekgyűjtemények, amelyek ennek a korosztálynak készültek, pl. Karácsonyi-Kis Lászlóné (szerk.): Vígán énekelj az Úrnak! vagy a Református Pedagógiai Intézet Ének- és zenetárjának gyermekénekei.

Óvodai hittanoktatás a Komáromi Református Egyházmegye gyülekezeteiben

A katechézis - beleértve az óvodai hittanoktatást is - céljának megfogalmazásakor Jézus missziói parancsa az az alap, amelyből ki kell indulnunk. E parancs alapján a mindenkori cél a tanítvánnyá tétel, vagy azt is mondhatjuk, a tanítványi létre való segítés.

Szabó a gyakorlatban ezt következőképpen látja: „A hitoktatás alapvető célja a gyakorlati megvalósulásnak ebben a rendszerében nem lehet más, mint az, hogy egy felekezet teológiai alapállásának tiszteletben tartása mellett megismertesse a keresztyén tanítás alapjait és tárgyilagosan ismertesse a vallások tartalmát és szerepét az adott életkornak megfelelő módon.” (Szabó, 2001, 19. old) Ezek alapján a hitoktatás célkitűzéseit 4 pontban foglalta össze,⁴ amelyek meglátása szerint elérhetővé teszik a tanuló számára a keresztyén életforma, illetve tanítványi lét megtalálását.

Amennyiben előadásunk fő vizsgálódási tárgyára, az óvodáskorú gyermekekre és az ő katechézisükre tekintünk, leginkább Bodó Sára meglátásával azonosulhatunk, aki így fogalmaz: „A katechézis célja: kapcsolatra segítés a Szentháromság Istennel, a kapcsolat kognitív, affektív és pragmatikus oldalával együtt. A hármas csatornából mindig az lesz hangsúlyos, amely az adott korosztályhoz, a személyes adottságokhoz és a helyzetekhez a legtermészetesebben kapcsolódik.” (Bodó, 2011, 8. old) Ezért a katechézis fontos szerepet játszhat a sérült vagy hiányos kapcsolatok Isten általi betöltésében. Ezt a kapcsolatra segítést folyamatosan kísérnie kell az áldásközvetítésnek, amely bevezeti a gyermeket (tanítványt) Isten világába, ahol Ő társként szeretne mellette állni.

A Komáromi Református Egyházmegye 26 anyagyülekezetéből 15-ben folyik óvodai hittanoktatás, összesen 16 óvodában, amelyből 4 a gyülekezetek által fenntartott református óvoda. Ezeket a feldolgozás során a táblázatokban dőlt betűtípussal különböztettem meg. Kutatásomban azt vizsgáltam, miként történik ezekben az óvodákban a hitoktatás, melyben az elmúlt, 2023-as évet vizsgáló Canonica Visitatiós jegyzőkönyvek adataira, valamint az óvodai hitoktatást végző gyülekezetek lelkipásztorainak küldött kérdőív válaszaira támaszkodtam.⁵ A kérdőív 13 kérdést tartalmazott. Minden kérdésnél lehetőség volt egyéb megjegyzés írására a kérdéssel kapcsolatban. Az alábbiakban ezen kérdőívek és a visitatiós jegyzőkönyvek adatainak összegzését találja az olvasó.

Kutatásomban megvizsgáltam, mik azok a szempontok, amelyek arra indítják a lelkipásztorokat, hogy már óvodás korú gyermekeket is megpróbáljanak a Szentháromság Istennel kapcsolatra segíteni. Bár a válaszok különbözőképpen lettek megfogalmazva, de mindegyik tartalmában ott állt az a meglátás és gyakorlati tapasztalat, hogy a gyermekek érdeklődők, fogékonyak, kíváncsiak és nyitottak Isten dolgai felé.

⁴ 1. Gyakorló keresztyén élet lehetőségének biztosítása, 2. Alapos ismeretek átadása a vallások területéről, 3. Tájékozódási képesség fejlesztése személyes hitbeli kérdésekkel kapcsolatban, 4. Az emberi életút egészén történő eligazodás segítése.

⁵ Mind a 15 gyülekezet lelkipásztora vagy hittanoktatója kitöltötte a kérdőíveket, így pontos adatokra tudtam támaszkodni.

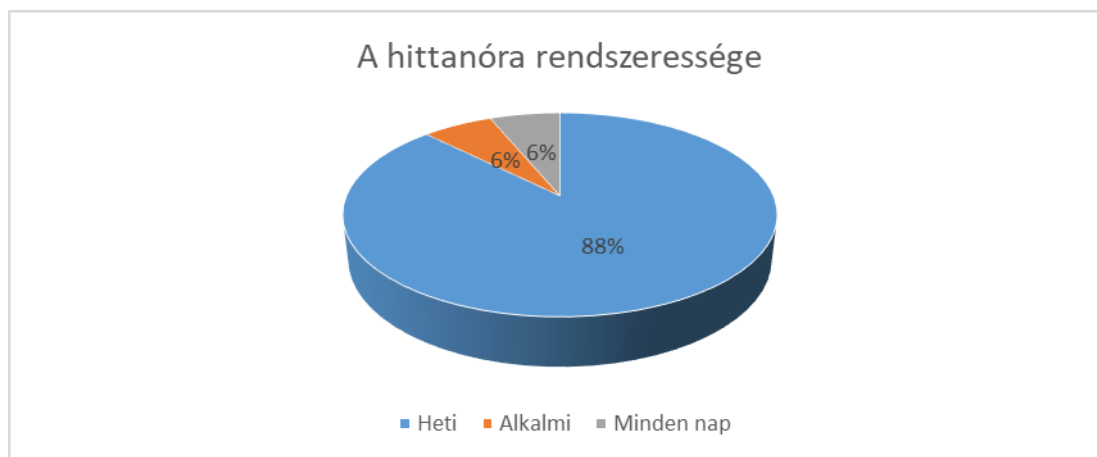
1. táblázat: Miért tartják fontosnak az óvodai hittanoktatást a lelkészek és hitoktatók?

Gyülekezet	Miért tartja fontosnak az óvodai hittanoktatást?
Bátorkeszi	Hozzá tartozik a gyermekek hitben való neveléséhez.
Búcs	Jó, ha Urunk közelségével már az iskolai hittanórák megkezdése előtt – természetesen koruknak megfelelő szinten – találkoznak és azzal ismerkednek a gyermekek.
Deáki	Elsősorban az ismerkedés lehetősége miatt. Másodsorban a tanítás lehetősége miatt, hogy az Istent, Jézus Krisztust, mint Jó Pásztort, mint szerető Atyát megismerjék, létezését elfogadják, Őt megszeressék, Hozzá imádkozzanak.
Érsekújvár	Még nagyon fogékonyak a hit dolgaira, ezért fontos minél korábban elkezdeni a velük való foglalkozást. Már ilyen kis korban is látható, hogy mennyi kérdésük van Istennel, a világgal vagy akár a halállal, mennyországgal kapcsolatban. Ha az Ő szintjükön ezt mondjuk, akkor megértik, fel tudják fogni. aztán az iskolai hitoktatáson lehet ezekre az alapokra építkezni náluk.
Hetény	<i>Szeretetközösség, becsatlakozás a gyülekezetbe. Szülőkkel való ismerkedés, misszió.</i>
Kamocsa	Mert Jézus azt mondja „Engedjétek hozzám jönni a gyermekeket...” Hiszem, hogy Isten számára a legkisebbek is fontosak, és Ő, őket is meg tudja szólítani. A kicsik pedig még nyitottabbak, kíváncsiak, könnyebben befogadják az Úr igazságait. Fontosnak tartom, hogy a gyerekek minél hamarabb halljanak az Úr Jézusról, mert a hit hallásból van, így ismerhetik meg Istent és az Ő országa dolgait. Sok családban nincs már, aki elmondja a gyerekeknek, nem tanítják meg őket imádkozni, a hittan órán pedig lehetőségük van a legkisebbeknek is hallani az evangéliumot. Valamint így a családokat is utol tudjuk érni, ismerkedni, gyerekeken keresztül bevonni a szülőket, nagyszülőket például egy karácsonyi vagy anyák napi műsorba, ha bekapcsolódnak eljönnek a templomba, családi alkalomra, játszóházakba is eljönnek. Tehát a közösségépítés szempontjából is fontosnak tartom.
Kisújfalu	Úgy gondolom, hogy a vallásos és hitbeli nevelést már gyermekkorban kell elkezdeni. Majd az meggyökerezik és növekedni fog, ha a környezete támogatja és táplálja ezt.
Komárom	<i>Míg régen a családokon belül a gyermekek kaptak amilyen-olyan vallási nevelést, korunkban ez elvétve fordul elő. Ezért az óvodai hitoktatásnak megnőtt a szerepe, mert valamit talán pótolhat.</i>
Madar	Már a kisgyermeknek is fontos hallani Istentről és Jézusról. Az egyes történetek, énekek, imádságok alapján kialakul benne a hit.
Martos	Rendkívül nyitottak Isten dolgaira, befogadóak. Az óvodai hittanoktatás jó lehetőség a családokkal való szorosabb kapcsolat kialakítására, a tágabb katechézisre és misszióra.

Megyerics	Mert a kicsi gyerekek nagyon nyitottak Isten Igéje iránt.
Negyed	A gyermekekkel kialakul egy személyes kapcsolat, megismerkedünk. Játékos formában találkoznak az alapvető bibliai történetekkel és ünnepekkel.
Perbete	<i>Minél hamarabb találkoznak a gyermekek a hit dolgaival, annál szervesebben beépülhet a mindennapjaikba.</i>
Szentpéter	A gyermekek érdeklődők, fogékonyak, kíváncsiak és nyitottak Isten dolgai felé és ez jó talaj a történetek elmondásához.
Vágfarkasd	<i>A gyerekek nagyon fogékonyak ebben a korban, sokkal nyitottabbak a lelki dolgokra, mint az idősebb gyerekek. Motiválja őket az igazság megismerése és a helyes dolgok cselekvése.</i>

Forrás: saját szerkesztés

Arra is kerestem a választ, hogy ezek a hittanórai foglalkozások alkalmi jelleggel történnek-e pl. egy-egy sátoros ünnepre készülve, vagy rendszeresen foglalkozásként vannak jelen az óvodai foglalkozások keretében. Az alábbi diagram mutatja, hogy a megkérdezett 15 óvodából 1-ben alkalmi jelleggel, egy másikban pedig igazából nem is hittan óráról beszélhetünk, mivel egyházi fenntartású révén egész nap jelen van az imádság, az éneklés, valamint a napi áhítatok.

1. ábra: A hittanórák rendszeressége a vizsgált óvodákban

Forrás: saját szerkesztés

A "Milyen a csoport összetétele?" kérdéssel azt vizsgáltam, vajon van-e lehetőség korcsoportokra lebontva tartani a foglalkozásokat, vagy az összevont csoportok a jellemzőek. A beérkezett adatokat az alábbi diagram foglalja össze:

2. ábra: Az óvodai hittancsoportok összetétele
Forrás: saját szerkesztés

A csoportösszetétel alapján megállapítható, hogy döntő többségben összevont csoport részére tartják a foglalkozást, csupán 2 gyülekezetben találkoztunk azzal a tapasztalattal, hogy csak a nagycsoportos gyermekek vesznek rajta részt.

Az óvodai hittancsoportok felekezeti összetételét vizsgálva megállapítható, hogy minden csoport ökumenikus. Három gyülekezetben többségében római katolikus egyházhoz tartozóak, ugyanakkor a református és római katolikus gyermekek mellett felekezeten kívüli gyermekek is vesznek részt ezeken a hittanórákon. Ez tehát azt jelenti, hogy megkereszteletlen gyermekekkel is foglalkozik a hittanoktató vagy lelkész. Az alábbi ábrán ennek arányát láthatjuk.

3. ábra: Megkereszteletlen gyermekek a csoportokban
Forrás: saját szerkesztés

A megkereszteletlen gyermekekkel való foglalkozás egyúttal missziós lehetőségeket is rejt a család felé. Erről számoltak be a megkérdezettek is. Tehát az ilyen módon való foglalkozás fontosságát mutatja az, hogy többen is megkereszteltették ezeket a gyerekeket.

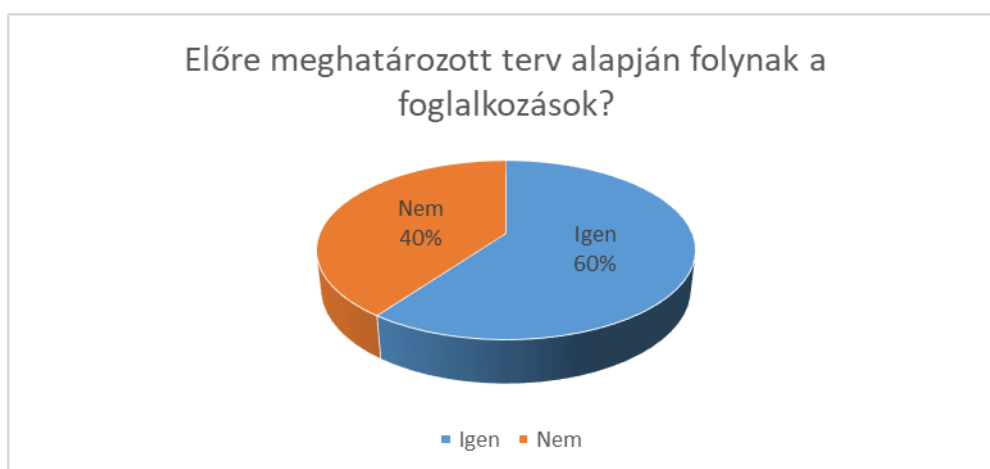
A csoportok létszáma több összetevőtől függött. Az óvoda nagyságától, a beíratott gyermekek számától. A legkisebb csoportban 8 gyermek, a legnagyobbban 22 gyermek volt. Gyülekezetekre lebontva az alábbi táblázatban találhatóak a részletes adatok.

2. táblázat: Hittan csoportok létszáma az elmúlt tanévben

Gyülekezet	A csoport létszáma
Bátorkeszi	22 gyermek
Búcs	15 gyermek (csak a nagycsoport)
Deáki	15 gyermek
Érsekújvár	12 gyermek
Hetény	16 gyermek
Kamocsa	8 gyermek
Kisújfalu	16 gyermek
Komárom	Csillag óvoda: 61 gyermek (nincs részletezve csoportok létszáma) Ferences u. óvoda: 16 gyermek
Madar	14 gyermek
Martos	9 gyermek
Megyerics	13 gyermek, 10 a magyar részről és 3 a szlovák részről
Negyed	12 gyermek
Perbete	21 gyermek
Szentpéter	20 gyermek
Vágfarkasd	18+18 gyermek (2 csoport)

Forrás: saját szerkesztés

Vizsgáltam azt is, hogy ezeken a foglalkozásokon előre meghatározott terv szerint tartja-e az órákat a hittanoktató vagy a lelkész. Míg az előző kérdéseknél a válaszok nagy hasonlóságot mutattak, itt már polarizálódtak. A nem meghatározott terv szerint tartott foglalkozások esetében olyan válaszok érkeztek magyarázatként, mint a „Gyermebiblia alapján folyamatos történeteket mesélek el a gyermekek bevonásával, szerepeltetésével.” Vagy „A Szentlélek indíttatására.”

4. ábra: A hittanórai foglalkozások tervezése

Forrás: saját szerkesztés

Azokban a gyülekezetekben, ahol tervet készítenek és az alapján tartják a hittanórákat, egyetlen eset kivételével, - ahol nem időintervallum, hanem témaegységek kialakítása alapján történik a tervezés – éves tervet készítenek a foglalkozásokra.

A hittanórák témáinak kiválasztásához két gyülekezetet kivéve mindenütt használnak segédkönyveket. A többi gyülekezetben sokféle segédkönyvvel igyekeznek megkönnyíteni a felkészülését. A következőket nevezték meg:

Agnes és Salem de Bezenac: A Biblia gyermekei

Báránka füzetek

Bibliai - tanulmányok óvodásoknak

Bibliai állatok

Demeter Irén - Bereczki Margit: Elmondom neked gyermekem

Erények és értékek

Ha szép a gyermek

Kateteka - 365 óratervek – Ószövetség-Újszövetség történet ovisoknak

Kis Puzzle Biblia

Kukac történetei

Merce Segarra-Francesc Rovira: Játékosan a Bibliáról,

Miklya Luzsányi Mónika - Miklya Zsolt: Beszélgető Biblia

Miklya Luzsányi Mónika - Miklya Zsolt: Mesélő Biblia

Miklya Luzsányi Mónika: Bibliai Kisokos

Miklya Luzsányi Mónika: Játéktár a mesélő Bibliához

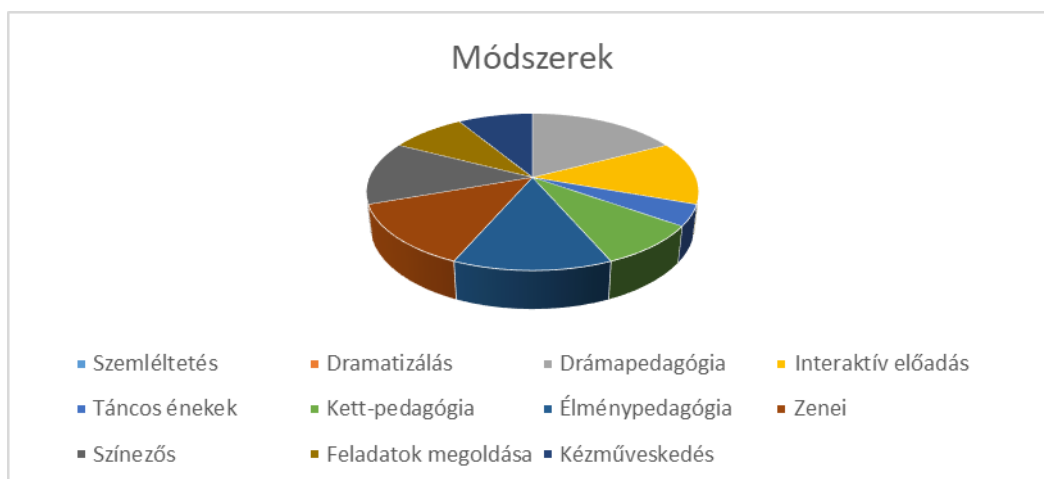
Miklya Zsolt - Vajda Melinda: Számkifestő

Nagy képes gyerekbiblia (Tony Wolf Biblia)

Református hittankönyvek

Zárbaillő kulcs

A hittanos foglalkozásokon alkalmazott módszerek széles spektrumon mozognak. Ezek nagyban függenek a hittanoktató vagy lelkész személyiségétől, valamint attól, hogy az általa ismert és hozzá közel álló módszerekben milyen fokú a jártassága. A módszerek sokszínűségét az alábbi ábra mutatja.

5. számú ábra: Az óvodai hittanórán alkalmazott módszerek

Forrás: saját szerkesztés

A foglalkozások felépítése csoportonként változott, nem volt köztük két azonos. Ugyanakkor elmondható, hogy a liturgiai keretet minden esetben köszöntés, ének vagy imádság adta a foglalkozások elején és végén. Időtartamuk is változó, 15 perctől 60 percig terjed, csoportoktól függően.

A kérdőív utolsó kérdésében arra voltam kíváncsi, hogy a lelkészek és hittanoktatók hasznosnak tartanának-e óvodai hittanoktatásra kidolgozott segédanyagot Egyházunkban? A válaszadók egyöntetűen hasznosnak tartanának egy ilyen segédanyagot. Ahogyan egyikük megjegyezte:

„Igen. Olyat, mely a 3-6 esztendőes gyermekek fejlődési folyamatához igazodik.”

BEFEJEZÉS

A missziói parancs „menjete el és tegyetek tanítványokká minden népeket” felszólításában szerves egységben áll egymás mellett és egymással összekapcsolódva a misszió és a katechézis. Ezért az óvodai hitoktatásra is katechézisként kell tekintenünk, amely reménység szerint „beavat” és bekapcsol az egyház közösségébe gyermeket és szülőt egyaránt. Még akkor is, ha a hitoktatás legtöbb esetben nem egyházi közegben, hanem világi terepen történik. Bár a Szlovákiai Református Keresztyén Egyházban az elmúlt években a Kárpát-medencei Óvodafejlesztési Programnak köszönhetően 18 óvoda jött létre, azonban mindmáig hiányzik Egyházunk református óvodai nevelés keretprogramja, amely az állami óvodákban való hitoktatás során is támpontot nyújthatna. Jelenleg a lelkipásztorok még magukra vannak utalva ezeknek a foglalkozásoknak a tervezésében és módszertanában. Kézbe vehető vagy letölthető, biblikus és valláspedagógiailag korrekt szakmai segédanyagok nagyban megkönnyítenék az óvodai hittanoktatás szolgálatát.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Köszönöm jelen tanulmány elkészültéhez nyújtott segítségét Nt. Dr. Szénási Szilárdnak, a Komáromi Református Egyházmegye esperesének, aki hozzáférhetővé tette számomra a Canonica Visitációs jegyzőkönyveket. Valamint az alábbi gyülekezetek lelkipásztorainak és hitoktatóinak is köszönöm, hogy kérdőívem kitöltésével segítették kutatásomat: Bátorkeszi Református Egyházközség, Búcsi Református Egyházközség, Deáki Református Egyházközség, Érsekújvári Református Egyházközség, Kisújfalu Református Egyházközség, Komáromi Református Egyházközség, Madari Református Egyházközség, Martosi Református Egyházközség, Megyercsi Református Egyházközség, Negyedi Református Egyházközség, Perbetei Református Egyházközség, Szentpéteri Református Egyházközség és Vágfarkasdi Református Egyházközség.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Könyv

- [1] Atkinson, R.L., Atkinson, R.C., Smith, E.E. Bem, & D.J. (1995). *Pszichológia*, Osiris
- [2] Erikson, E. H. (1963). *Childhood and Society*. W. W. Norton and Company
- [3] Fodorné Nagy S. (1996). *A katechézis kommunikációs problémái*. A Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója.
- [4] Fowler, J. W. (1981). *Stages of Faith, The Psychology of Human Development and the Quest for Meaning*. Harper One.
- [5] Gyökössy E. (1992): *Hogyan tartsunk gyermekbibliaórát? Kis módszertan*. A Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya.
- [6] Kiss T. (2007). *A gyermek erkölcsi fejlődése*. Református Pedagógiai Intézet.
- [7] Schweitzer, F. (1999). *Vallás és életút*, Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója
- [8] Stöckert K. (1999). *Személyiség-lélektan nevelőknek*, Eötvös József Könyvkiadó
- [9] Zámbóné T. E. (2007). *Tiédtek a mennyek országa. Imádságok gyermekeknek*. Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója.

Könyvfejezet

- [1] Kissné V. M. (2016). Életkori sajátosságok és etikai döntések, etikai kérdések és vallási fejlődés találkozásai különböző életkorokban. In Kodácsi-Simon E. (Eds.), *Értelmes szívvel, Etikai témák az evangélikus oktatásban*. (pp. 391 - 420). Luther Kiadó.
- [2] Kovács B. L. & Mátrai M. (2019). Óvodáskorú gyermek katekézise. In Siba B., Szabóné László L. & Pángyánszky Á. (Eds.), *Együtt a hit útján. Gyülekezetpedagógiai kézikönyv* (pp. 115 - 145). Kálvin Kiadó.
- [3] Szabó L. (2001) Előszó In Taminnen, K., Vesa, L. & Pyysiäinen, M., *Hogyan tanítsunk hittant? Vallásdidaktika.*, Evangélikus Sajtóosztály.
- [4] Szabó L. (2018). A különleges kommunikáció ereje az imádságban. In Szabó L. (Eds.), *Szavak és hallgatások az imádságban*. (pp. 31-70). Luther Kiadó.

Folyóiratszikk

- [1] Bodó S. (2011). A gyermeklélektan katechetikai kapcsolópontjai. *Magyar Református Nevelés*, XII/2
- [2] Lazsádi Á. (2010). A zene az kell, avagy az énektanítás szempontjai. *Magyar Református Nevelés*, XI/1

Keretprogramok

Kajtárné D. I. (1998). *A Református keresztyén hittantanítás programja*. (2024.09.20)
https://refpedi.hu/media/statikus/hatteranyagok/ovoda/ovi_kerettanterv1998.pdf

Kézirat

Szénási L. (2017). *Isten és ember találkozásának színtere*. Doktori értekezés

SELYE JÁNOS EGYETEM -- UNIVERZITA J. SELYEHO

Komárom – Komárno

PROGRAM

A Selye János Egyetem XVI. Nemzetközi Tudományos Konferenciája

Komárom, 2024. szeptember 11 –12.

XVI. Medzinárodná vedecká konferencia Univerzity J. Selyeho

Komárno, 11.– 12. september 2024

A KONFERENCIA KERETPROGRAMJA - RÁMCOVÝ PROGRAM KONFERENCIE

2024. szeptember 11. – 11. september 2024

09:00 – 10:15 » A résztvevők regisztrálása - Registrácia účastníkov

10:15 – 10:30 » A SJE rektorának üdvözlő beszéde - Príhovor rektora UJS

10:30 – » Plenáris előadás - Plenárna prednáška

Turcsányi-Szabó Márta: *MI az oktatásban - A változó világ megváltozott tanulási követelményei és lehetőségei*

– 13:00 » Ebéd – Obed

13:00 – 17:45 » Szekcióülések- Rokovanie v sekciách

18:00 – 20:00 » Vacsora – Večera

2024. szeptember 12. – 12. september 2024

08:30 – 09:00 » A résztvevők regisztrálása - Registrácia účastníkov

09:00 – 12:00 » Szekcióülések- Rokovanie v sekciách

12:00 – 13:00 » Ebéd – Obed

13:00 – 16:00 » Szekcióülések- Rokovanie v sekciách

14:00 – 15:00 » Erődlátogatás - Návšteva pevnosti

Teológiai szekció -- Teologická sekcia

Szekcióvezető – Vedúci sekcie: PaedDr. PETHEŐ Attila, PhD.

2024. szeptember 11. – 11. september 2024

13:00 – 13:20 » BACSÓ Benjamin: *Adalékok a holokausztkutatáshoz szabadegyházi perspektívából*

13:20 – 13:40 » JASPER-MAKAY Emese: *Krisztus vérének szótériológiai jelentősége az Újszövetség tanúságtételében*

13:40 – 14:00 » LITERÁTY Zoltán: *A kultúra eiszegézise. Figyelemfelkeltő következtetések egy homiletikai gyakorlat exegetikai prédikációanalízise nyomán*

14:00 – 14:20 » GYURGYÍK László: *Kik vagytok felekezeten kívüliek? Adalékok a felekezeten kívüliek társadalomszerkezeti jellemzőinek vizsgálatához*

14:20 – 14:40 » Kávészünet – Prestávka

14:40 – 15:00 » BÁNDY György: *Takayama Ukon, a szentté avatott samuráj*

15:00 – 15:20 » SZÉNÁSI Lilla: *Óvodai katechézis a Komáromi Református Egyházmegyében*

15:20 – 15:40 » GÖRÖZDI Zsolt: *A Jelenések könyve liturgikai egységeinek homiletikuma*

15:40 – 16:00 » CSONTHÓ Aranka: *A temetési rítusok szerepe a halál utáni élet felfogásában a hinduizmusban*

2024. szeptember 12. – 12. september 2024

10:00 – 10:20 » CZAGÁNY Gábor: *Európai Egyházak Konferenciája és a magyar protestáns egyházak*

10:20 – 10:40 » LÉVAI Attila: *Magyar protestáns lelkészek cseh misszióban a 18. század végén*

10:40 – 11:00 » Kávészünet – Prestávka

11:00 – 11:20 » KÓNYA Peter: *A teológusképzés az Eperjesi Evangélikus Kollégiumban*

11:20 – 11:40 » KÓNYOVÁ Annamária: *Miskolczi Csulyák István esperes
viszontagságos családi élete*

11:40 – 12:00 » BIRKÁS Antal: *Az EP-dokumentumok vizsgálata keresztény szemmel -
a keresztény értékek és a Szentírás nyomában*

Matematika szekció -- Sekcia matematiky

Szekcióvezető – Vedúci sekcie: doc. RNDr. FILIP Ferdinánd, PhD.

2024. szeptember 11. – 11. september 2024

13:00 – 13:20 » Jitu Berhanu LETA: *Linear independence of continued fractions with
algebraic terms*

13:20 – 13:40 » Tho Nguyen PHUOC: *On a Theorem of Legendre on Diophantine
Approximation*

13:40 – 14:00 » LIPTAI Kálmán Csaba: *Érdekes problémák a rekurzív sorozatok
világából*

14:00 – 14:20 » SVITEK Szilárd -TÓTH János: *Közepek által előírt sorozatok*

14:20 – 14:40 » TÓTH János: *Közepek segítségével előírt monoton sorozatok
jellemzése*

14:40 – 15:00 » TÓTH Dániel: *Speciális halmazok maximális aszimptotikus sűrűségű
részhalmazai*

15:00 – 15:20 » FILIP Ferdinánd: *Mátrix összegzési módszereken alapuló sűrűségek*

15:20 – 15:40 » Kávészünet – Prestávka

15:40 – 16:00 » CSIBA Peter: *A háromszög szerkeszthetőségtől bizonyos teljes
négyszögek átlóspontjainak mértani helyének tulajdonságáig*

16:00 – 16:20 » BAZSÓ Ágnes: *Adott pont két kúpszeletre vonatkoztatott polárisairól*

16:20 – 16:40 » VAJO Péter: *Interaktív, problémaorientált szerkesztési feladatok
létrehozásának módszerei*

16:40 – 17:00 » ÁRKI Zsuzsanna: *A matematika oktatás kihívásai*

17:00 – 17:20 » FEHÉR Zoltán: *Gazdaságtudományi és informatikai szakirányú
hallgatók ítéletlogikai ismereteinek felmérése*

Informatika szekció -- Sekcia informatiky

Szekcióvezető – Vedúci sekcie: RNDr. GUBO Štefan, PhD.

2024. szeptember 11. – 11. september 2024

13:20 – 13:40 » VÉGH Ladislav: *Az informatikus hallgatók feladatmegoldási idejének és a magabiztosságának mérése*

13:40 – 14:00 » TUSOR Balázs: *Strict and Approximate Functional Dependency Extraction with Sequential Indexing Tables-based Search Trees*

14:00 – 14:20 » KOCSIS Gergely: *Comparing Photogrammetry Apps in Low-Light Conditions for Education*

Fiatalok csoportosulásán alapuló értékorientált fejlesztés, légkör és jólét az iskolai környezetben

**Hodnotovo orientované formy rozvoja participácie študentov,
klíma a well being v školskom prostredí**

Szekcióvezetők – Vedúci sekcie:

PhDr. TÓBIÁS KOSÁR Silvia, PhD., Mgr. ZSIGMOND Tibor, PhD.

2024. szeptember 11. – 11. september 2024

13:00 – 13:20 » FEHÉR Lilla - KORCSMÁROS Enikő: *A kritikus gondolkodás fejlesztése a felsőoktatásban: Szükségszerűség és megoldások*

13:20 – 13:40 » LAKI Ildikó: *Speciális fiatal csoportok jelenléte és közösségi dilemmái az oktatási intézményekben*

13:40 – 14:00 » JUHÁSZ György - TÓBIÁS KOSÁR Silvia - ZSIGMOND Tibor - IŠTVÁNIK Norbert: *Diákcsoportok - fiatalok csoportosulásán alapuló értékorientált fejlesztés az iskolai környezetben*

Versenyképesség a 21. században – trendek és tendenciák

Konkurencieschopnost v 21. století – trendy a tendencie

Szekcióvezető – Vedúca sekcie: PhDr. KAHLER KORCSMÁROS Enikő, PhD.

2024. szeptember 11. – 11. september 2024

13:00 – 13:20 » SCHOTTNER Krisztina - LAKI Ildikó: *A városi folyamatok és a társadalmi mobilitás, mint versenyképességi tényező*

13:20 – 13:40 » HAJMÁSI Kitti: *A döntéshozatal, számvitel és controlling szerepe a vállalati versenyképesség megőrzésében a 21. században*

13:40 – 14:00 » BÁRSONY Róbert: *Kihívások, kockázatok és fenyegetések a 21. század elején*

14:00 – 14:20 » ZAKOR-BRODA Rita Barbara: *Az élethosszig tartó tanulás szerepe a munkaerőpiaci versenyképesség növelésében*

14:20 – 14:40 » Kávészünet – Prestávka

14:40 – 15:00 » BALÁZS Klaudia: *Hogyan alkalmazkodnak a különböző generációk az új technológiákhoz és mily módon formálják ezek a változások a HR stratégiákat?*

15:00 – 15:20 » BOROS Aranka - KORCSMÁROS Enikő: *A fenntartható fejlődés és a szolgáltatási kiválóság keresztmetszete*

15:20 – 15:40 » BÖLCSOVÁ Vanessa: *A környezettudatos fogyasztói magatartás és a zöld marketing percepciója*

15:40 – 16: 00 » ZSEMLYEOVÁ Barbara - KORCSMÁROS Enikő: *A KKV-k társadalmi felelősségvállalási (CSR) tevékenysége*

16:00 – 16:20 » KURCZ Kristián - ŽEMLIČKA Adrián: *Demográfia és versenyképesség Magyarországon*

16:20 – 16:40 » MACHOVÁ Renáta - KORCSMÁROS Enikő - TÓBIÁS KOSÁR Silvia - SERES HUSZÁRIK Erika: *Význam kritického myslenia z pohľadu ekonomických súvislostí v 21. storočí*

Egészségnevelés, egészségtámogatás és higiénia

Zdravotná výchova, podpora zdravia a hygiena

Szekcióvezetők – Vedúce sekcie:

Dr. habil. PaedDr. NAGY Melinda, PhD., Ing. SZENCZIOVÁ Iveta, PhD.

2024. szeptember 11. – 11. september 2024

13:00 – 13:20 » GAŠPAR Ľudovít: *Individuálne a populačné opatrenia kardiovaskulárnej prevencie*

13:20 – 13:40 » JÁVORNÉ ERDEI Renáta - TAKÁCS Péter: *Self-rated health status and health behavior of the adult population in Nyíregyháza*

13:40 – 14:00 » ORBÁN Gyöngyi - KUDOBÁ Szabolcs - TÓTH Ágnes: *Egészségesen élni egy életen át..!? (Egészségmagatartás vizsgálata 18 év feletti lakosság körében)*

14:00 – 14:20 » PÁLFI Flóra – BÉKI Piroska: *Egészségközpontú harcművészetoktatás az egészségnevelés szolgálatában*

14:20 – 14:40 » POCSAINÉ KISS Orsolya - MOLNÁRNÉ GRESTYÁK Anita - BARABÁS Ágota - TAKÁCS Péter - JÁVORNÉ ERDEI Renáta: *Assessing the eating habits of pregnant women and the factors influencing them*

14:40 – 15:00 » PRINCZ Adrienn: *Első éves joghallgatók cyberbullying ismeretei egy 2019-ben és 2023-ban végzett empirikus kutatás tükrében*

15:00 – 15:20 » Kávészünet – Prestávka

15:20 – 15:40 » BARABÁS Ágota - NAGY Attila - TAKÁCS Péter - PÁZMÁNY Viktória - JÓNA György et al.: *Subjective well-being among young people with disabilities in Hungary*

15:40 – 16:00 » TÓTHOVÁ TAROVÁ Eva: *A középiskolás diákok alvási szokásainak és alvási tényezőinek vizsgálata*

16:00 – 16:20 » DEMCHYNSKA Myroslava - MRUTENKO Vladyslav - NAGY Melinda - DEMCHYNSKYI Oleh: *Invasive species: direct and indirect influence for human health*

16:20 – 16:40 » TRIKLER Bettina: *Egészségügyi kihívások autizmus spektrum zavarokban*

16:40 – 17:00 » SZENCZIOVÁ Iveta - DARVAY Sarolta - TÓTHOVÁ TAROVÁ Eva - NAGY Melinda - PORÁČOVÁ Janka et. al.: *Analýza početnosti a zdravotného stavu zveri poľovníckeho združenia Bátorove Kosihy*

17:00 – 17: 20 »NAGY Melinda - PORÁČOVÁ Janka - SZENCZIOVÁ Iveta - TÓTHOVÁ TAROVÁ Eva - SEDLÁK Vincent et. al.: *Riadenie lovu diviačej zveri vo vzťahu k moru ošipovaných*

Pedagógus képzés a múltban, jelenben és a jövőben

Minulosť, súčasnosť a budúcnosť pregraduálnej prípravy učiteľov

Szekcióvezetők – Vedúci sekcie: prof. Dr. PUKÁNSZKY Béla, DSc. – PaedDr. KISS Beáta

2024. szeptember 11. – 11. september 2024

13:30 – 13:50 » PÁLKUTI Anikó: *A nőnevelés ügye egy bencés gimnáziumban*

13:50 – 14:10 » SIPOSNÉ IVANCSICS Evelin: *Műveltségátadás és személyiségfejlesztés a 16. századi jezsuitáknál*

14:10 – 14:30 » BERTA Tünde: *Pedagógustámogató Központok Szlovákiában, mint a tanártovábbképzés része*

Koragyermekkorai nevelés és fejlesztés perspektívái

Perspektívy výchovy a rozvoja detí raného veku

Szekcióvezetők – Vedúci sekcie:

prof. Dr. JÓZSA Krisztián, PhD.– PaedDr. BORBÉLYOVÁ Diana, PhD.

14:50 – 15:10 » PÁSZTOR Enikő: *Angol vagy német? Az idegen nyelvi nevelés jelenléte Nyugat-Dunántúl óvodáiban*

15:10 – 15:30 » SZILVA Zsuzsanna – SZILÁRD Zsuzsanna: *Óvodai testnevelési tantervek: segítenek vagy gátolnak? Kindergarten Physical Education Curricula: Do They Help or Hinder?*

15:30 – 15:50 » BORBÉLYOVÁ Diana - JÓZSA Krisztián - TÓTH EGRIOVÁ Csilla: *Alsó tagozatos tanulók érzelmi és viselkedési problémái*

Szekcióvezetők – Vedúci sekcie: SIMON Szabolcs, PhD., PaedDr. BAKA Patrik, PhD.

2024. szeptember 11. – 11. september 2024

13:00 – 13:20 » VAŇKO Juraj: *Deklinácia substantív v slovenčine z lingvodidaktického hľadiska*

13:20 – 13:40 » ŠENKÁR Patrik: *Podpovrchové ľudské interakcie v detektívnom románe Petra Andrušku Lepší ľudia*

13:40 – 14:00 » VLNKA Jaroslav: *Motív cesty do sveta v reiselovej skladbe Neskutočné mesto*

14:00 – 14:20 » Kávészünet – Prestávka

14:20 – 14:40 » NÉMETH Linda: *Az irodalmi álomkategóriák nyomában: a programálom*

14:40 – 15:00 » BAKA L. Patrik: *A magyar ifjúsági irodalom 2020-ban*

15:00 – 15:20 » KMECZKÓ Szilárd: *Polányi Mihály és a modern spiritizmus*

15:20 – 15:40 » IJJAS Ágnes: *Tolkien és a Kalevala*

15:40 – 16:00 » NYÚL Eszter Anna: *Bro gozh ma zadoù – őseim régi földje*

16:00 – 16:20 » Kávészünet – Prestávka

16:20 – 16:40 » VARGA Anna: *A filmnyelv lehetőségei az 1930-as, '40-es évek szovjet filmjeiben*

16:40 – 17:00 » CSÉFALVAY Fanni: *Mi a baj a hangtantanítással?*

17:00 – 17:20 » LENGYEL Emese: *A népszínmű története és fogalmi magyarázatok*

17:20 – 17:40 » SIMON Szabolcs: *Adalékok a két világháború közötti csehszlovákiai magyar sajtó történetéhez*

17:40 – 18:00 » **Diszkusszió, zárszó**

Az idegen nyelvek oktatásának aktuális kihívásai a V4-országokban

Aktuálne výzvy výučby cudzích jazykov v krajinách V4

Szekcióvezető– Vedúci sekcie: Dr. phil. Mgr. MÉSZÁROS Attila

2024. szeptember 12. – 12. september 2024

09:00 – 09:20 » DEÉ-KOVÁCS Katalin: *Új módszerek alkalmazása a hibaalapú nyelvoktatásban*

09:20 – 10:00 » FARKAS János - HAJDU Zita - LÁZÁR Tímea - VALNERNÉ TÖRÖK Eszter: *A komplex szaknyelvi vizsga mint jó gyakorlat bevezetésének tapasztalatai a Debreceni Egyetem Gazdaságtudományi Karán*

10:00 – 10:20 » BABAI Zsófia: *Játék vagy/és tanulás? Megfelelő módszerekkel az eredményes gyermekkori másodnyelv-elsajátítás útján. Lehetőségek és nehézségek.*

10:20 – 10:40 » Kávészünet – Prestávka

10:40 – 11:00 » KOMLÓSI-KNIPF Elisabeth: *A két- és többnyelvűség oktatásának módszertani kihívásai*

11:00 – 11:20 » SZEGI Cyntia: *Mémek mint innovatív didaktikai eszközök a német nyelv tanításában*

11:20 – 11:40 » V. SZABÓ László: *Német nyelvű irodalom és német nyelvoktatás a V4 országokban. Jelen és jövő*

11:40 – 12:00 » MÉSZÁROS Attila: *Mobilitások a (nyelvtanár-)képzésben*

Nők a pedagógusi pályán és a művészetekben -- Ženy vo vzdelávaní a v oblasti umenia

Szekcióvezetők – Vedúce sekcie:

AMBRUSNÉ prof. Dr. KÉRI Katalin, DSc.-- KANCZNÉ NAGY Katalin, PhD.

2024. szeptember 12. – 12. september 2024

11:00 – 11:20 » NÉMETH Andrásné FARKAS Gabriella: *Erzsébet királyné mint példakép a nőnevelésben*

11:20 – 11:40 » RÉVÉSZNÉ PÁLFI Krisztina: *Irodalmi divatlapok a keszthelyi kastély könyvtárában*

11:40 – 12:00 » SIPOS Judit: *Tamara de Łempicka, az első női szupersztár*

12:00 – 12:20 » CSEH Gizella: *Amrita Sher-Gil emlékezete*

**Művészet és kultúra – a köznevelés, pedagógusképzés, személyiségfejlesztés,
tehetséggondozás, befogadó nevelés tükrében**

**Umenie a kultúra – vo svetle vzdelávania, príprava pedagógov, rozvíjania
osobnosti a talentu, inkluzívneho vzdelávania**

Szekcióvezetők – Vedúce sekcie:

Doc. dr. univ. CSEHI Ágota, PhD. -- Mgr. ORSOVICS Yvette, PhD.

2024. szeptember 11. – 11. september 2024

13:00 – 13:20 » TURCSÁNYI Enikő: *Művészet, alkotás, önismeret - kapcsolódások*

13:20 – 13:40 » MAGONYNÉ Dr. VARGA Emőke: *Művészeti, kulturális és tudományos
projektek a Szegedi Tudományegyetem Művészettel az Oktatásért Kutatócsoportjában*

13:40 – 14:00 » TÖLLI Szofia: *A színház közösségi recepciójának megközelítése és feltárási
lehetőségei a felsőoktatásban*

14:00 – 14:20 » LENGYEL Zsanett: *Múzeum a változó médiakörnyezetben*

14:20 – 14:40 » TOKAJI Balázs: *A Waldorf-pedagógia zenei nevelése*

14:40 – 15:00 » REHO Anna: *A művészetterápiás módszerek alkalmazása a sajátos
nevelési igényű óvodáskorú gyermekekkel végzett munkában Ukrajnában*

15:00 – 15:20 » Kávészünet – Prestávka

15:20 – 15:40 » SZŰCS Antal Mór: *Mesezene az olvasási képességek fejlesztéséért*

15:40 – 16:00 » RÉVÉSZ József: *Az óvodai zenei nevelés gyakorlata a kreativitás fejlesztés
tükrében*

16:00 – 16:20 » ORSOVICS Yvette: *A Selye János Egyetem Óvópedagógia és Köznevelés
tanulmányi programra jelentkező hallgatók zenei felkészültsége*

16:20 – 16:40 » KISS Beáta - CSEHI Ágota: *A (Cseh)szlovák Rádió Magyar Adásának
gyermekek és ifjúság számára készült zenés műsorai a 20. század második felében*

16:40 – 17:00 » SZMESKÓNÉ HARAMZA Klára: *Szent Ágoston: A zenéről*

2024. szeptember 12. – 12. september 2024

09:00 – 09:20 » TÓTHOVÁ TAROVÁ Eva - HENGERICS SZABÓ Alexandra - SZARKA Katalin -
JARUSKA Ladislav: *Első- és második évfolyamos középiskolás tanulók biológia tudásának
vizsgálata kiválasztott szempontok alapján*

09:20 – 09:40 »SZARKA Katarína- HENGERICS SZABÓ Alexandra - BOROVICZA Boglárka:
A természettudományos tanulói készségek és tantárgyi attitűdök kiválasztott aspektusainak vizsgálata a kémia, mint tantárgy perspektívájában

09:40 – 10:00 » TÓTH Péter - HORVÁTH Kinga - BESE László: *A STEM-es attitűd vizsgálata szlovákiai és magyarországi gimnazisták körében*

10:00 – 10:20 » JARUSKA Ladislav - FEHÉR Zoltán: *Gimnáziumi tanulók körében végzett felmérés fizika feladatainak és a megoldásukra fordított idő kapcsolatának vizsgálata*

10:20 – 10:40 » MÉSZÁROS Tímea - NAGY Csilla: *Kreativitásra nevelés a közösségi művészet eszközeivel a pedagógusképzésben*

10:40 – 11:00 » HALBRITTER András Albert: *Iskolakertek régen és ma*

Intercultural communication at the crossroads of linguistics, translation, and language teaching 3

Szekcióvezetők – Vedúci szekcie:

Dr. habil. Anna LITOVKINA, PhD., Dr. habil. Gábor Vilmos GYŐRI, PhD.

11th September 2024 Meeting ID: 836 0991 8503 Passcode: 161971

<https://us06web.zoom.us/j/83609918503?pwd=tJUKeHTZwoPa8Wps0NgS7kcayJlrR5.1>

13:00 – 13:20 » Cyntia KÁLMÁNOVÁ – Andrea PUSKÁS: *Gifted learners in the primary EFL classroom: A case study*

13:20 – 13:40 » Erika BERTÓK – Andrea PUSKÁS: *Primary teacher's views on incorporating movement in the EFL classroom*

13:40 – 14:00 » Márta KÓBOR: *The role of machine translation and its impact on language learning and teaching in Hungary today*

14:00 – 14:20 » Anna T. LITOVKINA: *Stereotyped lawyers in American lawyer jokes*

14:20 – 14:40 » Coffee Break

14:40 – 15:00 » Gábor Vilmos GYŐRI: *The grammaticalization and lexicalization of linguistic elements expressing the future*

15:00 – 15:20 » Klaudia PAULIKOVA: *Testing pragmatic competence of pupils at the primary level of education*

15:20 – 15:40 » Gergő VIDA: *An international comparative study of the diagnostic criteria for dyslexia in special education in Hungary, with a focus on the convergence of evaluation methods*

Történelem mint tudomány és mint iskola tantárgy III.

História ako veda a dejepis ako školský predmet III.

Szekcióvezető – Vedúci sekcie: Dr. habil. VAJDA Barnabás, PhD.

2024. szeptember 12. – 12. september 2024

09:10 – 09:30 » TÓTH Judit: *A magyar és a skót történelem érettségi vizsgák összehasonlító elemzése a kognitív taxonómia és a feladattípusok szempontjából*

09:30 – 09:50 » FODOR Richárd - KOJANITZ László - MAJKIC Maja – TÓTH Judit: *Középiskolás diákok történelmi gondolkodásának empirikus vizsgálata*

09:50 – 10:10 » BESE László: *A magyar államalapítás ünnepének tartalmi átalakulásai a rendszerváltozástól napjainkig*

10:10 – 10:30 » JESZENSZKI Kornélia: *Múzeumokban berendezett tematikus terek a történelemtanítás szolgálatában*

10:30 – 10:50 » HOPKA Zoltán: *Jeles történelmi személyiségek reprezentációinak a változásai – történelemtankönyvekben és azokon kívül*

10:50 – 11:10 » Kávészünet – Prestávka

11:10 – 11:30 » TÓTH Péter - HORVÁTH Kinga: *A Pozsonyi Evangélikus Líceum története a 19. század második felében társadalomtörténeti nézőpontból*

11:30 – 11:50 » EGED Alice: *Egy közép-európai uralkodó betegségének története*

11:50 – 12:10 » TÜZES Ágoston Károly: *Kortárs vélemények a 19. századi Közép-Ázsiában zajló brit-orosz vetélkedésről*

12:10 – 12:30 » RUDAS Tamás: *The Matriarch of the White Ghosts: The Life and Activities of Adda von Liliencron in Context of the Role Played by Females in late 19th Century Colonialism*